

Slovenski Pravniki

Glasilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA :

1. Dr. Metod Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci 241
2. Dr. Gorazd Kušej: Misli k vprašanju o sodniški stalnosti in nepremestljivosti po našem trenutnem pozitivnopravnem stanju 258
3. Dr. Edvard Votič: Takse v sodni izvršbi 280
4. Književna poročila 291
5. Razne vesti 300

Priloge: Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II, št. 304 do 316 (p. 18, str. 273—288).
Odločbe v upravnih stvareh I, št. 20 do 30 (p. 3, str. 35—48).

V LJUBLJANI 1938

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. — Odgovoren L. Mikuš.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I
Izhaja mesečno. — Naročnina 60 Din na leto.
Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci.*

Dr. Metod Dolenc.

I. Uvod.

1.) Naslov naj bi predočil predmet razprave v najkrajši obliki, seveda v slovenskem jeziku. Naš naslov pa vsebuje tujo besedo; slovenskega točnega izraza za simbol namreč nimamo. Pa to se ne godi samo nam in drugim Slovanom tako. Tudi francoski in nemški jezik nimata popolnoma točnega prevoda za simbol, simboliko in podobno. Vzemimo znani pravni posel, s katerim se izroči hišni ključ, da se na ta način izroči hiša od starega lastnika-prodajalca na novega kupca. Temu pravijo Francozi „transmission sans vérification“, Nemci „sinnbildliche Übergabe“; slovensko bi rekli temu „izročitev s ključem“ ali „z določenim znamenjem“.¹ Najjasneje bo pa vendar, če rabimo izraz „simbolična izročitev“, kakor v nemščini „symbolische Übergabe“. Slovenski izrazi, ki jih navajajo za simbol naši besednjaki, kakor znak, znamenje, prispodoba in še drugače, segajo predaleč, nekako v alegorijo, deloma pa zastajajo za realnostjo kot presplošni, neizraziti, niso torej v vsakem primeru uporabljivi. Zato naj se nam ne šteje v zlo, če se poslužujemo tujega izraza, ki je točen in vsaj za juriste jasen.

2.) Pod razpravljanjem o simbolih pa si predstavljamo v tem sestavku dejanja in izražanja, ki so pravno zanimiva, vendar ne radi prava samega, ampak radi tega, ker je pravo, zlasti staro, ki si ga je prikrojil narod po svoji pravni

* Po predavanju v društvu „Pravnik“ dne 5. marca 1958.

¹ „Symbolische Tradition“ je bilo prvič l. 1855. v prevodu obč. drž. zak. prevedeno s „prepodaja po znamenjih“; isti izraz stoji tudi še v uradnem slovenskem prevodu čl. 110. pravilnika o dolžnostih in pravicah izvršilnih organov z dne 25. decembra 1957., SIL, štev. 191. Od njega pa se ne da izvajati pridevnik. Za to pa je prevod o. d. z. iz l. 1855. sam rabil izraz „simbolna prepodaja“ (v marginalni rubriki k § 452).

svesti, bistven element narodne prosvete.² Kako so si Slovenci nekdanj in kako si sedaj pomagajo, da primaknejo nek etično ali pravno pomemben dogodek k boljšemu razumevanju vsebine s tem, da se poslužujejo znamenj, podob, prispodobe, skratka simbola, ki pa prehaja včasih v metaforo, to bodi in je predmet — vreden naše pozornosti. Povemo še to-le: Prečitali smo že mnogo razprav o narodnem blagu od Navratila, Mrkuna, Sašlja do Marolta. Vsa čast jim! Ali povsod spoznamo vse polno gradiva o vražah, o narodnih običajih, ki se krečejo v narodnem obeležju, o pravnih odnošajih pa nič! Zakaj to? Ker se nihče od njih ni razgledal po pravni svesti in po le-tej ustrezajočih pravnih opravilih Slovencev. In vendar je bilo vse življenje slovenskega naroda, praktično vzeto, od pradavnine do danes veriga brez konca, spletena iz pravnih poslov in odnošajev, pa naj se imenujejo relationes hominum ad homines ali kakor koli.³

To je smer tega razmišljanja: Pot do spoznanja resnične duševnosti slovenskega naroda vodi iz davnine v sedanjost preko spoznanja tistih elementov, ki so določevali narodno **pravno** svest. S tem pa je že povedano, da je nujno potrebno raztegniti naša raziskavanja, kar se tiče časa, od davnine do danes. Saj se tudi danes narod še vedno poslužuje simboličnih rečenic, če hoče dati pregnantnega izraza neki pravni instituciji. Ljudstvo pravi n. pr. da so nekoga „zašili“, če je dobil kazen na prostosti. Pa tudi „zamehurili so ga“ se reče šaljivo ali zbadljivo. Kdo si pa je danes na prvi mah v svesti, da so to simbolični preostanki stare institucije, ko so — pred 6, 7 stoletji, ker kazni ječe ali zapora še niso uporabljali —, n. pr. peke, ki so pekli premajhne kruhke, pa še druge zločince zbog drugih deliktov zašili v vrečo ali dejali v velik meh ter jih za kazen potapljali, da so v vodi gagali.⁴ To je simbolično izražanje, ki je prišlo iz preteklosti, pa se je ohranilo zaradi drastič-

² Prim. Dolenc, O stoletnici rojstnega dne Baltazarja Bogišića; Slov. Prav. 1935, šte. 1.—2. — F. Čulinović, Narodno pravo, Mjes. 1938., št. 3. — Carl Puetzfeld, Deutsche Rechtssymbolik, 1956., str. 5.: „Altes deutsches Recht ist mit Symbolik so innig verbunden, dass das eine ohne die andere nicht vorstellbar ist.“

³ Prim. Dolenc, Pravni razgled po slovenskih narodnih pesmah, Sl. Pr. 1914, str. 309 nasl.

⁴ Gl. Iv. Vrhovec, Ljubljanski meščanje v preteklih stoletjih, str. 106, 262; prim. še: Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje [=PZ.], str. 184.

nosti v narodni govorici do danes. Pa tisti „mutasti birič“ iz najnovejše dobe, to je vest, ki grize in kolje v srcu storilca težkega zločina, da se naposled sam ovadi, je gotovo naravnost klasičen primer, da se slovenski narod še danes rad poslužuje simboličnega izražanja.⁵

5.) Naša raziskavanja se torej ne morejo omejiti na eno ali več dob posamič. Vse skupaj tvorijo našo narodno simbolistiko v pravnem življenju. Pa ne samo vse faze hočemo vključiti v skromnem poskusu predočbe ravnokar omenjene simbolistike; tudi vse panoge slovenskega pravnega življenja,⁶ javno pravo, osebno, zasebno in kazensko pravo, vse to spada v okvir raziskavanja. Vse to bomo preresetali in navajali, v katero dobo se sme simbol uvrstiti in kaj je ostalo od njega do danes. Pri tem bomo pač tupatam morali povedati, da smatramo poreklo simbola za tuje. Ali izločiti ga zbog tega vendar ne bomo smeli, ker je pač samo po sebi umljivo, da je ta ali ona vrsta simbolov tujega porekla v mnogočem vplivala na razvoj svojske miselnosti slovenskega naroda v kakšnem drugem pogledu.

II. Javnopravno življenje.

4.) Po tem uvodu naj preidemo k stvari sami in sicer najprej k simbolistiki v javnopravnem življenju. Slovenci štejemo danes kot narod komaj poldrug milijon duš, imamo pa zaznamovati sijajno preteklost v državnopravnem pogledu. Žal, da je trajala komaj 2 stoletji. Ali prav v tej dobi je cvelo ponazorenje državnih dogodkov na simboličen način. Predvsem: Ustoličenje kneza na Gosposvetskem polju.⁷ Kdor je hotel postati knez-vladar, se je moral podvreči izvestnim simboličnim opravilom. Knez Slovencev je prihajal do kamnitega prestola, sprejemal od kmeta oblast, zamahnilviši z mečem na vse štiri strani pokrajine; obdaril je tega kmeta s konjem in volom, prisegel, da

⁵ Da je vest „mutasti birič“, je zapisal Al. Hudovernik, Pravni običaji slovenski, Sl. Pr. 1885, str. 7. Fran Milčinski pa je spisal povest „Mutasti birič“ za družbo svet. Mohorja.

⁶ V Bogišičevem „Zborniku sadašnjih pravnih običaja“ Slovenci niso bili upoštevani. K temu je pisal Sl. Pr., 1882., str. 152: „Milo se stori človeku, da se v tej knjigi (i. e. Zborniku) tako malo ali nič ne omenja pravnih običajev slovenskih.“

⁷ Gl. Babnik, Sledovi slovenskega prava, Letopis Sl. M., 1885., str. 79. — Jos. Gruden, Zgodovina slov. naroda, str. 58. — Puetzfeld, loc. cit. str. 47. piše sicer, da je kmet govoril s knezom „in windischer Sprache“, pa šteje vendar ves obred ustoličenja kneza med germanska simbolična opravila.

bo dober vladar, zaščitnik pravice, vdov in sirot. Vse to so znamenja ali podobe globokega pomena, zlasti v tem oziru, da sprejema knez vladarstvo po volji naroda, predstavljanega po kmetu iz Blažje vasi, po stanu t. zv. kosezu. Domači knezi so propali, simbolično ustoličenje pa se je vzdržalo kot pomemben pravni posel še dalje. Tudi Habsburžani so ga sprejeli in v prvotni obliki obdržali do leta 1414. Znameniti pisani Codex običajev Schwabenspiegel iz l. 1256. ga je sprejel v svoj tekst, vsaj v tistih prepisih, ki so se uporabljali na ozemlju Slovencev. Celo to stoji v Schwabenspiegel-u, da sme korotanski vojvoda s klobukom na glavi stopiti pred državnega vladarja,⁸ kar je zopet simbol samozavestnosti slovenskega ljudstva v Korotanu.

Slovenci so v javnem življenju sploh ljubili simbolično izražanje udanosti s skupno izvedenimi pohodi ali sprevodi v znak, da so se smatrali kot celota, zajednica. Zapisano imamo v listinah iz škofjeloške okolice, da so se še v poznem srednjem veku stanovalci velike patrimonialne gosposke zbirali v začetku spomladi trumoma ob „pojezdi“⁹, na ogled in spoznavanje meja. To se je podobno vzdrževalo še dolgo drugod. Še za 17. stoletja imamo listine, ki pričajo, da so se vršili v vinogorski okolici Kostanjevice na Dolenjskem spomladanski obhodi posameznih goric pod isto gorsko palico.¹⁰ Vsi vinogradniki tega okoliša so na ta način simbolično izražali, da krepko vzdržujejo posest in oblast nad svojimi goricami; nihče ne sme segati po njih, nihče jih ne sme oškodovati. Da se je pri pojezdih in po vinogorskih obhodih pirovalo, jelo in pilo na skupni gostiji, to smemo po pravici domnevati. Mnogokrat, če ne vedno, se je teh „pravnih obredov“ udeležil tudi sam patrimonialni ali vinogorski gospod, kar je bilo zopet simbolično potrdilo skupnosti interesov gospodarja in podložnikov. Morda smemo te simbolične obhode iz srednjega in novega veka, ki so se pa tudi pri sosedih Slovencev izvajali (n. pr. v Dalmaciji, za katero imamo prvi listinski dokaz iz l. 1183.)¹¹, smatrati

⁸ Gl. Babnik, loc. cit., str. 95, op. 135.

⁹ Gl. Jos. Gruden, Slovenski župani v preteklosti; str. 34; J. Kelemina, Staroslovenske pravde, Gl. Muz. Dr. 1955, str. 47, 48; Dolenc, PZ, str. 106.

¹⁰ Gl. Dolenc, Slovenska ljudska sodišča v dobi od 16. do 18. stoletja, str. 27.

¹¹ Gl. Aleks. Solovjev, Izdava po srednjevekovnom srpskom pravu, Arhiv za pravne i društ. nauke, 1938, str. 136. O germansko-pravni instituciji „Umreiten“, ki se izvajala celo z bakljami, gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 46, 90.

za vir tiste priljubljenosti sprejemov, ki jih nudi naše ljudstvo po deželi še danes svojim na novo voljenim poslancem ali prihajajočim župnikom ipd.

Tudi nekatere večje naselbine so imele do najnovejših časov „obhode mejâ“. V svojih Spominih (l. 1905., str. 28) je dr. Josip Vošnjak zapisal, da je bil k trgu Šoštanj spadajoči teritorij z mejniki zaznamovan. Da se meja ohrani v živem spominu, je bil vsaka tri leta slovesen obhod z godbo na čelu. Trški sodnik, svetovalci, odborniki, drugi tržani, ženstvo in otroci so stopali za njo. Ko so prišli do kakšnega mejnika, pograbili so možje dečke in vsacega po trikrat prav trdno postavili na mejnik, da bi si ga dobro zapomnil. Vošnjak piše, da so tudi njega „tako brez usmiljenja pritiskavali na trde kamne...“ To so pač zadnji ostanki nekdanjih „pojezdov“. S tem pa nečemo reči, da je izključena nekakšna notranja zveza med pojezdi in obredjem Zelenega Jurija v Beli Krajini, ki ga je opisal Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne studije II. (1936.)

5.) Slovenci so prišli po sijajni periodi samostojne države pod tuje vladavine. Te so jim prinesle urade. Simbol uradne oblasti tiči v uporabi žezla, t. j. palice ali kratkega droga, ki je primerno okrašen, obrezan, prirezan, vdolben in podobno, kakor je že napravljen iz lesa ali kovine. Zlasti se izraža sodna oblast v nekakšnem posebnem žezlu. Ljubljanski sodni red iz 16. stoletja govori izrečno o tem, da imej mestni sodnik, ko izreka sodbe, sodno žezlo v rokah.¹² Prav tako pa so se tudi gorski sodniki, ki so predsedovali srenjam na vinogorskih shodih, posluževali lesene palice, ki je bila simbolično kazalo, da se izvaja sodna oblast od tiste osebe, kateri jo je vinogorsko ljudstvo ad hoc poverilo. To imamo v sodnih zapisnikih iz žužemberske okolice še za 18. stoletje posvedočeno,¹³ to je Vatroslav Holz l. 1885. posvedočil za nekdanje metliške sodce v gorskih pravadah.¹⁴ Spoštovanje do sodstva se je na ta način dobro ohranilo, ne samo glede gorske palice kot take, ampak tudi glede avtonomne oblasti samega prostega ljudstva, ki si je po svojih izvoljenih sodnikih samo krijilo pravde.

¹² Prim. Dolenc, Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja itd., ZZR., XIV.; sep. odt., str. 29. — O germanskopravnih simbolih žezla: Puetzfeld, loc. cit., str. 24.

¹³ Gl. Dolenc, Ljudsko pravo pod žužemperško in soteško gorsko palico, Ponatis iz ČZN., 1931., str. 32.

¹⁴ Slov. Narod, 1883., št. 167, podlistek (cit. po Malnerič, Tolbčjek, str. 41).

Še drugod, pri krvnih sodnikih (panrihtarjih), o katerih nam pričajo narodne pesmi,¹⁵ se je uporabljala enako simbolična palica. Kakor izvemo iz virov, je krvni sodnik po izvršenem poslovanju, polnem groze in nesmiselnosti, ovil sodbeno listino, na kateri je bila zapisana smrtna obsodba, okoli palice in jo tako ponesel iz posvetovalnice na kraj, kjer se je izvršila eksekucija smrti.¹⁶ Strašen simboličen izraz, pomenjajoč oblast nad življenjem, se je utisnil slovenskemu narodu tako globoko v spomin, da poje narodni pevec o tem, da „za eno dušo pravda gre“.¹⁷ Večkrat pa omenja narodna pesem, da se zlomi palica nad glavo obsojenca, kar pomenja simbolično napoved njegove smrti.

Ni, da bi trdili, da so se ti simboli glede sodne oblasti izcimili iz miselnosti slovenskega ljudstva; nasprotno, smelo poudarjamo, da so bili od drugih narodov med Slovence prineseni.¹⁸ Toda, ko so se med njimi uporabljali, so postali vendarle del pravne orientacije slovenskega ljudstva in vplivali na njen razvoj po svoje.

Na nekako podoben način so bili zaneseni med Slovence simboli tržnih pravic. Še dandanes se obeša ščit z mečem ali kaj podobnega ob določenih dneh na vidno mesto, kar pomenja, da je tisti dan tržni dan (n. pr. v Novem mestu). To so ostanki germanskopravnih „Schilder, Fahnen, Rolandsäulen“ itd., pa so tudi pri nas še v rabi in bi morali kazati simbolično, da se izvršuje posebna policijska pravica za semanjske posle, ki je pa danes ni več.

III. Oseba in rodbina.

6.) Če prehajamo sedaj na osebno pravo, moramo omeniti, kako zelo se je poudarjala osebnost s tem, da si je moški pustil rasti in nosil polno brado. Saj si je po ljudski govoricí celó Bog kot prvi ustvaril brado.¹⁹ Ta simbol moškosti, t. j. samopravnosti in polne veljavnosti, je dobil vprav, če ga je nekdo okrnil, opulil, svojo posebno moč in veljavo: čast tega moškega je bila s takšnim dejanjem naj-

¹⁵ Gl. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, šte. 51., 88. Gl. tudi Dolenc, Pravni razgled po slov. nar. pes. Sl. Pr. 1914., str. 314 nasl.

¹⁶ Gl. Dolenc, Kazenska pravda zoper Veroniko Deseniško (1929), str. 21.

¹⁷ Štrekelj, loc. cit., šte. 51.

¹⁸ Za germansko pravo gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 22.

¹⁹ O pomenu brade med Nemci gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 22, 55, 107.

teže prizadeta. To je bilo jugoslovansko pravo: Ne samo srbski Dušanov zakonik iz 14. stoletja, ki je za t. zv. „mehoskubino“, storjeno vlastelinu ali dobremu človeku (sodniku) odredjal kazen odsekanja obeh rok, za prostemu človeku („sebru“) storjeno pa denarno kazen,²⁰ ampak tudi naši vinogradniki so še dva stoletja pozneje prav posebno hudo kaznovali tistega, ki je svojemu nasprotniku opulil brado.²¹ Še danes kaže rečenica, da je nekdo povedal drugemu nekoliko bridkih ali gorkih „v brk“, da ga je trdo prijel in okaral kot moškega.

Za ženske nimamo posebnega simboličnega poudarka ženskosti po telesnih znakih. Pač pa izraža ljudstvo samo z različnimi oznamenili simbolično, kaj sodi o ženski osebi, ko razlikuje v govoru „ženske“ in „žene“, „ženice“ in „ženščeta“, „dekleta“ in „dekline“, „babe“ in „babure“. Znano pa je, da nosijo omožene ženske tik onkraj Gorjancev v lasih posebne zvitke zelene barve, ki so znak, da je nositeljica že „udata“. Gre za žene uniatske vere, grkokatolicinke.²²

Simbolično se odraža devištvo na Gorenjskem in še drugod v tem, da sme dekle na oknu izpostavljati nagelj ali rožmarin. Po izgubi nedolžnosti pa nagajivci nadomestijo to cvetje s slamnatim vencem ali pa potrosijo tla pod oknom z žagovino. Pravica, nositi na poročni dan venec na glavi, odpade, če stopa pred oltar nevesta, ki se je spečala.²³

7.) Dandanes se ne dogaja več, bilo pa je pred nekoliko stoletji brez dvoma tudi med slovenskim ljudstvom tupatam običajno, da so izvestnim zlikovcem prizadjali poseben znak, ki je pomenil, da je bila dotična oseba že kaznovana zbog tatvine. Po gorskih bukvah, ki so postale l. 1543. pisan zakonik tudi za slovenske kraje, je bil tat, ki je kradel grozdje ali sadje, kaznovan na ta način, da so mu mali uhelj z nožem odcepili od velikega. To je bilo znamenje, da je on človek, ki je že kradel. Ne trdimo, da je takšno simbolično

²⁰ Cl. 97 in 98 Dušanovega zakona v izdaji Stojana Novakovića. Prim. še Vl. Mažuranić, *Prinosi itd.*, str. 181. — Nemci pa so smatrali, da je nošnja neostriženih las znak svobodnega človeka. „Lass mich ungeschoren“ pomeni zavrnitev žalitve; gl. Puetzfeld, *loc. cit.*, str. 45.; prim. še Brunner H., *Deutsche Rechtsgeschichte* (1892) str. 674.

²¹ Gl. Dolenc, *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici itd.*, ZZR. III., sep. odtisk, str. 92.

²² Al. Hudovernik (Slov. Prav. 1883, str. 6) pravi, da nosijo žumberška dekleta lase v eno kito, če se pa spečajo z moškim, v dveh kitah.

²³ Al. Hudovernik, *ibidem*.

žigosanje zamisel slovenskega ljudstva.²⁴ Nasprotno, lahko dokažemo, da so se Slovenci branili takih metod kaznovanja; saj so deželni stanovi v Ljubljani l. 1595. sklenili popravek v gorskih bukvah, ki je uporabo takšnega žigosanja precej utesnil.²⁵ Tudi v nam znanih protokolih o vinogorskih pravadah, nismo zasledili nikjer nobene obsodbe na takšno kazen. Bržkone je med Slovenci prodiralo langobardsko pravo, da je lačnemu in žejnemu popotniku dovoljeno utrgati ob potu 3 grozde ali sadeže. „Drei sind frei!“ se je glasila rečenica, ki je bila nemara tudi pri nas veljavna po ljudskem pravu.

8.) Pa pogledjmo malo v rodbinsko življenje. Že za z a r o k o imamo simbolična dejanja. Za Rož na Koroškem poročajo še za sedanji čas, da se vrši zaroka v noči od petka na soboto; zastopnika bodočega ženina in neveste vodita razgovarjanje o doti in podobnem; to se zavleče do polnoči, na kar si podasta zaročenca roki nad mizo, na sklenjeni roki pa se polije vina. Ko pa kaplja vino na mizo, pridejo v hišo vrstniki zaročencev, da se radujejo pri sledeči gostiji.²⁶ Tudi drugod se vrši snubljenje in zaroka podobno, le dan se izbira drug, n. pr. v Dobrepoljih nedelja.²⁷ Simbolično rokovanje je tudi drugod potrditev zaročnega govora, polivanje z vinom pa je dodatek, bržčas v zvezi z likofom: vino se žrtvuje za boljšo srečo.

Simbolični kup neveste s t. zv. „š r a n g o“ je institucija, ki ima svoj izvor v pradavnini, pa se dandanes izvaja v zelo omiljeni obliki, n. pr. v neposrednji bližini Ljubljane se potegne na najožjem kraju pota zlata verižica ali pa vrv iz svilnatih rut. O „šrangih“ je govoril tudi že Valvazor, izvaja pa se še danes. Vrstniki neveste iz njene vasi ne dovoljujejo, da jo ženin odvede na svoj dom, torej v drugi

²⁴ Dolenc, PZ., str. 428. Za germansko pravo gl. Puetzfeld, loc. cit. str. 123 „(Kainszeichen“).

²⁵ Dolenc, P. Z. str. 246. — Janko Polec, Zgodovina „Obravnavanih gorskih bukev“ itd. (Gl. Muz. Dr. XVIII, str. 91 nasl.), je razložil usodo načrta za nove kranjske gorske bukve iz l. 1568. do l. 1584.; vendar ostane vprašanje odprto, zakaj bi bil Hans Laybasser v svojem Formularenbuchu, ki je vseskozi resno delo, postavil pod naslov prepisa Beratschlagte Pergrechtsordnung čisto določeno letnico 1595, kar po vsej priliki znači, da je bil pripravljeni načrt na pretresu (beradtschlagt, krivo „obravnavan“, ker presplošno) baš tega leta.

²⁶ Gl. Šašelj-Ramovš, Arhiv za zgodovino in narodopisje II., str. 48 (Priloga k CZN, 1936).

²⁷ Mrkun, Narodopisno blago iz Dobrepoljske doline, Etnolog VII., str. 10. Janko Barle, Zenitvanjski običaji Belih Kranjcev, Letop. M. Sl., 1889, str. 72.

kraj, če se ne odkupi.²⁸ Ta način pridobitve neveste je pač omiljena oblika nekdanjega ropa neveste, ki se dandanes kaznuje pri nas kot otmica.²⁹ Drugačna oblika odkupa pa je t. zv. *z d a v a n j e*. Nevesto skrijejo na njenem domu, pa jo izdajo samo proti plačilu odkupnine. Prav blizu institucije šrange pa je t. zv. *v o g l a r e n j e*.³⁰ Fantje preže za voglom hiše na izvestno znamenje poročnih gostov, na kar pridejo tudi oni v hišo — popivat. Vse te navade značijo po svojem postanku in pomenu simbolično privolitev okolja enega sela, da si sme iz tega ženin vzeti mladenko za ženo. Kakor smo že omenili, so vsa dejanja šrange, zdavanje in voglarenje preoblikovana zamisel, da se mladenka, ki spada po svojem poreklu v svojo rodbino, ali pravzaprav po prejšnjem socialnem ustroju: v svojo *z a d r u g o*, ne sme tej rodbini ali zadrugi odtegniti, ne da bi se dalo rodbini ali zadrugi nekakšno nadomestilo v gmotnih dobrinah. Seveda se je postopoma omililo tisto gmotno nadomestilo v gostoljubno jedačo in pijačo.

Naj omenimo še drugo simbolično dejanje, pri katerem gre za poudarek skupnosti članov ene rodbine, za bližnje in daljnje sorodnike, ki jih je imenoval škof Tomaž Hren v začetku 17. stoletja „svojast“, nemško „die Befreundten“³¹. Na Dolenjskem so dajali, kakor vemo iz zapiskov o vinogorskih shodih, sorodniki, ki so bili povabljeni na ženitovanjsko gostijo, izvestna darila v denarju, pa so rekali, da je to za *p o g a č o*.³² Še sredi 19. stoletja pa so pisale Novice (1858), da se speče za ženitovanje *b r a k o v i c a* (Hoch-

²⁸ Gl. Valvasor, *Die Ehre* itd.: II., VI, str. 295. Prim. A. I. Hudovernik, *Pravni običaji slovenski*, Sl. Prav. 1883., str. 6., ki govori samo o odkupnini, ki jo da ženin, ko odpelje nevesto. Gl. I. v. Vrhovnik, *Trnovska župnija v Ljubljani*, str. 115; Mrkun, loc. cit., str. 12; Marolt, *Tri obredja iz Žilje*, str. 22, 28. Dolenc, „Otmica“ in „šrange“ v davnih časih in dandanes, *Vodnikova pratika*, 1954, str. 49.

²⁹ § 246. kaz. zak.: Kazen do 5 let zavora, v posebno težkih primerih do 5 let robije. Rop neveste omenja Puetzfeld, loc. cit., str. 59, tudi kot ustanovitev zakonske zveze, vendar pravi po Bächtold-u (*Die Gebräuche bei Verlobungen und Hochzeiten*, 1914), da je prvotna oblika ustanovitve zakonske zveze ritus, ne pa kup ali pogodba.

³⁰ Posneto po raznih časopisnih vestéh ljubljanskih dnevnikov o sodnih razpravah. Obe besedi ima Pleteršnikov slovar, toda pod nekoliko drugačnim pomenom: *Zdavanje*=„Trauung“; *voglarenje*=„Schmarotzen bei Hochzeiten“. (Gl. tudi J. Kelemina, loc. cit., str. 91.)

³¹ Gl. Wiesthaler, *Prvi pastirski list slovenski*, *Letopis M. Sl.* 1885, str. 96 nasl.

³² Dolenc, *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici* itd., *ZZR*, III., str. 57 (sep. odt.)

zeitskuchen).³³ Pred 40 leti so neveste v Dobropoljah pobirale od svatov darove „v jabolko“, preden so začeli jesti juho.³⁴ Vse troje: pogača, jabolko, brakovica, izraža na simboličen način nekakšno nasprotno dajatev sorodnikom kot prispevek k veseljačenju po poroki.³⁵ Streljanje iz pušk in možnarjev, pokanje z biči in podobno, ko se vračajo svatje z mladoporočencema iz cerkve na dom, pa je dokazano mitološkega izvora: S hrupom, ki se izvaja s pokom ipd., naj se preplašijo in odpodijo vsi zli duhovi, zločeste vešče itd., ki bi hoteli mlademu zakonskemu paru škodo prizadejati.³⁶

9.) Znana je institucija **j u t r n j e**, Morgengabe. Ona je prešla tudi v našo sodobno zakonodajo.³⁷ Prvotni pomen je bil ta, da je mladi zakonski mož zjutraj po poročni noči z izvestnim dejanjem potrdil prejšnje deklško neomadeževanost svoje žene in jo za izgubo devištva obdaril. Naš prvi zgodovinopisec Linhart je zapisal v svoji zgodovini, da dáje mož jutrnjo v obliki enega vola ali ene krave ali ovce.³⁸ To bi bilo veljalo na Krasu za 18. in 19. stoletje. Iz dosti starejših zapisnikov o vinogorskih shodih pa vemo, da je dobila jutrnja med Slovenci širši pomen: Ž njo se je zamenjaval vobče d o t a, pa naj jo dá žena sama ali njeni sorodniki.³⁹ „Jutrnjo delati“ pa pomenja ponekod še danes: napraviti poročno pogodbo.⁴⁰ Pomen simbola se je torej premaknil; bržčas, ker se je na pravni smisel jutrnje pozabilo ali pa med Slovenci niti mislilo ni.

O gospodarskem pomenu d o t e ima slovensko ljudstvo reke, ki simbolično kažejo, da samo od obilnosti dote ni pričakovati srečnega zakona. „Dota je zmota, a revščina

³³ Gl. Kelemina, *Pravne starine* itd., Gl. Muz. dr. XIV., str. 56.

³⁴ Gl. Mrkun, loc. cit., str. 12.

³⁵ Sorodna slovanska institucija je „veno“, to so darovi nevesti še pred poroko. Gl. Al. Hudovernik, Viano, veno v slovanskem pravu: *Sl. Prav.* 1885., str. 99.

³⁶ Prim. I. Navratil, *Slovenske narodne vraže in prazne vere*, *Letopis Mat. Sl.*, 1887, str. 127. Dolenc, O streljanju na Slovenskem, Gruda, 1924.

³⁷ § 1232 obč. drž. zakonika (po prevodu iz l. 1855): „Darilo, ki ga mož obeta svoji ženi prvo jutro dati, se imenuje juternja“. — Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 62. V nekaterih krajih imenujejo ženitno pogodbo kar „jutrnjo“. Prim. še Turner, *Das slavische Familienrecht* (1874., str. 28, 29), dalje Dolenc, *Ljubljanska rokopisna zbirka pravnih obrazcev* itd. v *Kroniki* l. 1955., kjer je dokazano, da meščani sredi 17. stoletja niso iskali bodoče žene, če niso imeli lastnih sredstev, da so jo z jutrnjo dobro nagradili.

³⁸ Gl. Linhart, *Geschichte Krains* II., 291.

³⁹ Gl. Dolenc, *P. Z.*, str. 316, 317.

⁴⁰ Gl. Kelemina, loc. cit., str. 62.

ostane“, „Dota gre svojo pot, a baba v kot“. ⁴¹ Ali: „Ženska dota se kmalu zмота, delavnost žene je prava dota“ — Tudi: „Nevesta ima v dlan doto“. ⁴² Da gledajo vdovci, da z d r u g o ženitvijo kaj priženijo, tolmači pregovor: „Več bas prinese, kot zvon odnese“, t. j. ženitvanjska godba z basom pomeni pridobitev, zvon (mrtvaški!) izgubo. ^{42a}

V zakonu dobi mladoporočena žena ključe kot simbol gospodinjske oblasti, ⁴³ vendar ima mož še izvestne funkcije, ki mu pritičejo kot gospodarju: On deli na primer blagoslovljene jestvine o Veliki noči rodbini in služinčadi. Sicer pa velja: „Kar je žena, to je mož, pravi svet' Ambrož.“ Zato pa se zahteva, da mora, ko mož prodaja domačijo, biti žena pri kupčiji navzočna. ⁴⁴

10.) Ko se rodi dete, pravijo sosedje, da se je pri hiši „peč podrla“. ⁴⁵ Ne moremo si misliti, da bi šlo tu samo za metaforično izražanje zmanjšanja obilnosti ženinega telesa po porodu; za to ne bi bilo treba privzeta peč kot simbola. Zdi se, da gre za neko miselno zvezo s pečjo o kot simbolom skupnosti ene rodbine dotlej določenega števila oseb, ki se hranijo ob istem ognjišču. Saj je v slovenski pravni zgodovini uprav ognjišče ⁴⁶ zavzelo zelo važno mesto; bilo je središče, okrog katerega se je sukalo vse rodbinsko življenje. Če so člani zadruga, ki so stanovali v eni in isti hiši, sklenili, da se združijo, so skupno ognjišče ali peč podrli. ⁴⁷ To šele je pomenilo resnični razhod zadruga. Rodbine so se štele v poznem srednjem veku po številu hišnih ognjišč. ⁴⁸ Od dimnikov se je plačevala izvestna davščina,

⁴¹ Gl. Kocbeck-Šašelj, Slovenski pregovori, reki in prilike, str. 48. Prim. Dolenc, Slovenski pregovori in reki pa naše pravo, Vodnikova pratika 1956.

⁴² Tako navaja Gašpar Križnik iz Motnika v svojih zapiskih, ki jih je poslal B. Bogišću na njegov Uputak (vprašanje št. 87). Nahajajo se v rokopisu v muzeju Cavtata. Delni prepis nam je oskrbel univ. prof. dr. Aleksander Solovjev (Beograd).

^{42a} Izvestje Viljema Švala, sodnika v Višnji gori.

⁴³ Prim. za germansko pravo Puetzfeld, loc. cit., str. 50, 77 (Schlüsselgewalt der Frau).

⁴⁴ Gl. Fr. Milčinski, O narodnih pravnih nazorih, Sl. Pr. 1914, str. 6.

⁴⁵ Pisatelj Fran Jaklič (Dobrepolje) je porabil ta motiv v neki svoji povesti v „Dom in Svetu“.

⁴⁶ Prim. Puetzfeld, loc. cit., str. 50: „Der Herd ist Sinnbild des Familienlebens, auch Kultstätte. Als Zuhörer und Teil des Herdes kann der Kesselhacken jenen vertreten.“

⁴⁷ Gl. Dolenc, Pravosodstvo klevevske in boštanjске graščine itd., ZZR V., sep. odt. str. 19. Prim. podoben germanskopravni simbol za „Entsippung“ pojedine osebe Puetzfeld, loc. cit., str. 57.

⁴⁸ Gl. Dolenc, P. Z., str. 144. („Fewrstatt“, listina iz l. 1445).

ki se je imenovala dimina ali ogorščina,⁴⁹ v starotrškem urbarju iz l. 1647. „raufanski denari“.⁵⁰ Do uvedbe modernega procesa med Slovenci, torej do konca 18. stoletja, je bil za škodo, ki jo je storil član gospodarjeve družine, stanujoč pod domačo streho in hraneč se ob domačem kruhu, odgovoren sam gospodar.⁵¹ To ljudsko pojmovanje smo zasledili v neki preiskavi radi umora še prav v zadnjih letih 19. stoletja v okolici Rateč.⁵² Tudi tu imamo opraviti z vlogo hišnega torišča reprezentiranega po ognjišču, simbolom enotnosti hišnega gospodarstva in priključenega mu gospodinjstva.

Dve tri besede še o institucijah iz rodbinskega prava „skutnikov“ in „skupnikov“.⁵³ Prva beseda pomeni posinoveljence. Prvotno je vzel tisti, ki je posinovil otroka, le-tega nad svoja kolena v naročje (Schoss). To je bil simbol, da naj spada odslej v njegovo rodbino. Beseda „skut“ je nemškega izvora („Schoss“), institucija skutnikov tudi. Ali ohranila se je, kakor kažejo naši besednjaki, vendar le v nekaterih krajih. Drugod pa, kjer se ta institucija ni več tako imenovala, pa se je vzporedno uporabljal izraz skupniki za dečka in za deklico, ki sta bila vzeta od starišev proč na drug dom za svojo deco. O vsem tem se je razvila v sredi 19. stoletja v časopisu v Novicah obširna diskusija, ki ji je Malnerič v svojem Tobolčku pred kratkim dodal zaključno misel, da je skutnik staro belokranjsko pravo.⁵⁴

Če pa sin iz trme zapusti očetov dom in se ga ogiblje, pravijo, da „gre na skuto“, ali da „je na skuti“.

Nezakonsko rojstvo nekomu očitati, kaže dandanes na slabo vzgojo. Kaj pa more oseba, ki ni bila v zakonu rojena, za to? In vendar so še nedavno krstili nezakonska deteta z docela nenavadnimi imeni kakor Servacij, Protazij, Polikarp, Tekla ali podobno. To so bile pravcate zablode, ki pa so že precej ponehale. V omiljeni obliki pa še vedno imenujejo najdenčke „razpottnike“, to so revčki, ki jih v

⁴⁹ Gl. Dolenc, PZ., str. 144, 224; Kelemina, loc. cit., str. 72.

⁵⁰ Starotrški urbar, l. 1647., ČZN. 23, 82 (cit. po Kelemini, loc. cit.).

⁵¹ Gl. Dolenc, PZ. (reprezentančna odgovornost), str. 47, 172, 305, 411, 421.

⁵² Omenjeno kazensko pravdo smo opisali v Gross'Archiv f. Krim. Anthropol. u. Kriminalistik, (Leipzig), zv. 21., str. 80 nasl. Prim. še Puetzfeld, loc. cit., str. 55 (Stellung des Vaters).

⁵³ Gl. Al. Hudovernik, Pravni običaji, Sl. Pr. 1883, str. 3.; J. Kelemina, Pravne starine slovenske, str. 85. Prim. za germansko pravo: Puetzfeld, loc. cit., str. 55; (Geschlechtsleite, Mantelkinder).

⁵⁴ loc. cit., str. 50; brez nadaljnje utemeljitve.

vsej nebogljenosti nezakonska mati položi na razpotje, da bi jih ljudje vendarle našli in se jih usmilili.⁵⁵

11.) Na kraju razpravljanja o rodbinskem življenju naj omenimo precej zagonetno drobtino, ki se tiče gospodarjeve smrti. Če umre gospodar, pomeni to spremembo osebe glavarja rodbine. V Rožu⁵⁶ se naznani nastopivša smrt gospodarja ne le sorodnikom in sosedom, ampak tudi bučelam s tem, da se na panje trka, na kar baje tudi bučele umrjejo. Nasprotno, domača živina po tem ljudskem verovanju za gospodarjevo smrt sama ve in zato tuli. Morda smemo pri tem misliti na koroški pregovor,⁵⁷ da bučele gospodarja ne poznajo in da se jim mora zato njegova smrt naznaniti. Vsekakor se tu meša pravo s praznoverjem, ki pa utegne imeti svoje korenike v davni preteklosti.

Da se izroča še pred smrtjo vsa domačija, kmetija, novemu gospodarju, dočim gresta prejšnja gospodarja, mož in žena v „k o t“, kjer naj živita do smrti, preskrbljena iz domačije, je znana stvar, še bolj pa znana — zlasti med pravniki — kot vir razprtij med starimi in mladimi, ki vedejo mnogokrat celo do zločinstva. Slovensko ljudstvo kaže odpornost zoper institucijo kota ali preužitka. To kažejo jasno rečenice: „Meni luč, tebi ključ“; to se pravi, ko jaz, oče, umrjem, dobiš ti ključ od hiše, domačije,⁵⁸ ali pa: „En oče živi lahko deset otrok, deset otrok pa ne enega očeta.“⁵⁹ Vsa ta mržnja zoper preužitkarstvo je v pravnem oziru pomembna. Iz nje izhaja, da je preužitkarstvo res nemškega izvora.⁶⁰ Slovcem ga sploh ni bilo treba, dokler so živeli v zadrugah.

III. Imovina.

10.) Rodbina in zemlja kot domačija pomenita stvari, ki so po slovenski pravni svesti med seboj tesno povezane. Ne smemo prezreti, da izvira to izza davnih časov, ko je pri nas, kakor tudi pri drugih južnih Slovanih, živelo kme-

⁵⁵ Gl. Pleteršnikov Slovar; beseda „skuta“ tiči tudi v glagolu „priskutiti se“. (Ibidem).

⁵⁶ Gl. Šašelj-Ramovš, loc. cit., str. 59.

⁵⁷ Ibidem, str. 40.

⁵⁸ Gl. Kochek-Šašelj, loc. cit., str. 118.

⁵⁹ Povedal Viljem Šval, sodnik v Višnji gori. Gl. za germansko pravo: Eisenhart (1759) - Waldmann, Deutsches Recht in Sprichwörtern (1935) str. 77, ki navaja natančno isti pregovor v nemškem jeziku in razlaga (leta 1759!), da pomenja svarilo, naj oče ne razdeli za živa vsega imetja med otroke. Waldmann (1935) pa izvaja, da se dandanes v pregovoru trdi isto za razmerje med materjo in otroki.

⁶⁰ Gl. Kelemina, loc. cit., str. 66; Dolenc, PZ., str. 148, 319.

tiško prebivalstvo še v zadrugah.⁶¹ Tako je bilo, recimo, še pred tisoč leti, dokler ni zavladelo v naših pokrajinah tuje pravo z individualno lastnino. Očevina je kmetu sveta, vsak pedenj zemlje mu je neprecenljive vrednosti, zanj se, če treba, pravda z vso srditostjo. Zato pa mora kmet vedeti, kje leži zadnji pedenj njegove zemlje, kje je meja. Ljudski pregovor pravi simbolično: „Kar dobiš po oči, varuj podnevi in ponoči.“⁶² Pa ne samo kmet-gospodar, tudi njegov bodoči dedič, naslednik, mora zvedeti o pravem času za meje. Da si bo le-te dobro zapomnil, ga gospodar vede do meje in ga tu udari ali potegne za uho. Valentin Vodnik je zapel v svoji Pratici l. 1814.: „Mladečice uhajo, ko stavijo mejo.“ Še v kupnih pogodbah iz konca 18. stoletja se pojavlja stalna fraza, ki simbolično pomenja važnost stanja meja v naravi z izrazom, da se prodaja kmetija, „wie solche von altersher mit Rain und Stain umfangen.“⁶³ Kako se je temu reklo po ljudski govoric, žal ne vemo; gotovo pa je bil v rabi adekvaten izraz. Iz previdnosti kmetje še danes posujejo dno jame, v katero pride mejnik, s čepinami, da se še v poznejši dobi pozna, kje je stal, če bi ga kdo izruval ali premaknil.⁶⁴ V gozdih se zasečejo na drevesih ali skalah križi kot znamenja meje, in sicer v tisto stran, na katero je meja bližji.⁶⁵

Prisvojitvev premičnega blaga je našla za primer, da se je izgubilo, svojo posebno simbolično ureditev. Gašpar Križnik iz Motnika je dal Baltazarju Bogišić-u na njegovo vprašanje šte. 188. (slovensko besedilo vseh vprašanj se nahaja natiskano v Slov. Prav. 1885) glede najdenih predmetov ta-le odgovor: „Ako se lastnik vé, nazaj se dá. Če pa se lastnik ne najde, sme pa obdržati tisti, kdor je našel. Ako najde kdo roj bučel, v drevesu zaseka ali zারেž v drevu križ; če pa v drevesu niso, pa na kakšen drug način. Tako tudi naredi, če kaj družega najde, pa ne more nesti dam, zারেž ali naredi na stvari ali zraven križ. Križ priča, da je to že nekdo našel.“⁶⁵

Prehod lastninske pravice do zemlje se mora danes, ko imamo zemljiške knjige, izvršiti z listinami posebne vrste. V starih časih se je to godilo simbolično: Iz

⁶¹ Gl. I. Babnik, loc. cit., str. 80 nasl.; P. Turner, loc. cit., str. 2—11; Dolenc, P. Z., str. 54, 140.

⁶² Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 73.

⁶³ Tako pogodbo nam je preskrbel Anton Čokan, stud. iur., Loka pri Mozirju.

⁶⁴ Iz lastne sodne prakse.

⁶⁵ Gl. pripombo 42), ki velja tudi tu.

zemlje, ki se prodaja, se je izrezal ali iztrgal del ruše, vanjo se je zataknila veja od grma ali drevesa iz te zemlje, pa se je baš ta tako opremljena ruša izročila iz roke prodajalca v roko kupca. Včasih se je imenoval ta simbol med Nemci „Torf und Zweig“, na slovenskem ozemlju pa, kakor vemo to iz mnogih listin še iz početka novega veka, „Erd und Spann“. Prav gotovo so imeli naši ljudje za to svoj poseben slovenski izraz, žal, da nam ni ohranjen. Mi bi rekli „gruda z vejico“, kar kaže na ves svet, zemljišče in vso drugo rast, ki se proda.⁶⁶

Navzlic vsem modernim olajšavam prehoda posestva od starega na novega lastnika so se ohranili do najnovejših časov še simbolični, po sedanjih zakonih neobvezni ostanki nekdanje organizacije v smislu kolektivnih zajednic, sel ali vasi, nekdanjih zadrug. Od posestva se je plačevala nekdanje po dimnikih, kakor smo že izvajali, neka posebna pristojbina, še danes pa daje v nekaterih krajih novi posestnik, ki prevzame tudi vse davščine v plačilo, neko prikupnino ali zvestnó.⁶⁷ Sin plača 3 gl., tuj človek 6 gl. v blagajno, ki jo vodi župan. Ko se nabere 30 do 50 gl., pa se kupi polovnjak vina, ki se na skupni pojedini novih in starih gospodarjev sela ali vasi izpije. Ko so že prav dobre volje — tako poroča I. Pajk iz Murskega polja — pa venča župan nove gospodarje občane s cvetličnimi venci. Jasno je, da ima vsa ta procedura globok simboličen pomen; saj kaže na očiten način skupnost vseh občanov neke zajednice, ki imajo tudi še danes iste skrbi in koristi. Če že ni več zadruga, pa so še srenje, sela in vasi, ki imajo namestu starejšine župane, o katerih pravi narod: „Ena glava srenji postava“.⁶⁸

Že v uvodu smo omenili način izročitve s ključem kot simbolično izražen prehod lastnine prodajalca nepremičnine na novega kupca. To se še danes dogaja in je celò po občnem državljskem zakoniku urejena institucija. V tej zvezi pa bi še omenili, da je na Krasu obstojala in menda še obstoji navada, da dobi ob prodaji posestva prejšnjega gospodarja kot prodajalca žena poleg vse kupnine, ki gre prodajalcu, še nadav ali nadavo, in to v obliki ene kokoši. Institucijo nadava je zaznamoval v svojih

⁶⁶ Gl. Dolenc, PZ., str. 156, 162. Prim. Puetzfeld, loc. cit., str. 85.

⁶⁷ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 78 in 91.

⁶⁸ Gl. Kocbek - šašelj, loc. cit., str. 50.

spisih še škof Tomaž Hren kot „Draufgeld“ v občē.⁶⁹ Če pa je ta nadav kokoš, mora to vsekakor pomenjati neko simbolično dejanje.

Ko vemo, da je veljalo med Slovenci v 16. do 18. stoletju še pravo, da se deduje po načelu „was nach dem Huet khombt, soll auf den Huet, i. e. Sohn fallen; was nach der Petzen khombt, das fällt und gebührt den Töchtern“,⁷⁰ in ko vidimo, da je premakljivo blago na domačiji na ta način lahko spadalo v last gospodinje, leži pač na dlani, da je sprejela gospodinja, ko se je vse posestvo s priteklinami vred prodalo, za svoje premičnine posebno nagrado, ki se simbolizira s prepodajo kokoši. Bržčas tiči prav ista simbolična potrditev sklepa pogodbe v instituciji „božjega denarja“, ali „srečnega groša“.^{70a} Prvi ali drugi se da preko v pogodbi določene cene, da bo več sreče. Zlasti dobi to „mati“ ob prodaji živine, ker je tako lepo skrbela za njo.⁷¹

Slovensko ljudstvo, ki je v starih časih živelo v zadru-gah z enim samim gospodarjem, pa si ne more misliti, da bi več gospodarjev hkratu dobro „vozilo“, čeprav bi šlo tudi le za poedina pravna opravila. Za to govori, da „v španoviji krava crkne“ (po Pleteršniku) ali pa „pes“ (po Kocbek-Šašlju).

Ljudska modrost je dobro opazila, da se vzdržuje skupnost doma tudi z izvestno kontinuiteto služinčadi na domačiji. Ne gre, da bi po mili volji kadar koli zapuščali službeno mesto. Naše ljudstvo pravi simbolično, da mora uslužbenec „eno leto izslužiti, ako bi tudi drva sekali na človeku“. Kdor tega ne stori in „gre pred božičem iz službe, ima kožuh brez rokavov.“ t. j. nagradi se namesto z izgovorjenim oblačilom dobre kakovosti z ničvrednim starim blagom, kar kaže, da se ni ponašal kot pravi posel.⁷²

⁶⁹ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 70; A. Kaspret, Slovarske drobtinice, ČZR, 1907, str. 10.

⁷⁰ Gl. Dolenc, PZ., str. 317.

^{70a} Pri drugih Jugoslovanih „bezvetje“. Gl. M. Kostrenčič, Bezvetje, Mjesečnik, 1913, str. 550—556; Al. Solovjev, Privatno-pravni ugovori XVI. veka iz poljičke župe. Arhiv prav. 1954, str. 398—415. Al. Solovjev, Ugovor o kupovini i prodaji u srednjevekovnoj Srbiji. Arhiv. prav. itd. 1927, str. 429—448; Vl. Mažuranić, Prinosi, str. 55, 56.

⁷¹ Gl. Fr. Milčinski, O narodnih pravnih nazorih, Sl. Pr., str. 366—369; Al. Hudovernik, Pravni običaji slovenski, Sl. Pr. 1883, str. 2—7. Tudi G. Križnik (gl. op. 42) omenja enako institucijo, imenuje jo pa „Trinkgeld“. Prim. Eisenhart-Waldmann, loc. cit., str. 157.

⁷² Gl. Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 51, 80.

Temu primerno pa velja, zlasti na Gorenjskem in Notranjskem pravno pravilo: Kdor se na gruntu „znuca“ (izčrpa), tega mora grunt rediti.⁷³ Tu imamo osnovni vir Cankarjeve zamisli o „Hlapcu Jerneju in njegovi pravici“.

15.) Pri imovini pa moramo upoštevati tudi tiste primere, kjer gospodar zabrede po nesreči ali po malomarnosti, nebržnosti in podobnem v dolgove. Dandanes imamo tožbe in eksekucije, ki napravijo v razmeroma kratkem času red: Zemljišče pride „na boben“, t. j. simbolično izražanje prisilne dražbe, ki se je nekdaj vršila vedno javno, a interesenti so se nato opozarjali z bobnanjem. Nekdaj, še dolgo vrsto stoletij novega veka, pa je med slovenskimi vinogradniki živela pravna institucija, ki je imela svrho, da se izbije iz zemljišča plačilo dolgov, toda izvrševala se je drugače. Po gorskih bukvah je bilo uvedeno kar na splošno obvezno, da se vinogradniku, ki je ostal dolžan gorščino, desetino, posojilo in podobno, vhod ali prehod k njegovi domačiji „zakriža“; postavi se tam drog z dvema prekrižanima deščicama ali slamnatima snopoma. To je pomenilo za vinogradnika samega in za njegove ljudi: Stoj, ne smeš dalje, dokler nisi plačal. Če pa kršiš prepoved, zapadeš globi. Ko pa si prepoved še večkrat kršil, pa se nabere glob preko vrednosti zemlje, zapade zemlja; domačije ni več. Da se je takšen način uvoda v eksekucijo z zakrižanjem⁷⁴ na splošno udomačil tudi med Slovenci, čeprav je po vsej priliki tujega porekla, se vidi iz tega, da se še dandanes imenuje na Notranjskem pod prepoved dejano posestvo ali vsaj njegov del „križevščina“.⁷⁵ Izpričano je, da priprosto ljudstvo, ki se sklicuje na to, da je nekaj prepovedano ali zabranjeno, podpre tako izjavo s tem, da prekriža prste ene in druge roke in ju pomoli tistemu, ki naj mu velja prepoved.⁷⁶ Pa tudi naše železnice se poslužujejo simboličnega znaka za prepoved poljubnega prehoda čez progo, kjer ni ograd, s tem, da postavijo na tisto mesto prav tako, kakor je bilo to po gorskih bukvah v navadi, drog z dvema prekrižanima deščicama. Pač malo kdo, ki je opazil te naprave, se zaveda, kako star je ta način zabranjevanja prehoda z opozarjanjem na nevarnost, ki utegne priti po progi. Mlajši pa je način prepovedi vstopa

⁷³ Povedal dr. Josip Krevl, notar v Ljubljani.

⁷⁴ Gl. Dolenc, PZ., str. 287, 329, 351, 368 nasl., 457, 471, 475. Prim. Puetzfeld, loc. cit., str. 22, 40, 86.

⁷⁵ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 67, 91.

⁷⁶ Povedal dr. Fran Skabernè, načelnik pokrajinske uprave v pok. v Ljubljani.

v zidanico, hram ali hišo, s tem, da so se vrata zapečatila.⁷⁷ Pečat se je dal pač odtrgati, toda tudi tukaj je sledila za takšno dejanje — kazen. Seveda je bil ta način simbolične prepovedi vstopa v poslopje tudi predhodnik današnjih ru-bežnih znamk. (Konec prih.)

Misli k vprašanju o sodniški stalnosti in nepremestljivosti po našem trenutnem pozitivnopravnem stanju.

Dr. Gorazd Kušej.

Neodvisnost sodišč velja danes prav za prav za obče-kulturno samoumevno zahtevo, tako da se zdi vsako raz-pravljanje o njeni upravičenosti odveč. Prav tako sta sod-niška stalnost in nepremestljivost priznani kot najučinko-vitejše jamstvo take neodvisnosti. To kaže na to, da nimamo opravka z zgolj tehničnim, notranje organizacijskim vpra-šanjem čim ustrežnejšega in smotrnejšega izoblikovanja sodne funkcije, temveč da gre pri tem kar za enega glavnih idejnopolitičnih temeljev določene značilne državne oblike. Že v svojih prvih začetkih je država vojaška in sodna orga-nizacija. S tema svojima dejalnostima je vršila in še vrši bistvo svojega družbenega poslanstva. Kot vojaška organi-zacija čuva varnost ter obstoj ljudske skupnosti, katero ob-sega, navzven, kot sodna pa navznoter, s tem da smotrno ureja sožitje njenih članov. Po svoji družbeni pomembnosti je sodstvo vojska državna naloga. Seveda je smoter te na-loge krajevnim in časovnim razmeram ustrezno različen, danim družbenim potrebam in zahtevam soodnosni. Ves ta sklop dejstev potem po svoje vpliva na način organizacije in dejstvovanja sodstva. Zasnova današnje družbene sredine o smotru sodstva je taka, da se zdi le-ta pravilno ostvarljiv samo ob pogoju, da so sodišča neodvisna in da jim je ta neodvisnost tudi s stvarnimi jamstvi dovolj učinkovito zava-rovana. S tem stopi vprašanje neodvisnosti sodišč in z njim zvezane sodniške stalnosti ter nepremestljivosti v svoje prave idejnopolitične zveze. Pokaže se kot del legitimacij-ske osnove sodobne pravne države. To se pravi, da je sesta-

⁷⁷ Gl. Dolenc, PZ., str. 287, 369, 437

vina, ki jo državna ureditev mora vsebovati, sicer bi se smatralo, da država ni sposobna doseči in ostvarjati namene, ki opravičujejo njen obstoj. Državo pa doživlja njena človeška podstat kot vrednoto ravno po njenem značaju edinega ali vsaj najbolj primernega sredstva za doseg pozitivno vrednotenih skupnostnih in posameznikovih smotrov. Zato je treba vsaj čisto na kratko naznačiti nalogo sodstva v sklopu namemb, katere daje sodobna družba državi in njegove organizacijske osnove v okviru državne ureditve. Temelj konkretni državni izoblikovanosti dajejo odnosi družbenih sil in ideologije vodečih skupin o smislu države. Te prvine tvorijo sociološki in idejnopolični sestav države, nekako sociološko-politično ustavo. Svoj relativno ustaljeni, normativni odraz dobi ta sociološko-politična ustava v ustavi kot pravnem pojmu. Le-ta obsega načelne smernice državne ureditve. Zato je vprašanje neodvisnosti sodišč in njenih jamstev vedno tudi ustavno vprašanje.¹

Osvetlitev problema, ki naj bo predmet te razprave nam zatorej narekuje sledečo pot: da najdemo najprej idejne predpostavke, ki odločno zahtevajo neodvisnost sodstva, kajti one so logično pred njo in utemeljujejo potrebo njenih organizacijskih jamstev. Nato je treba dognati, ali pri nas ustava po vsem svojem miselnem obeležju tudi izhaja iz takih predpostavk, ter naznačiti njene odredbe, kolikor zadevajo postavljeno vprašanje. Končno je dati odgovor, ali je z ozirom na trenutni pozitivnopravni položaj neodvisnost sodišč že zajamčena s sodniško stalnostjo in nepremestljivostjo ali še ne. Pri tem bomo vprašanje obravnavali posebej za sodnike rednih sodišč ter posebej za sodnike upravnih sodišč.

I.

Izkustvo nam pove, da ni človeškega skupnostnega sožitja brez reda, ki oblikuje njegov zunanji izraz. Ta red se obrača na člane skupnosti, zahtevajoč od njih, da se mu v svojem zunanjem, družbeno pomembnem ravnanju brezizjemno pokore. Svojo vrednost in preko nje svojo obveznost črpa iz dejstva, da po vsebini svojih zapovedi pomeni glede na svojo uporabljivost in dejansko izvedljivost upoštevajoč ljudi, čas in kraj še najbolj uspešno sredstvo za

¹ Ustavno vprašanje v materialnem smislu. Ali bo tudi oblično-ustavno zavisi od tega, ali pozna dotično pozitivno pravo oblično ustavo kot skupek norm, katerim gre višja pravna veljava od navadnega zakona in ali je ta snov v njej urejena.

oхранitev zajednice kot celote in njenih delov. Tako opredeljen red smemo imenovati pravo. Njegova pravila, zapovedi in prepovedi so pod pretnjo določenih sankcij. Obstojajo v odtegnitvi raznih, sicer po pravu zaščitenej dobrin kršitelju teh pravil (kazen) ali v pravni neupoštevnosti dejanja, s katerim je bil pravni red kršen in njegovih hotenih posledic, ali končno obsegajo obe vrsti naštetih učinkov. Kot red za človeško ravnanje pravo ne deluje z gotovostjo neprekršljivosti, saj mu je vprav bistveno, da predvideva možnost takih kršitev. Kršitvam slede sankcije. Pravo kot red pravil sankcij, katere odreja, samo ne more naložiti. Da more vršiti svoj namen, mora biti živa organizacija, mora imeti ljudi, ki bodo zanj postopali. Njih naloga je, presoditi, ali je pravo kršeno ali ne, ali je podana protipravnost ter kakšna, s čimer bo tudi že odločeno vprašanje o kakovosti sankcije, ki naj nastopi. Organi, kateri vrše to presojo z avtoriteto njene dokončnosti, nespremenljivosti, katero narekuje poslanstvo prava kot reda, potrebnega relativno dolgotrajni družbeni ustaljenosti, vrše sodno funkcijo. Njo opredeljuje ugotovitev protipravnosti, ki vsebuje obenem dokončno določitev prava za konkretni primer po možnosti skupno z izvedbo narekovane sankcije.² Z obstojem prava mora torej biti podana tudi sodna funkcija. Zato označujejo to funkcijo, kateri je edini namen ugotavljanje in varovanje obstoječega, veljavnega prava, tudi kot izrečno „pravno“ za razliko od pravotvorne (zakonodajne) in izvršilne (mišljene kot izrazito vladne ter upravne) funkcije, katerima obema je skupno to, da jima pravo ni smoter samo po sebi, temveč samo sredstvo za doseg drugih ciljev, orientiranih vedno v večji ali manjši meri ob politični vrednoti skupnega interesa, vsled česar ju je mogoče opredeliti kot politični funkciji. Odtod potem nadaljnje razlikovanje organov, ki te razne funkcije vrše na „pravne“ in „politične“.

Organi, poklicani vršiti izrazito pravno, sodno funkcijo, so sodišča. O njih se trdi, da so vedno težila za tem, da bi bila objektivna, nevtralna in neodvisna, skratka da bi bila v vsej družbeni odnosno državni organizaciji posebna oblast.³ Reči pa moramo, da je končna emancipacija sodišč

² Prim. Tasić, Jedan pokušaj podele državnih funkcija u formalnom i materijalnom smislu, Zbornik znanstvenih razprav, V., str. 70 ss, pos. str. 119 ss.

³ Prim. Tasić, Uvod u pravne nauke, str. 104 ss, ter isti, O jemstvima sudske nezavisnosti, Spomenica Kongresa Pravnika, 1935, str. 24.

uspeh dolgega skrajno zapletenega razvoja, v katerem se ni manjkalo protislovij, narekovanih v svojstvenih socialnih prilikah. Ves srednji vek in še globoko v novi vek so sodišča izrazito orodje političnih činiteljev ter vsled tega oblast.⁴ To ima na eni strani svoj vzrok v nerazvitosti pravnega reda. Ta se še ni mogel povzpeti do potrebne abstraktnosti, splošnosti, enotnosti in trajnosti, kar je čisto razumljivo, ko se še ni izoblikovala močna osrednja družbena, državna sila, ki edina lahko tak pravni red ustvari in vzdrži v veljavi. A tudi ko se je taka sila razvila, ko je premagala dotedanjo družbeno razkosanost in ustvarila prvi tip moderne države, absolutistično državo, še niso bili podani ugodni pogoji za sodišča kot neodvisne, zgolj pravne organe. Svoj idejni odraz je našla ta državna oblika v nauku o enem suverenem, vsemogočnem in vsepristojnem državnem organu. Ta neomejeni organ je bil seveda tudi najvišji sodnik in ni bilo možnosti mu zabraniti, da ne bi pri sojenju nastopal obenem že tudi kot pravotvorec za dotični primer. To kaže, da sta pogoja neodvisnosti sodišč v današnjem smislu, ki pomeni konec koncev, da bodi sodnik prost vseh metajuridičnih vplivov, izvestna določnost, trajnost, splošnost in vsebinska kakovost pravnega reda ter organizacijska samostojnost, ločenost sodne funkcije ter njih organov od ostalih državnih funkcij in njihovih nositeljev.

Najprej je bilo izvedeno načelo neodvisnosti sodišč na Angleškem. Vzrokov za to je bilo več. Prvič angleški individualistični pravni pojem, orientiran ob doživljeni vrednosti osebne in imovinske varnosti ter svobode posameznika. Drugič stara tradicija porotnih sodišč, ki veljajo v anglosaksonskem svetu po svojem ustroju za najbolj neodvisne organe sodne funkcije. Tretjič relativno visoka koncentracija državne in družbene sile v dveh organih, kralju in parlamentu, ki sta bila tedaj še v večnem tekmovanju za politično premoč. Parlamentu kot predstavniku naroda je naravno pripadla naloga zaščitnika poedinčevega pravnega položaja nasproti kralju in njegovi vladi kot pokretačema državne izvršilne sile. Da bi se pravo, t. j. obče (common

⁴ Pojem „justitia“ je prvotno pomenil na Francoskem v srednjem veku oblast zemljiškega gospoda nad njegovimi podložniki, ter se nato posplošil v pojem oblasti sploh. Gl. Spektorski, Država i njen život, str. 115, dalje isti, Postanak teorije o zakonodavnoj funkciji parlamenata, posebni odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke, 1938, št. 1—2, str. 2. V skladu s tem je, da se srednjeveška politična zajednica vobče zamišlja kot sodna oblast. Gl. Tasić, Uvod u pravne nauke, str. 109, op. 1.

law) in s sodelovanjem parlamenta postavljeno pravo, braneče posameznika proti vladarjevi samovolji, pravilno, svojemu smislu ustrezno izvajalo, je bilo treba odpraviti vsak mogoč vladarjev poseg v sodstvo, takozv. kabinetno justico. Dvoje sredstev so že zgodaj spoznali kot najprimernejši za to svrhu. Eno naj bi bilo načelo, da se smejo sodišča ustanavljati samo z zakonom, torej samo po sodelovanju parlamenta, ne pa po kraljevih naredbah. S tem načelom v zvezi je drugo, da nikogar ne sme soditi nepristojno sodišče ali, kakor tudi pravijo, da nihče ne sme biti odtegnjen svojemu zakonitemu sodniku. Nadaljnje sredstvo je zahteva, da morajo sodniki biti na svojem mestu stalni, torej neodstavljeni in nepremestljivi. Borba za ta načela se je pričela v angleški ustavni zgodovini že v 14. stoletju, a končala se je šele po „slavni“ revoluciji l. 1688, ko so bili pregnani s prestola Stuartovci, prepričani absolutisti, utemeljujoči neomejeno kraljevsko oblast v božjem poslanstvu monarhov. Znana Bill of rights z naslednjega leta pomeni dokončno utrditev angleške ustavne monarhije. Ona je med drugim določila, da so vsa sodišča, ustanovljena samo po kraljevih naredbah, nezakonita. Dve leti na to je nov ustavni zakon, nazvan Act of Settlement določil, naj bodo sodniki stalni (prenese se jim sodniško zvanje „quamdiu se bene gesserint“, kar pomeni, da se smejo odstaviti samo na zahtevo parlamenta) in naj dobe določene redne službene prejemke.⁵

Tej praktični rešitvi nezavisnosti sodišč je dal teoretično-politično utemeljitev Francoz Montesquieu. Mimo njegovih izvajanj ni mogoče, ker so ona v mnogo večji meri kakor angleški zgled pripomogla temu načelu k obćemú priznanju. V svojem življenskem delu, nazvanem „Duh zakonov“ (1748) je razvil svoj politični ideal, katerega je označil kot „politično svobodo“ in ga razumeval kot „zavest o osebni varnosti ter kot pravico delati vse, kar dovoljuje zakon“.⁶ Zdelo se mu je, da je tedanja Anglija kot tip „umerjene“ monarhije najučinkoviteje jamčila njegov ideal. Tako je, misleč, da opisuje namen in ustroj angleške državne tvorbe, izklesal poseben državni ideal, ki je služil za temelj liberalni meščanski pravni državi, obvladajoči 19.

⁵ Prim. Hatschek, Allgemeines Staatsrecht I., str. 129 ss, Esmein-Barthélemy, Éléments de Droit constitutionnel français et comparé, str. 459, Spektorski, Država i njen život, str. 116 s. ⁶ Montesquieu, Duh zakonov, knj. XII., pogl. 2. Prim. še Spektorski, Zgodovina socialne filozofije, I., str. 250 ss, pos. str. 253 s; Kušej G., Sodobna demokracija, str. 20.

stoletje in segajoči še v sedanjost. Za organizacijski oslonec tej državi je proglasil načelo, ki ga je nazval delitev oziroma ločitev oblasti (*séparation des pouvoirs*). V tej zamisli sicer ni bil izviren, našel jo je izraženo že v delu prvega teoretika liberalne pravne države, Angleža *Lockea*, ki nosi naslov, „*Essay on civil government*“.⁷ A njegova zasluga je, da je *Locke* ovim mislim, ki tudi niso bile drugega kot odraz pravkar ustaljene angleške ustavne monarhije, dal trdnejšo, širšo in konciznejšo osnovo ter jim v svoji predelavi pridobil široko poznanje in priznanje.⁸ *Lockea* je v glavnem zanimala razlika med zakonodajo in izvršilno oblastjo. Sodne oblasti ni posebno označeval, a podoba je, da jo je smatral, bržkone glede na očitne sodne funkcije angleškega parlamenta, predvsem lordske zbornice, za del zakonodajne oblasti.⁹ V tej zvezi je treba omeniti, da *Locke* u zakon ni bil le obličen pojem, ne samo v določeni obliki izražena volja zakonodajnega organa, njemu je zakon pomenil neko vsebinsko kvalificirano, pravično normo. Ta pravičnost se je orientirala po zamisli naravnega in neodsvojljivega prava državljana do lastnine in osebne svobode. Naravni kriterij zakona je bila njegova splošnost in stalnost, izjemnih zakonov *Locke* ni dopuščal. Zahteval je za zakon tudi razglasitev, da bi se ljudstvo lahko z njim seznanilo.¹⁰ Tako je *Locke* popolnoma izdelal pojem zakona, kateri obvladuje liberalno usmerjeno meščansko pravno državo. Vsebinske in oblične sestavine zakona morajo biti uravnovešene, da je mogoče govoriti o pravem, idealnem zakonu. Vsebinska plat se je sicer v nadaljnjem razvoju čedalje bolj poobličila, tako da sta se jela označevati kot znak zakona le še njegova stalnost in splošnost kot najzanesljivejše jamstvo za poedinčev pravni položaj.¹¹ Vendar je ta še vedno vsebinska sestavina nujna za zakon, kakršen je edini lahko podlaga ne le meščanski, ampak tudi vsaki drugi pravni državi. Razumljivo je, da je bilo v borbi med monarhom in narodnim predstavništvom kot reprezentantoma dveh antagonističnih državnih ideologij s stališča naroda vedno zaželeno, da raztegne parlament svojo pristojnost preko sodelovanja v zakonodaji na

⁷ O *Locke* u in njegovem mestu v vsej socialni torej tudi politični filozofiji prim. *Spektorski*, o. c., str. 192 ss.

⁸ Prim. *Esmein-Barthélemy*, o. c., str. 454 s.

⁹ *Locke*, *Essay on civil government*, § 131.

¹⁰ *Locke*, l. c.

¹¹ Prim. *Duguit*, *Traité de Droit constitutionnel*,² II., str. 145 s., isti, *Manuel de Droit constitutionnel*,⁴ str. 97.

druga važna področja državnega življenja (predvsem sodelovanje pri državnem gospodarstvu s pomočjo proračunske pravice, kontrola nad monarhovimi sodelavci, ministri itd.). Najenostavneje se je to zgodilo tako, da se je za tako sodelovanje izven zakonodaje, privzela že izdelana oblika, ki je veljala za zakonodajo, če je bila le količkaj pripravna za novo svrhu. Popolnoma napačno pa je, vsled tega čisto zunanega, tehničnega povoda istovetiti kot zakon vse, kar je na isti oblični način stvorjeno, neglede na vsebinsko različnost. Treba je zato ločiti čisto politični, formalistični pojem zakona, pri katerem je ves poudarek na sodelovanju narodnega predstavništva, od pristnega zakona v idejnem smislu, za katerega zahteva zamisel kakršne koli pravne države tudi vsebinsko kakovost, ki se mora očitovati vsaj v njegovi splošnosti in relativni trajnosti.¹² Brez dvoma je tudi Montesquieuju lebdel tak pojem zakona pred očmi, kajti le tako je razumljiv njegov politični ideal, čigar opredelbo smo zgoraj podali. Tudi Rousseauju, radikalno-demokratskemu teoretiku enotne, nedeljive in neodsvojljive državne suverene oblasti, je bila splošnost bistven znak zakona,¹³ izdajanje zakonov pa bistvena lastnost suverena. Vendar je gledal Rousseau kot že nekdanj Bodin na državo kot enotno dinamično silo, kjer je nek najvišji, suvereni organ, ki vedno lahko vrši vso državno pristojnost (Bodinu je bil to monarh, Rousseauju pa vse ljudstvo). Montesquieuja je pa zanimala druga problematika. Njemu je šlo za tem, da točno odredi načine, vrste državnega delovanja in prouči vpliv tega delovanja na „politično svobodo“. Razločil je tri vrste državnega delovanja, pravotvorno (zakonodajno), izvršilno in sodno funkcijo. Zamislil si je te funkcije kot tri posebne državne oblasti, kar je v zvezi z njegovo zahtevo, naj vsako teh funkcij vrše osebno različni in med seboj neodvisni organi. S tem je funkcije same posebil v oblasti in postavil čuveno državno organizatorno načelo ločitve oblasti. Ta ločitev oblasti je seveda našla v naravi države kot nujne enote svoje razumne meje in pomeni praktično za sodno oblast to, da izvršilna oblast organov sodne oblasti ne sme opozvati, tudi če je po konkretnem državnem ustroju sama poklicana, da jih postavlja.

¹² Prim. Schmitt Carl, Verfassungslehre, str. 138 ss.

¹³ Rousseau, Družbena pogodba, knj. II., pogl. 4, 6. Prim. dalje Pitamic, Država, str. 238, 240, Kušej G., Demokracija in pravo, posebni odtis iz Sl. Pravnika, 1934, str. 9.

Zahtevo po organizatorični ločitvi oblasti v državi je Montesquieu utemeljil tako-le. Politična svoboda je le v umerjenih vladavinah, vendar tudi tam samo takrat, če oblasti ne zlorablajo. Ker pa je vsakdo, ki ima oblast, nagnjen k njeni zlorabi, „morajo biti stvari tako razporejene, da oblast zaustavlja oblast“.¹⁴ Podlaga politični svobodi so zakoni; tem more zagotoviti spoštovanje in zanesljivo uporabo edino-le ločitev oblasti. „Kadar sta v isti osebi ali v istem oblastvenem kolegiju združeni zakonodajna in izvršilna oblast, ni svobode, zakaj bati se je treba, da bo isti monarh odnosno senat delal tiranske zakone, da bi jih lahko tiransko izvrševal. Tudi ni svobode, če ni sodna oblast ločena od zakonodajne in izvršilne. Če bi bila združena z zakonodajno, bi bila oblast nad življenjem in svobodo državljanov samovoljna, ker bi bil sodnik zakonodavec. Če bi bila združena z izvršilno oblastjo, bi imel sodnik silo tlačitelja. — Vse bi bilo izgubljeno, če bi izvrševal isti človek ali isto telo prvakov, plemičev ali naroda vse tri oblasti, namreč tisto, ki dela zakone, tisto, ki izvršuje pravne sklepe in tisto, ki sodi zločine ali spore med posamezniki“.¹⁵ Vendar je Montesquieu prav o sodni oblasti dal še neko dokaj dvoumno izjavo. Napisal je, da od naštetih treh oblasti sodna na neki način sploh ne obstoji, tako da ostane samo ostali dve.¹⁶ Iz tega so nekateri sklepali, da Montesquieu le ni priznaval sodni oblasti samostojnosti, da jo je namreč smatral za podrejeno izvršilni oblasti.¹⁷ Vendar temu ni tako. Imel je v mislih nekaj drugega. On namreč ni hotel prepustiti sodne oblasti, katero je označil kot „si terrible parmi les hommes“ sodiščem kot stalnim oblastvom, temveč le porotnikom. S tega vidika je razumljiv njegov izrek, da sodne oblasti, poosebljene v organizaciji stalnih sodnih oblastev ni.¹⁸ Ali Montesquieu je s tem zavestno ali podzavestno izpovedal še drugo resnico. Vsaka oblast je zvezana z avtoriteto. Če jo proizvaja sama take-rekoč iz svoje ideje, potem je izvirna, pristna oblast, če pa črpa svojo avtoriteto iz druge oblasti, potem je izvedena, nepristna oblast. Zakonodajna kot pravotvorna oblast in izvršilna proizvajata in zahtevata zase lastno avtoriteto vsled svojstvenih funkcij, ki jih vršita v državnem življenju.

¹⁴ Montesquieu, o. c., knj. XI., pogl. 4.

¹⁵ Isti, o. c., knj. XI., pogl. 6.

¹⁶ L. c.: „Des trois puissances dont nous avons parlé, celle de juger est en quelque façon nulle, Il n'en existe que deux“.

¹⁷ Prim. Duguit, De la séparation des pouvoirs, str. 10.

¹⁸ Prim. Esmein-Barthélemy, o. c., str. 498, op. 5.

Drugače pa sodna oblast. Ona niti ne proizvaja niti ne zahteva zase lastne avtoritete, ona je le glasnik, ki „izgovarja besede zakona“. Njena avtoriteta je avtoriteta zakona, t. j. prava, ki najde v obliki zakona svoj najdognanejši izraz. Tako postane zakon in sodišče nerazdružno idejno zvezana. Seveda je pri tem treba misliti na pravi zakon, na vsebinsko kvalificirano normo, ne pa na goli politični silorek zakonodajnega organa, gre za zakon kot uteleševalca pravne vrednote, ki pomeni zaščito poedinca in njegovih dobrin zoper izključno skupnostne državne interese.¹⁹ Ta povezanost kategorično nalaga nezavisnost sodišč. To pomeni, da morajo biti sodišča le socialno-tehnične ustanove za ugotavljanje prava, da mora biti zanje merodajna in upoštevna samo splošna norma zakona, da je zato nedopustno, da bi dobivala s strani kakršnega koli s politično avtoriteto obdarjenega organa, naj bo to potem že organ izvršilne ali zakonodajne oblasti, navodila za razsojanje v konkretnih primerih.²⁰ Seveda zahteva nezavisnost sodišč poleg našete negativne vsebine še pozitivnih strani. To so jamstva za učinkovitost te nezavisnosti, ki so pogoj zaupanja v sodišča. A to zaupanje je tudi psihološka predpostavka avtoritete zakona in s tem bistven del avtoritete njegovega tvorca, zakonodajnega organa samega.

Vidimo torej trojno zvezo: pravna vrednota, izvedena iz priznanja samostojne posameznikove vrednosti — splošnost zakona kot normativni odraz tega priznanja — nezavisnost sodišč kot državno organizacijsko jamstvo prava, vtelesenega v zakonu. Naravno je, da se je v tej miselnosti utemeljena zahteva po neodvisnosti sodišč zakoreninila v liberalno navdahnjenih ustavah takozv. meščanskih pravnih držav. V teku 19. stoletja je postalo načelo neodvisnosti sodišč kot najbolj grobi zaznavni znak a obenem tudi praktično nadvse važna ustanova orisane ideologije ne le nujna sestavina pravilno urejene države, temveč prvina normalne družbene izoblikovanosti, znak kulturne sredine. Tako močno je to načelo zasidrano, da ga niti globoki idejni prevrati, osnovani na prevrednotenju razmerja posameznika do skupnosti niso mogli odstraniti. Čeprav se vrednostni poudarek v novih državnih tvorbah prenaša čedalje bolj od poedinca na skupnost, na državo in sicer bodisi kar neposredno ali preko vrednot narodnoljudske ali gospodarsko-

¹⁹ Prim. Koellreutter, Grundriss der Allgemeinen Staatslehre, str. 88, Schmitt, o. c., str. 75 s., op. 1., 185 ter isti, Die Diktatur, str. 109.

²⁰ Schmitt, o. c., str. 155 s.

produkcijske zajednice, se načelo neodvisnosti sodišč vzdržuje ali zopet uveljavlja.²¹ Temu se ni treba čuditi, zakaj vsaka še toliko kolektivistično usmerjena in vrednostno poudarjena državna ideologija mora računati pri današnjem stanju ljudske zavesti s čim širšim krogom svojih članov, ki so prepričani o vrednoti človeškega osebnega dostojanstva s toliko silo, da le-ta lahko uspešno tekmuje s skupnostno vrednoto. Zato je nobena skupnost trajno ne more prezreti, ne da bi spravljala lastni obstoj v nevarnost. S priznanjem individualnosti je že podan vir pravne vrednote. Razlikovala se bo sicer po svojem obsegu, katerega določajo politično-filozofske usmerjenosti v poštevek prihajajočih državnih tvorb, vedno pa bo ostala trajno jedro zdrave državne ureditve. Sodobna država, naj potem prizvame za poslanstvo, katerega si zastavlja, kakršno koli politično organizacijo, bo vedno morala biti „pravna“ država. Pravna v tem smislu, da bo priznavala neko specifično, individualno zasnovano pravno vrednoto, jo opredelila po splošnih, relativno trajnih, tudi od njenih organov brezizjemno spoštovanje terjajočih pravnih pravilih in jim dala za čuvarje posebno ustrojene sodne organe, uživajoče neodvisnost, zavarovano po učinkovitih, njihovi funkciji prirejenih jamstvih. S tem bodi pokazano, da je in ostane vprašanje neodvisnosti sodišč in njenih stvarnih jamstev bistven del idejnopolitične in tehničnoorganizacijske problematike sodobne države.

II.

Poglejmo sedaj našo ustavo. Površen pogled kaže, da zasnavlja državno poslanstvo in njemu ustrezno državno organizacijo po idealu meščanske pravne države. Oddelek o osnovnih državljanskih pravicah skupno z oddelkom o socialnih in ekonomskih odredbah daje legitimacijsko osnovo države, katero nosi individualistično zamišljena

²¹ V Italiji je ostalo načelo neodvisnosti sodišč in neodstavljalivosti sodnikov (čl. 69 ustave) po fašistični revoluciji nedotaknjeno. Zahtevo po neodvisnosti sodnikov zavzemajo tudi vodilni narodnosocialistični državnopravni teoretiki kakor Schmitt (v monografijah Staat, Bewegung, Volk, Über die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens) in Koellreutter (o. c., pos. str. 109 s.). Prim. še Tasić, O jemstvih sudske nezavisnosti, l. c., str. 28 ss; Krbek, Garancije sudijske nezavisnosti, istotam, str. 18 s. Tudi sedanja ustava Zveze sovjetskih socialističnih republik z dne 5. XII. 1936 zopet proglašča načelo neodvisnosti sodišč, katero je prva ustava iz l. 1925 odpravila. Prim. Kušej G., Nova ustava Zveze sovjetskih socialističnih republik, Misel in delo, 1937, št. 11, pos. str. 295 s.

pravna vrednota, izražajoča se v priznanju čim širše osebne svobode (n. pr. čl. 5 do 15, 17 do 20, 25, odst. 1) in osebne lastnine (čl. 22). Ves sklop teh ustavnih odredb, ki ima le mimogrede v dveh členih (21 in 25, odst. 2) nekaj socialno-reformatorske primesi, je prožet z namenom, zagotoviti čim obsežnejšo in pomembnejšo sfero izživljanja individua ter jo odtegniti vsakršnemu posezanju organov državne izvršilne oblasti.²² Temu delu, ki opredeljuje načelni posameznikov položaj nasproti državni oblasti, sledi državnoorganizacijski del. Ustrežno svoji nalogi, ščititi individualistično pravno vrednoto, Montesquieujevo „politično svobodo“, je tudi državni ustroj uravnan po načelu razlikovanja in delitve oblasti, kolikor je združljivo z monarhijo. To izhaja že iz 1. člena ustave, ki proglašča državo za ustavno monarhijo.²³ IV. oddelek nato podrobneje določa, kaj je pod tem pojmom razumeti. Čl. 25 pravi, da se državna oblast izvršuje po odredbah ustave, torej na podstavi pravnih pravil, ki dajejo določeno pristojnost poedinim državnim organom. S tem dobi delovanje državnih organov preračunljive meje in ugotovljivo vsebino, kar dopušča presojo njihovega delovanja na njegovo pravilnost pod naštetimi vidiki. Čl. 26 določa za organa zakonodaje kralja in narodno predstavništvo, ki ima značaj političnega reprezentanta vsega naroda (čl. 59). Upravno oblast izvršuje kralj po odgovornih ministrih po odredbah ustave (čl. 27). Sodno oblast izvršujejo sodišča. Njih sodbe in rešitve se izrekajo in izvršujejo v imenu kralja na podstavi zakona (čl. 28). Čl. 100 nato še podrobneje ureja položaj sodišč in pravi, da so sodišča nezavisna, kar pomeni, da „pri izrekanju pravice niso pod nobeno oblastjo, nego sodijo po zakonih“.

Ta odredba je potrebna kratkega pojasnila. Njen namen je oprostiti sodnika vsakega vpliva, ki bi ga motil v njegovi funkciji, naj potem pride s kakršne koli strani. Predvsem se skuša neodvisnost sodnika prikazati ob primerjavi

²² To velja za normalne razmere, ko sta individualistično zasnovana pravna vrednota in skupnostna politična vrednota, utelešena v državni celotnosti in narodnem edinstvu (čl. 29, odst. 1, 59, odst. 2), v ugodnem ravnovesju, tako da druga drugi vzdržujeta ustaljenost. Če se ravnovesje poruši, potem pride po potrebi do okrnitve pravne vrednote. Vendar ima tudi ona samo namen, pospešiti ustvaritev takih zunanjih okolnosti, ki zaželeno ravnovesje zopet vzpostavijo (čl. 116).

²³ Prilastek „ustaven“ je razumeti v smislu čl. 16 znane deklaracije državljskih in človeških pravic francoske narodne ustavodajne skupščine z dne 26. avgusta 1789. Jasno je tam rečeno: „Toute société dans laquelle la garantie des droits n'est pas assurée, ni la séparation des pouvoirs déterminée, n'a point de Constitution“.

z odvisnostjo upravnih organov. Medtem ko so le-ti vezani po službenih nalogih nadrejenih upravnih organov, naj bi bila znak sodne neodvisnosti okolnost, da sodnik ni vezan na naloge bodisi višjega sodnika iste instance bodisi na naloge višje instance, ter da je upravičen preskusiti zakonitost uredb.²⁴ Če pustimo ob strani preskušanje zakonitosti uredb, potem se nam zdi, da je pravkar dana obeležba sodne neodvisnosti samo prvina čim ustrežnejše organizacije sodne funkcije v določenem tipu pravne države, kajti ona jamči stvarno pomembnost sodnoinstančne poti za posameznikovo pravno varnost.²⁵ Idejno bistvo sodne neodvisnosti, katerega podaja ustava, pa je to, da so sodišča pri vršenju sodne funkcije samo pod objektivno, za konkretni primer že vnaprej ustanovljeno pravno normo, zakonom, da jim vsled tega niti organi izvršilne niti zakonodajne oblasti ne morejo dati nikakih obveznih navodil, odn. nalogov za razsodbo konkretnega primera.²⁶ To je sicer obče priznано, vendar se smatra, da zakonodajni organ lahko vedno in kakor koli hoče, vpliva na sodnika, samo da dá temu svojemu vplivu obliko zakona. To bi pomenilo, da je zakonodavec pristojen izdajati „zakone“ za poedini konkretni primer, kot izjeme k splošnim zakonom. S tem bi bila neodvisnost sodnika proti zakonodajnemu organu iluzorna, a tudi ves namen zaželjene ločitve državnih funkcij izigran. Pravilno tolmačenje ustavno zajamčene neodvisnosti sodišč pomeni zato, da so „zakoni“, na katere so sodišča vezana pri izrekanju „pravice“, ki je značilen izraz individualistično zasnovanega pravnega pojma, splošne, od zakonodajnega organa v posebni, po ustavi predvideni obliki izdane norme, ne pa indi-

²⁴ Prim. Krbek, *Upravno pravo I.*, str. 26 ss, ter isti, *Garancije sodijske nezavisnosti*, l. c., str. 17.

²⁵ Odvisnost upravnih organov pomeni dostikrat stvarni prenos odločitve konkretnega primera s pristojnega prvostopnega organa na nadrejeno instanco. S tem je pritožitelj dejansko, dasi ne oblično ob dobroto upravnega instančnega toka. Izrabiti ga bo sicer moral kljub gotovemu neuspehu, če si bo hotel varovati morebitno dopustno upravnosodno pot. Drugačna je stvar pri sodiščih. Tu orisana neodvisnost sodišč brani, in to je ravno bistvena razlika nasproti odvisnosti upravnih organov, da bi se katera instanca mogla stvarno (oblično to itak ni mogoče) eliminirati. Sicer pa postanejo tudi nižja sodišča, ki so o stvari, ki je šla instančno pot, že razsojala, vezana pri ponovnem razpravljanju in razsojanju na pravni nazor višjeinstančnega sodišča, ki dobi s tem tudi nekak značaj službenega naloga za konkretni primer (§§ 358, odst. 2, 399, odst. 2, 406, odst. 1 kpp ter §§ 595, 605 cpp).

²⁶ V zvezi s tem je dejstvo, da nar. predstavništvo nima pravice ankete ali preiskave v sodnih stvareh, kolikor seveda ne bi bile kot sodnouppravne čisto administrativne (arg. a contrario iz čl. 67 ustave).

vidualne. Isto sledi iz čl. 4 ustave. Tam je rečeno, da so vsi državljani pred zakonom enaki, kar je le besedni obrat, posnet po raznih ustavnih vzorih, za to, da mora biti zakon v enakih pravno upoštevnihih kondicijah za vse državljane enak.²⁷ Enak je samo, če je splošen, seveda je ta splošnost vedno soodnosna širšemu ali ožjemu objektu zakona. Najobsežnejša bo pri jamstvu osnov priznane pravne vrednote, t. j. osebne svobode in zasebne lastnine. To stvarino ustava izrečno odkazuje zakonu v ureditev in to v dikičiji, ki kaže nujnost, da bodo dotični zakoni splošna pravna pravila (n. pr. čl. 5, 6 v zvezi s čl. 100, odst. 2, čl. 7 do 15, 17 do 22 ter čl. 104, odst. 1, 105, odst. 1). Zato čl. 26 le na videz opredeljuje zakonodajno oblast čisto oblično, kot vsebinsko neodrejeno pristojnost označenih organov (kralja in nar. predstavništva), v resnici pa predpostavlja že vsebinsko odredjeno zakonodajno funkcijo kot tvorbo splošnih pravnih pravil. Samo taka po splošnosti svojega predvidenega učinkovanja na osebno svobodo in zasebno lastnino kvalificirana pravna pravila, proglašena in obnarodovana po čl. 66 ustave so po smiselnem tolmačenju odst. 1 čl. 100 ustave za sodišča obvezni „zakoni“.

Tako tudi naša ustava jasno priznava zvezo med individualistično pravno vrednoto, zakonom kot nujno splošnim pravnim pravilom ter neodvisnostjo sodišč. V čl. 101 nato še izčrpno normira stvarna jamstva sodne neodvisnosti. V prvi vrsti so to sodniška stalnost in nepremestljivost, v drugi vrsti neka posebna garancija v primerih kazenskega preganjanja za dejanja izvršena s sodnim delovanjem (čl. 18, odst. 2 v zvezi s čl. 101 odst. 1). Ker je ustava ustava v obličnem smislu (čl. 114, 115), imajo vsa ta jamstva višjo pravno veljavo od navadnega zakona, ter so za običajnega zakonodavca nedotakljiva. V prehodni naredbi čl. 119 je bilo odredjeno, da se „odredbe čl. 101 te ustave ne uporabijo pet let od dne, ko stopi ta ustava v veljavo“. Drugače povedano, so po ustavi od nje predvidena jamstva sodne neodvisnosti stopila v veljavo dne 5. septembra 1956.

III.

Čl. 101 ustave se glasi takole:

„Sodniki vseh sodišč so stalni. Sodniku se ne sme odvzeti njegovo zvanje, niti se ne sme iz kakršnega koli vzroka

²⁷ Jasno to izraža čl. 6 v op. 25 navedene deklaracije pravic. Tam je rečeno „elle (la loi) doit être la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse“.

odstaviti od službe zoper svojo voljo brez razsodbe rednih sodišč ali disciplinske razsodbe kasacijskega sodišča. Sodnik ne sme biti tožen za svoje sodno delovanje brez odobritve pristojnega sodišča. — Sodnik se ne sme niti začasno predstaviti na drugo plačano ali neplačano javno službo brez svojega pristanka in brez odobritve kasacijskega sodišča. — Sodnik se sme predstaviti samo s svojim pristankom. — Sodnik sme biti v službi do zvršetka 70. leta svojega življenja. Pred tem rokom se sme sodnik upokojiti samo na pismeno prošnjo ali če telesno ali duševno tako oslabi, da ne more izvrševati svoje dolžnosti. V tem poslednjem primeru odloči o upokojitvi kasacijsko sodišče.“

Dasi te odredbe v smislu čl. 119 ustave že dve celi leti veljajo, je v teoriji še vedno spor, ali so tudi že uporabljive, ali niso nasprotno še vedno obvezni predpisi čl. 17, oziroma 14, odst. 1, 20 do 25 zakona o sodnikih rednih sodišč z dne 8. januarja 1929, ki to stvarino drugače urejajo. To bi pomenilo, da po trenutnem pozitivnopravnem stanju sodniki še ne bi uživali stalnosti ter nepremestljivosti, kajti čl. 17 navedenega zakona pravi, da „sodnike premešča, upokojuje in odpušča iz službe kralj na predlog ministra pravde“. Iz ostalih naštetih členov pa bi izhajalo, da je posebna, sodnikom priznana garancija glede kazenskega preganjanja za njihovo sodno delovanje še vedno dana v pristojnost pravosodnega ministra, torej ne sodnemu, temveč upravnemu organu. To mnenje se opira na stališče, da odredbe čl. 101 ustave vse dotlej niso uporabne, dokler niso prelite v obliko navadnega zakona.²⁸ Najširši razlog za ta vidik naj bi bilo načelo, da je ustava obvezno navodilo samo za vrhovne drž. organe, torej za zakonodavca ter kralja in ministre kot najvišje upravne organe, ožja vidika v obravnavanem vprašanju pa bi dajala še čl. 100 in 118 ustave. Določbama čl. 100,

²⁸ To stališče n. pr. zastopata Petrović, *Sudska stalnost*, Policija, 1956, str. 1158 ss, dalje Džisalović, *Odobrenje krivičnog progona sudije, posebni odtis iz Policije*, I. 1957, str. 15 ss. K temu naziranju se nagiba tudi Kostić, *Komentar Ustava* (1954), str. 296. Nasprotni nazor, da je z dnem 5. septembra 1956 nastopila sodniška stalnost in nepremestljivost avtomatično, brani Tauber, *Nezavisnost i stalnost sudija*, Policija, 1956, str. 889 ss. Tudi glasilo *Odvjetnik* prinaša dva članka, napisana v tem smislu in sicer „Sudačka stalnost nije sebi svrha“, I. 1956, št. 5, str. 100 s, ter „5. IX. 1936“, br. 7, str. 147 ss. Tretje naziranje izraža Tasić v članku „Da li sudije dobijaju stalnost od 3. septembra ove godine“, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 1956, knj. L, str. 183 ss. On smatra, da je treba odredbe čl. 101 ustave pritegniti kot interpretacijsko sredstvo za točno odreditev vsebine čl. 17 zakona o sodnikih rednih sodišč, katerega ni treba razumeti kot načelno negacijo sodniške stalnosti ter nepremestljivosti.

da so sodišča neodvisna in sodijo po zakonih ter da se smejo sodišča in njihova pristojnost ustanavljati samo z zakonom, se namreč vsiljuje smisel, da se more vse, kar se tiče sodišč, odrediti izključno le z navadnim zakonom. Čl. 118 pa pravi, da ostanejo vsi zakoni, kateri so bili v času proglasitve ustave (3. septembra 1931) v veljavi, razen zakona o kraljevski oblasti in vrhovni drž. upravi z dne 6. januarja 1929 še vnaprej veljavni, takšni kakršni so tedaj bili, dokler se po redni poti ne spremene ali razveljavijo.

Takemu naziranju ni mogoče pritrditi. Prvič se nikakor ne da iz ustave razbrati načelo, da bi bili nanjo neposredno vezani le vrhovni državni organi. Ustava sama v končni odredbi čl. 120 ukazuje oblastvom brez razlike, naj postopajo po njej. Ustava je dalje po našem sistemu toge ustave najvišja državna pravna norma, nekak zakon zakonov in je tudi s tega vidika popolnoma nelogično odrekati ji uporabljivost alias obveznost za drž. organe, katerih ni kvalificirati kot vrhovne, samo zato, ker njenih načel ponovno ne potrjuje navaden zakon, ki je norma nižje pravne veljavnosti. Ta vidik ni praven, temveč političen, njemu je ustava mrtva črka, dokler ji ne vdahne življenja redni zakonodavec, vrednoten kot politično najvišji in najpomembnejši organ. To je razlog, zakaj naj bo edino njegovo tolmačenje ustave, dano v obliki navadnega zakona, obvezno za ostale drž. organe. Pravno vzdržen je le nazor, da je ustava kot najvišji zakon obvezna in uporabna za vse drž. organe, posebno v tistih določbah, s katerimi jim daje podrobneje odrejeno pristojnost ter urejeni ustroj. Le kolikor se ustava zaradi prevelike splošnosti ter nedoločnosti svojih odredb ne da uporabiti, ne da bi oblastva od nje same odkazane pristojnosti morala prekoračiti glede na obseg, utrjen že v tradiciji, s katerega izhaja tudi ustava, samo toliko potrebuje njena uporaba podrobnejšega izvedbenega raztolmačenja po navadnem zakonu. Razlog izključne obveznosti zakonov, ki so potrebna vsebinska izvedba ustave, je prav ta, da se z njimi prepreči nevarnost kršenja smisla ustavnih odredb. Čl. 101 ustave ne spada v to vrsto ustavnih predpisov, saj je po smislu in dikciji tako jasen, da je neposredno izvedljiv. Kaj je z zatrjevanim načelom, da mora vse, kar se tiče sodišč, biti urejeno z zakonom? Kolikor se ta nazor opira na ustavno odredbo, da sodišča pri izrekanju pravice niso pod nobeno oblastjo nego sodijo po zakonih, je zmoten. Kajti z njo je samo opredeljena vsebina neodvisnosti sodišč pri sojenju in nič drugega. Gotovo je, da so ustavni vzori, po katerih je tudi naša ustava prevzela ta predpis, hoteli z

njim odtegniti sodnika predvsem vsakemu vplivu upravne oblasti. Zato se ta odredba tudi splošno razume tako, da daje sodniku pravico presoje zakonitosti uredb. Vprašanja, ali sme sodnik ceniti tudi ustavnost zakonov ali z drugimi besedami vzeti ustavo za neposredno podlago razsoji, ta odredba sama po sebi ne odloča;²⁹ odločeno je zaenkrat pač negativno po tradicionalnem tolmačenju čl. 100, odst. 1. Oporo ima to tolmačenje še vedno različno po pokrajinah v nekdanji razlagi enake določbe v srbski ustavi iz l. 1903,³⁰ katera sicer ni bila nujna³¹ odnosno v izrečnih predpisih čl. 7 bivšega avstr. drž. osnovnega zakona o sodniški oblasti ter čl. 6 hrvatskega zakona o sodni oblasti z dne 28. II. 1874, ki sta izrečno prepovedovala sodniku presojo zakonov na njihovo ustavnost. Pomen odstavka 2, čl. 100 ustave, ki določa, da se smejo sodišča in njih pristojnost ustanavljati samo z zakonom, je pa ta, da u p r a v n a o b l a s t ne more ustanavljati izrednih sodišč, kar je le način varstva ene strani osebne svobode, katero ustava že jamči v čl. 6, ko predpisuje, da „nikogar ne sme soditi nepristojno sodišče“. Popolnoma proti smislu ustave je, tolmačiti odredbo čl. 100, odst. 2 tako, da ustavnih določb, namenjenih ureditvi pravnega delovanja sodne funkcije zato in dotlej ni mogoče uporabiti, ker in dokler niso še posebno ponovljene v navadnem zakonu. Preostane samo še prigovor iz čl. 118 ustave. Češ ta predpis je vzdržal zakon o sodnikih rednih sodišč v veljavi, kakršen je, smisel čl. 119 je le prepoved, da se do 3. septembra 1936 odredbe čl. 101 ustave ne smejo uveljaviti, odnosno zapoved, naj se do takrat uveljavijo potom ustreznih sprememb zakona o sodnikih rednih sodišč. Ker do spremembe zakona ni prišlo, le-ta v smislu čl. 118 še velja ter zabranjuje uporabljanje predpisov čl. 101 ustave. Vendar tudi ta prigovor ne drži. Čl. 119 je med prehodnimi naredbami ustave specialen predpis, ki jasno kaže, da smatra ustava suspenzijo jamstev iz čl. 101 za nekaj posebno iz-

²⁹ Prim. Tasić, Kada se ima uzeti da sudovi cene odnosno ne cene ustavnost zakona, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1925, knj. XXVI, str. 401 ss, pos. 417 s; Jurković, Zakonitost uredb, Spomenica kongresa pravnika, 1934, str. 223 ss, pos. 226 ss.

³⁰ Prim. Krek, Grundzüge des Verfassungsrechtes des Königreiches der Serben, Kroaten und Slowenen, posebni odtis iz Zeitschrift für osteuropäisches Recht, 1926, str. 122, op. 1.

³¹ Prim. Marković Čeda, Sud ima da ceni ustavnost zakona, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1907, str. 416 ss. Postavil je tezo, da sodišča cenijo ustavnost zakonov, „ker neustavni zakon ni zakon“ in ker v ustavi (iz l. 1903) ni bila označena oblast, ki ceni ustavnost zakonov. Cit. po Tasiću, o. c., str. 415, op. 1.

jemnega. To je razumljivo, saj gre za izjemo, ki nasprotuje vsemu namenu ustavne države, ko spravlja v nevarnost objektivnost sodstva in z njo cilj, kateremu naj služi, namreč posameznikovo pravno varnost. Predpis čl. 119 je zato tudi izjema nasproti splošni normi čl. 118 bodisi v tem smislu, da ali uporabo čl. 118 na tvarino čl. 101 ustave sploh izključuje ali da glede te tvarine čl. 118 determinira v tej smeri, da mora biti do dne 3. septembra 1936 ta tvarina od navadnega zakonodavca urejena ustrezno odredbam čl. 101. Če bi bila druga alternativna pravilna, potem je bila ustavna dolžnost pravosodnega ministra, poskrbeti za pravočasno zakonsko ureditev. Tega ni storil, kar upravičuje kot edino pravilen zaključek prvo inačico, da gre čl. 119 ta pomen, da je čl. 101 neposredno izvedljiv. Tudi sledeče razlogovanje privede do istega uspeha. Čl. 27 in 78 vežeta ministre prvenstveno na ustavo, v drugi vrsti šele na zakone. Nobenega dvoma zato ni, da za pravosodnega ministra čl. 118 ustave skupno z zakonom o sodnikih rednih sodišč ne more biti razlog opravičbe za nespoštovanje odredb čl. 101. Kajti tako početje bi bilo vsekakor izigravanje zanj obveznega predpisa čl. 119 ustave, tudi če ga tolmačimo po drugi alternativni, torej kršitev ustave. Praksa kaže, da smatra pravosodni minister odredbe čl. 101 kot obvezne zanj in to ne samo glede stalnosti in nepremestljivosti sodnikov, temveč tudi glede tega, da mora pristojno sodišče in ne več on dati odobritev za kazenski progon sodnika zavoljo njegovega sodnega delovanja.³² A tudi § 53, odst. 3 fin. zak. za l. 1938/39 posredno priznava stalnost in nepremestljivost sodnikov. Če bi bil namreč še v veljavi čl. 17 zakona o sodnikih rednih sodišč, potem bi bile odveč in nesmiselne njegove odredbe, da se „v primeru ukinitve kakega rednega sodišča ali izdvajanja dela področja takih sodišč stavijo na razpoloženje vsi sod-

³² Prim. Džisalović, o. c., str. 17, 23 ss. Po njegovih navedbah je kasacijsko sodišče v Beogradu povodom nekaterih primerov, ki so mu bili odkazani od pravosodnega ministrstva (!) v obči seji, pozivajoč se na predpis § 50, odst. 1, t. 3 zakona o ureditvi rednih sodišč odločilo, da je pristojno dati odobritev za kazenski progon sodnika zavoljo dejanja, storjenega v izvrševanju službene dolžnosti v sm. čl. 101 ustave krajevno pristojno apelacijsko sodišče, kadar gre za predsednike ali sodnike okrožnih, trgovskih ali okrajnih sodišč; kolikor gre za predsednike, podpredsednike ali sodnike višjih sodišč pa je pristojno kasacijsko sodišče. O dajanju odobrenja rešujejo ta sodišča v občih sejah. — Značilnost te odločbe je v tem, da je smatralo kasacijsko sodišče čl. 101 ustave kot zanj obvezno normo in to celo v točki, kateri je moralo šele samo odrediti natančnejšo vsebino (bržkone jo je odredilo po analogiji čl. 109, odst. 2 ustave ali čl. 29 zakona o sodnikih rednih sodišč).

niki dotičnega sodišča samo zavoljo prestavitve na katero novih sodišč.“ Dasi ta odredba sicer statuirá izjemo nasproti čl. 101 ustave, jo ne gre označevati za protiustavno, kajti njen namen je ob spoštovanju vzdržljive stalnosti sodniškega zvanja zboljšati sodno organizacijo in z njo zagotoviti čim ustrežnejše in primernejše delovanje sodne oblasti. Temu namenu in ne osebnim interesom sodnikov služi tudi čl. 101 ustave, ki zato ne more nuditi opore za preprečenje ali zavlačevanje potrebne izgraditve sodne organizacije.

Ustavne določbe o sodniški stalnosti in nepremestljivosti so torej za pravosodnega ministra obvezne. Kljub temu se pojavlja vprašanje ali z njimi tudi nastane za sodnike pravica, katero lahko v primeru kršitve uveljavijo pred državnim svetom kot pristojnim upravnim sodiščem. V tem je jedro stvari, zakaj ustavnopravna odgovornost pravosodnega ministra po čl. 78 ustave praktično ne prihaja v poštev, neglede na to, da njeno morebitno uspešno uveljavljenje ne bi imelo za posledico razveljavljenje ukaza, s katerim bi bila sodniku kršena njegova stalnost oziroma nepremestljivost. Z drugimi besedami gre za to, ali bo državni svet take primere presojal po ustavi (čl. 101 v zvezi s čl. 119) z izjemo primerov seveda, ki spadajo pod § 33, odst. 3 letošnjega finančnega zakona; ali bo smatral, da je zanj obvezen le zakon o sodnikih rednih sodišč, držec se običajne interpretacije čl. 100, odst. 1 ustave, da sodišča sodijo „samo“ po zakonih. Mnenja smo, da je glede na vse navedene razloge, posebno pa glede na značaj in smisel specialnega ustavnega predpisa čl. 119, po ustavi sami državnemu svetu naložena dolžnost uporabljati odredbe čl. 101 neposredno, dokler ne bodo morebiti potom navadnega zakona še podrobneje izvedene, tudi če pustimo splošnemu pravilu čl. 100, odst. 1, da sodišča sodijo po zakonih, njegov tradicionalni pomen.³³

A s to rešitvijo se že kar samo načenja vprašanje, ali tudi sodniki upravnih sodišč uživajo stalnost in nepremestljivost kot najučinkovitejše jamstvo sodne neodvisnosti.

IV.

Rečeno je že bilo, da ustava oblikuje državo po vzoru meščanske pravne države. V njej bodi vse državno delovanje točno preračunljivo a tudi nadzirljivo po merilu ustavnih ter zakonskih predpisov, vse to pa v interesu varnosti

³³ V prejšnji opombi navedeno naziranje beograjskega kasacijskega sodišča popolnoma potrjuje pravilnost zastopanega mnenja.

posameznikovih pravnih situacij. Ustava ter zakoni kot posebne, vsebinsko in oblično kvalificirane norme predstavljajo meje poseganju organov javne oblasti v svobodno sfero individuov. Vendar pravo ni z avtomatično zanesljivostjo učinkujoč red, vsled česar je treba sredstev, da se njegove kršitve preprečijo, če pa do njih že pride, da se po možnosti odpravijo. Treba je zato zavarovati posameznikovo, po pravu mu prepuščeno svobodno področje pred posegi organov javne oblasti, katerim je na razpolago državna izvršilna sila. Samo dejstvo, da je to področje zaščiteno po ustavi in zakonih, še ne zadošča, treba je še posebnih organov, katerih naloga je, take kršitve objektivno ugotoviti ter, kolikor se dajo, popraviti. Meščanska država torej zahteva zakonitost uprave, t. j. vezanost upravnih organov po zakonih, katera mora biti združena s presojo pravilnosti njihovega delovanja s strani objektivnih, neodvisnih, kot sodišča ustrojenih oblastev in to vsaj v obsegu, kolikor je z njimi posameznik prizadet v svojih zakonitih pravicah.

Tej zahtevi ustreza tudi naša ustava, ko določa v čl. 98, da se za spore upravnega značaja ustanavljajo upravna sodišča. Iz načina odrejanja pristojnosti upravnih sodišč po metodi generalne klavzule, kakor ga usvajata čl. 98 ustave ter čl. 19 zak. o drž. svetu in upr. sod., ter načelne opredelbe administrativnega spora po čl. 15 istega zakona, da je „administrativni spor samo med poedincem na eni in upravnim oblastvom na drugi strani ter obstoji, ako je akt upravnega oblastva kršil pravico ali v zakonu osnovan neposredni osebni interes tožiteljev,“ sledi, da je namen upravnega sodstva po našem pravu čim širša zaščita posameznikovih javnih pravic, razširjena celo na izvestno kvalificiran pravni interes.³⁴ Naloga upravnega sodstva torej ni po svoji svrhi nič drugačna kot naloga rednega sodstva, samo da se uveljavlja v drugi pravni tvarini. Zato ni razloga, da bi bil položaj upravnih sodišč različen od položaja rednih sodišč, posebno kar se tiče neodvisnosti in njenih jamstev. Zakona o drž. svetu in upr. sod. ter o poslovnem redu pri drž. svetu in upr. sod., ki urejata organizacijo, pristojnost in poslovanje teh sodišč, kar je vse po ustavi pridržano zakonski ureditvi (čl. 98, 99), kažeta nedvoumno na to, da gre za prava sodišča. Ona so neodvisna v tem smislu, da je zanje obvezen le zakon, kar posredno izhaja iz čl. 15, 18, 25 zak. o drž. svetu in upr. sod. ter izrečno iz § 26 zak. o posl. redu. Tu je re-

³⁴ Prim. Jovanović Sl., Ustavno pravo kraljevine SHS, str. 408, 412.

čeno, da morajo državni svetniki in upravni sodniki, preden nastopijo službo, priseči tako, kakor je predpisano za sodnike rednih sodišč. V tej prisegi (čl. 7, odst. 2 zak. o sodnikih red. sod.) se sodnik zaveže, da se bo držal pri izrekanju pravice „edino zakona“. Da drž. svetniki in sodniki upr. sodišč niso organi upravne oblasti nego pravi sodniki, potrjuje tudi čl. 15 zak. o drž. svetu in upr. sod., kolikor odreja, da te osebe ne morejo biti tožene za svoje sodno poslovanje brez odobritve občje seje drž. sveta. To je samo izvedba izjemne norme odst. 2, čl. 18 ustave, ki velja edino-le za ministre, sodnike in vojake pod zastavo. Po § 58 zak. o posl. redu se končno morajo „na vse primere, ki niso izrečno navedeni v zak. o drž. svetu in upr. sod., smiselno uporabljati dotični predpisi o sodni organizaciji, o civilnem postopku in predpisi pravilnika za poslovanje rednih sodišč...“ Tudi spadajo upravna sodišča v pristojnost ministrstva pravde z izjemo drž. sveta, ki je po nekaterih svojih funkcijah obenem eden najvišjih organov aktivne uprave, vsled česar spada že po tradiciji v pristojnost predsedništva ministrskega sveta (čl. 5 zak. o ureditvi vrh. drž. uprave). Vse to dovolj zgovorno pove, da ves kompleks upoštevnih pravnih odredb zenačuje položaj in ustroj rednih ter upravnih sodišč in to gotovo pod vidikom istovetne svrhe, kateri služijo.

Preostane edino še vprašanje, ali gre tudi upravnim sodnikom (pod tem izrazom mislimo i državne svetnike i sodnike upravnih sodišč) stalnost in nepremestljivost. Po 6. januarju 1929 novelirani člen 12 zak. o drž. svetu in upr. sod. (zak. o spremembah in dopolnitvah zak. o drž. svetu in upr. sod. z dne 7. I. 1929) je odvzel upravnim sodnikom dotedanjo stalnost in nepremestljivost, kakor so jo takrat zgubili tudi sodniki rednih sodišč. Ta predpis doslej še ni bil spremenjen po redni zakonodajni poti, vsled česar nekateri branijo nazor, da upravni sodniki ne uživajo stalnosti ter nepremestljivosti, tudi če bi se moglo smatrati, da jo sodniki rednih sodišč uživajo na neposredni osnovi ustavnih odredb čl. 101 in 119. Razlogovanje je sledeče. Čl. 101 se nahaja v IX. oddelku ustave, posvečenem „sodni oblasti“. Njo razumeva ustava, kar izhaja jasno iz same vsebine teh odredb, izključno kot oblast, katero vršijo redna sodišča. Zato je čl. 101 uporaben samo za sodnike rednih sodišč.³⁵ O upravnih sodiščih govori ustava v čl. 98 in 99, ki sta del VIII. oddelka, obravnavajočega upravno oblast. Da bi se mogla priznati tudi upravnim sodnikom stalnost in nepre-

³⁵ Prim. Kostić, o. c. str. 296.

mestljivost na osnovi ustave, bi morala le-ta imeti ustrezno specialno določbo, katere nima. Vidovdanska ustava je imela tak predpis v čl. 103, odst. 4 za državne svetnike, sodniki upravnih sodišč pa so uživali naštetá jamstva svoje neodvisnosti le na zakonski osnovi prvotnega besedila čl. 12 zak. o drž. svetu in upr. sod. Ali je ta argumentacija vzdržljiva? Nam se zdi, da ne, zakaj v toliki meri se oprijemlje besed, da prezre njihov pravi smisel. Temelje našemu upravnemu sodstvu sta položila čl. 102 in 103 vidovdanske ustave. Res je, da je bila tedaj izrečno z ustavo zajamčena stalnost in nepremestljivost samo državnim svetnikom, vendar je to bilo smotrno zato, ker združuje državni svet funkcijo vrhovnega upravnega sodišča in organa aktivne uprave; ti organi so pa po splošnih načelih odvisni od višjih upravnih organov. Vendar je gotovo, da je zakon o drž. svetu in upr. sod., ko je v čl. 12 jamčil stalnost in nepremestljivost vsem upravnim sodnikom brez razlike, smatral, da s tem samo podrobneje tolmači ustavne odredbe o upravnih sodiščih, ne pa da uvaja neko novotarijo preko in mimo ustave. Odprava stalnosti in nepremestljivosti sodnikov, tako rednih kakor upravnih, se je vedno smatrala samo za prehoden ukrep, čigar edini namen je bil, preprečiti, da sodniki, zavarovani po svojem posebnem položaju stalnosti in nepremestljivosti, ne bi priznali novo ustvarjenega ustavnega in pravnega stanja. Razlog suspenzije sodniške stalnosti in nepremestljivosti po čl. 119 ustave je bil tudi isti, namreč da se ohrani sodni funkciji njen čisti značaj ugotoviteljice prava, kakor je zanjo merodajno izključno v smislu sedanje ustave. Zato tudi to stanje za upravná sodišča ne more biti hoteno kot trajno, kajti to bi upravičevalo domnevo, da je podan namen, izpostaviti upravno sodstvo stalnemu pritisku upravne oblasti, za katerega zadošča sama možnost uporabe predpisov sedanjega čl. 12 zak. o drž. svetu in upr. sod. To je dovolj, da spravi upravno sodstvo ob zaupanje, s čimer bi odpadel ves njegov smisel, ščititi posameznika v občutljivi javnopravni sferi. Vera v zakonitost uprave, enega glavnih temeljev meščanske pravne države bi bila omajana. Zato se nam zdi pravilno tolmačenje to-le. Čl. 98 in 99 ustave imata v mislih upravno sodstvo, kakor je že izoblikovano po našem pozitivnem pravu. Razčlemba v pošte v prihajajočih predpisov pokaže, da gre za oblastva, organizacijsko ustrojena po vzoru rednih sodišč, z istim neodvisnim položajem in isto svrho obstoja. Po svoji funkciji so ta oblastva brezdvomno prava sodišča in so posledice iz čl. 34 zak. o drž. svetu in upr. sod., da v primeru ugoditve tožbi razveljavijo napadeni upravni akt.

ali da v primeru iz čl. 43 istega zakona državni svet celo izda nadomestni upravni akt, narekovane po specifični naravi tožene stranke in izpodbijanih aktov. Stroga izvedba načela delitve in ločitve oblasti sicer po uobičajeni interpretaciji ne dopušča, da bi organi sodne oblasti posegali v upravno oblast ter razveljavljali in celo nadomestovali njene akte.³⁶ Vendar bi to konec koncev pomenilo, da načelo delitve oblasti, ki ravno hoče omogočiti pravno državo, preprečuje njeno popolno izoblikovanje.³⁷ Da bi se spoštovalo i to načelo, ki sicer ni samemu sebi namen, obenem pa upoštevalo stremljenje pravne države, naj stoji kolikor mogoče delovanje državnih organov pod sodno kontrolo, se v okviru upravne oblasti same organizira sklop nezavisnih, kot sodišča ustrojenih oblastev z nalogo, da po vzoru postopanja, ki velja za redno sodstvo, po tožbi zainteresiranih oseb odnosno ustanov (čl. 15 odn. 21, odst. 2 zak. o drž. svetu in upr. sod.) razsodijo o zakonitosti ter veljavnosti napadenih oblastnih aktov uprave.³⁸ To dovolj jasno pove, da ta oblastva niso organi upravne oblasti, ker ti so nujno odvisni od nadrejenih upravnih organov, temveč da gre za ustanove, ki so le pod vidikom načela ločitve oblasti v neki sistematični zvezi z upravno oblastjo. Odtod tudi mesto čl. 98 in 99 v oddelku o upravni oblasti. Pravilneje bi bilo, izdvojiti čl. 98 in 99 iz oddelka o upravni oblasti ter ju strniti v poseben oddelek z naslovom upravnosodna oblast. Vendar že samo mesto čl. 98 in 99 na koncu oddelka o upravni oblasti tik pred pričetkom oddelka o sodni oblasti dovolj prepričevalno kaže, da si je bil ustavodajalec svest tega, da je upravno sodstvo po svoji vsebini pravo sodstvo in da je z upravno oblastjo v zvezi le po tvarini, ki mu je odkazana v pristojnost. Čl. 98 in 99 ustave ničesar ne govorita o stalnosti ter nepremestljivosti upravnih sodnikov. Zdi se nam, da zato ne, ker je izrečno govora o upravnih „sodiščih“ in ker je tudi državni svet označen samo še kot „vrhovno upravno sodišče“. Pravilno tolmačenje obeh teh členov more biti le to, da je na ta sodišča treba smiselno uporabiti predpise čl. 100 in 101 ustave, ki urejajo redno sodno oblast.³⁹ Zato smatramo, da

³⁶ Prim. Jovanović Sl., o. c., str. 403 s., dalje isti, O državi, str. 281, Pitamic, o. c., str. 425 ss.

³⁷ Prim. Jovanović Sl., O državi, str. 285.

³⁸ Prim. Jovanović Sl., o. c., str. 280 ss, Pitamic, o. c., str. 428 ss.

³⁹ To mnenje zastopa tudi Andrejka, kajti v svoji zbirki „Državni svet in upravna sodišča“ navaja med ustavnimi odredbami, ki se tičejo tega predmeta, tudi čl. 100, 101 in 119 ustave (str. 4 s).

so odredbe čl. 101 skupno s čl. 119 ustave o sodniški stalnosti ter nepremestljivosti uporabne tudi za upravne sodnike in da so obvezne za državni svet, če pride do tožbe proti ukazu, ki stalnosti in nepremestljivosti upravnih sodnikov ne bi priznaval, sklicujoč se pri tem na čl. 12 zak. o drž. svetu in upr. sodiščih.

Takse v izvršbi.

Dr. Edvard Votič.

Zakon o sodnih taksah (z dne 30. maja 1930, Sl. N. 134—L/281, Sl. L. št. 113/20), ki je obenem z zakonom o izvršbi in zavarovanju v celoti stopil v veljavo dne 1. januarja 1938 in bil s finančnim zakonom za leto 1938/39 že noveliran, je potrdil resničnost stare ljudske modrosti: „Nove postave — nove zmešnjave.“ Po starem zakonu o taksah (= zt.) z dne 30. marca 1911 je bilo taksiranje v izvršbi enostavno, ker je zadostovalo poznanje tar. post. 1, 5, 138, 139 zt. brez vsakih tolmačenj; novi zakon o sodnih taksah (= zst.) pa je poleg taks za vlogo, za sklep o prvi dovolitvi izvršbe, za vknjižbo stvarnih pravic, za razne zaznambe, za oglas na sodni deski, za priloge, za pooblastilo, prinesel zlasti v nepremičninsko izvršbo raznovrstne določbe, ki jim mnogokrat v praksi ni bilo lahko najti pravega smisla.

Nova določba § 5 zst., po kateri dejstvo, da takse niso bile plačane, sicer ne zadržuje sodnega poslovanja, marveč zadenejo osebe, ki bi morale pravilno zadostiti taksni dolžnosti, brez predhodnega opomina v § 38 navedene občutne posledice, visi nad taksnimiavezanci kot Damoklejev meč in jih s preventivno grožnjo sili, da vsled neenotnega tolmačenja določb zst. često le zaradi previdnosti plačujejo višje takse, kakor jih zahteva zakon, po drugi strani se pa tudi ne more zanikati, da včasih oblastva grešijo. Vsled navedenega je potrebno, da pridemo čimprej do jasnosti.

O tej doslej neobdelani materiji nimamo literature; tudi ministrstvo za finance se še ni v zadostni meri poslužilo v § 43 zst. dane pravice avtentičnega tolmačenja, tako da smo še vedno prvenstveno navezani na zakonsko besedilo in na prakso, kolikor se je izoblikovala in ustalila.

Sedes materije: §§ 1, 5, 8, 12, 13, 38, 44 zst.; tar. št. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 42, 43, 44, 56, zst.; čl. 13 in 30 pravilnika o izvršitvi zst.; § 19 toč. 29 fin. zak. za leto 1938/39, §§ 164 do 174, 180 in 515 epp.; §§ 59, 146, 189/II in IV, 194 t. 3, 195/IV, 196 in 391 sp.; tar. post. 1 in 139 zak. o taksah. Razpisi ministrstva za pravosodje: z dne 15. febru-

arja 1938, št. 12.526, z dne 28. marca 1938, št. 30.693, z dne 9. maja 1938, št. 42.354, z dne 25. maja 1938, št. 50.965. (Pravni život, Beograd 1938, str. 19, 125, 138, 175), z dne 20. junija 1938, št. 62.228.

I.

Sklepnina. Taksa za sklep o prvi dovolitvi izvršbe (iz tar. št. 6/4—2, če gre za tuzemski izvršilni naslov oz. iz tar. št. 6/4—1 za inozemski izvršilni naslov) je popolnoma nova in najinteresantnejša taksa v zst. Njen fiskalen namen je v tem, da naj krije administrativno delo sodišča. Plača se v isti izvršilni stvari samo enkrat in to ob časovno prvi dovolitvi izvršbe, nikoli pa ne pred izvršljivostjo ozr. pravnomočnostjo izvršilnega naslova (opomba IX k tar. št. 6) — razen pri začasnih odredbah. Njena funkcija je analogna funkciji razsodnine v pravnem postopku, le glede dospelka v plačilo se časovno ne ujemata: dočim se razsodnina pobira šele ob zaključku pravnega postopka, se plačuje sklepna že na izvršilnem predlogu celo pred dovolitvijo in tudi pred samim začetkom izvršbe.

Izraz ista stvar iz čl. 30/II pravilnika o izvršitvi zst. (pst.) je tolmačiti tako, da so ista izvršilna stvar vse izvršbe vsake vrste, ki se vodijo v izterjavo terjatve iz istega izvršilnega naslova med istima strankama (podobno § 44/II zst.). Da ne bo event. pomislekov, češ da je smatrati za „prvo“ dovolitev izvršbe tudi vsako kasnejšo dovolitev iz istega izvršilnega naslova, ker sodišče o njej ponovno sklepa in se le-ta vpiše v I vpisnik pod drugo opr. št., naj pokažemo na čl. 30/II pst., ki pravi, da se sklepna ne plača pri drugi in nadaljnih izvršbah, če je bila v isti stvari že enkrat dovolitev izvršbe izdana in sklepna že plačana. Ne glede na to pa tudi zakon sam v tar. št. 6/4—2 (oz. tar. št. 6/4—1) izrečno govori o časovno prvi dovolitvi izvršbe in ne samo o dovolitvi izvršbe sploh. V tar. št. 6, ki jo je po opom. XI k tar. št. 6 tolmačiti strogo in restriktivno, so vsi sklepi, ki so zavezani k plačilu sklepnine, navedeni taksativno, med tam navedenimi sklepi pa ni sklepov o drugih in nadaljnjih dovolitvah izvršbe, dasi bi jih zakonodavec v nasprotnem primeru moral izrečno omenjati.

Nadalje za kasnejše dovolitve izvršbe v isti stvari ni odločilno dejstvo, da je bila sklepna plačana n. pr. ob prvi dovolitvi premičninske izvršbe (premične stvari, terjatve itd.), s kasnejšim (drugim ali nadaljnim) dovolilnim sklepom se pa dovoljuje nepremičninska izvršba iz istega izvršilnega naslova in obratno, ker je veljavnost sklepnine, ki se plača samo ob časovno prvi dovolitvi izvršbe, nezastarna in velja njeno

enkratno plačilo brezizjemno za vse raznovrstne izvršbe v isti stvari. § 44/II zst. gre celo tako daleč, da v svojih predhodnih odredbah določa, da se v primerih, ko je bila izvršba v isti izvršilni stvari dovoljena že pred 1. januarjem 1938, (ko še nismo imeli sklepnine) fingira, da je bila sklepna že plačana in se ne plača več. Podobno velja tudi za primere, ko je bila prisilna zastavna pravica vknjižena pred 1. januarjem 1938 in se zahteva že po novem ip. dovolitev prisilne dražbe ali prisilne uprave nepremičnin.

Sklepnina se ne plača:

1.) pri ponovni (drugi, tretji in nadaljnji) dovolitvi izvršbe, če je ostala v isti stvari vedena izvršba celoma ali deloma brezuspešna, ne glede nato, če je bil sklep o prvi dovolitvi izvršbe izdan pred ali po 1. januarju 1938. (Čl. 30 pst. in § 44/II zst.);

2.) pri vseh ostalih izvršilnih sklepih, ki niso taksativno navedeni v tar. št. 6/4— (opomba XI k tar. št. 6).

V dokaz, da je bila sklepna v isti izvršilni stvari enkrat že plačana, zadostuje, da se zahtevajoča stranka sklicuje na opravilno številko dotičnega spisa, v primeru pa, da je izdalo prvo dovolilo izvršbe drugo sodišče, je treba predložiti dovolilni sklep v izvorniku ali v overovljenem prepisu (čl. 30 pst.).

Novi finančni zakon za leto 1938/39 je v točki 29 § 19 zlasti tar. št. 6 zst. občutno noveliral in obenem prinesel 50% povišek na stalne takse. Ministrstvo za pravosodje je dne 9. maja 1938 pod št. 42.354 izdalo merodajno pojasnilo, v katerem pravi: Zst. predvideva samo dve vrsti taks in sicer: 1.) stalne in 2.) procentualne takse. Vse one takse, ki v zst. niso predvidene kot procentualne, se morajo smatrati za stalne takse in so od 1. aprila 1938 dalje zvišane za 50%. Po cit. razpisu je tudi najvišja mera sklepnine (iz tar. št. 6/4—2) zvišana od din 40— na din 60— in najnižja mera sklepnine (iz tar. št. 6/4—1) od din 20— na din 30—, dasi bi pri strogi razlagi novele lahko prišli do drugačnega zaključka.

A. Z ozirom na 50% povišek in novelo fin. zak. za l. 1938/39 znaša sklepna iz tar. št. 6/4—2, če gre za tuzemski izvršilni naslov: Pri vrednosti do din 300— = din 7:50; od din 300.— do 500.— = din 15—; od din 500.— do 1000.— = din 22:50; od din 1000.— do 3000.— = din 30—; od din 3000.— do 5000.— = din 50—; nad 5000 din pa din 60—, ki je obenem najvišja mera.

B. Taksa iz tar. post. 6/4—1, če gre za inozemski izvršilni naslov, je zenačena z rabsodnino iz tar. št. 6/1 le z omejitvijo, da ne sme biti manjša od din 50—.

10% poviška (sosporništva) iz opombe II k tar. št. 6 v izvršbi nimamo.

II.

Vloge. Taksa za vloge (iz tar. št. 1/1 oziroma tar. št. 42) se plača pri vsakem pismenem občevanju s sodiščem. Zakon razlikuje med 1) navadnimi vlogami (tar. št. 1/1) in 2) zemljiškoknjižnimi vlogami (tar. št. 1/4 v zvezi s tar. št. 42). Navadne vloge prihajajo v poštev pri premičninski izvršbi in jih je treba kolkovati po tar. št. 1/1, dočim gre za zemljiškoknjižne vloge pri nepremičninski izvršbi, kjer so potrebni vpisi v zemljiški knjigi. Zemljiškoknjižne vloge v izvršbi imenuje § 89 pravilnika za voditev zemljiških knjig (pzk.) ne čisto zemljiškoknjižne vloge in je njihova značilnost lustrum zemljiške knjige. Zemljiškoknjižne vloge je treba kolkovati po tar. št. 42 in sicer: a) po tar. št. 42a če gre za vknjižbo ocenljivih stvarnih pravic (n. pr. terjatev), b) po tar. št. 42b pa, če se z vlogo zahteva vpis ali izbris z oznambe (prisilne uprave, prisilne dražbe, izvršljivosti itd.) ali pa, če se zahteva vknjižba neocenljivih stvarnih pravic.

Novost predstavlja določba § 12/I zst., ki v premičninski izvršbi favorizira zavezančeve vloge, ki jih je na prvi stopnji taksirati z največ din 150. Vloge ostalih oseb (hipotekarnih upnikov, tretjedolžnikov, zdražiteljev itd.) razen zahtevajoče in zavezane stranke, pa ne smejo na prvi stopnji presegati din 15— (v premičninski in nepremičninski izvršbi).

1.) Za kumulirane vloge, v katerih se predlaga nepremičninska izvršba in hkrati premičninska izvršba, velja absorpcijski princip tako, da višja vloga absorbira nižjo in je plačati samo takso za višjo vlogo, ker gre dejansko le za eno vlogo in se ne moreta plačevati dve taksi.

2.) Za kumulirane vloge, s katerimi se zahteva hkrati več vpisov ocenljivih stvarnih pravic v zemljiški knjigi, velja kumulacijski princip tako, da je za plačilo takse merodajen seštevek vseh teh pravic t. j. njihova celokupna vrednost.

A. Samo takso za vlogo iz t. št. 1/1 je plačati:

1.) pri ustavitvi premičninske in nepremičninske izvršbe, tudi če je potreben vpis ozir. izbris v zemljiški knjigi (toč. 1 op. X k tar. št. 44). Pojasnilo min. fin. (Rozdmif od 17. marca 1936 št. 15.979/III), češ da je pri ustavitvi nepremičninske izvršbe plačati takso iz tar. št. 42, je očitno v nasprotju z zst., ki v opombi V. k tar. št. 1 izrečno določa, da se pri ustavitvi nepremičninske izvršbe plača taksa iz tar. št. 1/1 (in ne morda tar. št. 1/4 = tar. št. 42).

2.) pri izvršbi v zavarovanje (§ 322 ip.) in izvršbi radi predhodne izpolnitve (§ 321 ip.). (Opomba IX k tar. št. 6.).

3.) za zastavni popis v smislu § 1101 odst. 2 odz in čl. 3 uredbe o spremembah in dopolnitvah ip. (op. XI k tar. št. 6). Pripomniti je, da je sklepino iz tar. št. 6/4—2 plačati šele naknadno po pravnomočnosti izvršilnega naslova, torej ob priliki predloga na prodajo zastavno popisanih premičnih stvari (po § 213 ip.).

4.) pri ponovni (drugi in naslednji) izvršbi v isti stvari (čl. 50 pst. in § 44/II zst.).

5.) za zdražitelj ev predlog na ureditev zemljiške knjige na prisilni dražbi domaknjene nepremičnine (§ 199 ip.), ker je prenosna taksa plačana (tar. št. 44/1—1a).

6.) za vse ostale vloge, t. j. za izjave, predloge, zapisnike o narokih (tar. št. 2/1) ne glede na čas trajanja itd.

7.) na priloge ki se po svoji vsebini smatrajo za sestavni del vloge ali zapisnika (tar. št. 3) n. pr. dražbeni pogoji itd.

B. Takse iz tar. št. 1/1 ni plačati:

1.) za uradne zaznamke in zapisnike, ki imajo značaj uradnih zaznamkov, v katerih pa ni predloga stranke niti njenega podpisa (op. II k tar. št. 43).

2.) za prošnje na priznanje siromaške pravice, bodisi pozitivne ali negativne (Rozdmif z dne 31. maja 1933 št. 71085/III).

3.) za rubrike in odprave vlog, ki nadomeščajo predpisano rubriko iz § 180/IV cpp. (toč. 2 k op. VIII tar. št. 1).

4.) za prošnje na popravilo in dopolnitev sodnih odločb po §§ 518 in 519 v zvezi s § 526 cpp. in § 68 ip. (toč. 5 k op. VIII tar. št. 1).

C. Priloge se kolkujejo po tar. št. 3b (op. III. k tar. št. 3).

III.

Odpravki sklepov. V izvršbi, s katero se občutno posega v zavezančeve imovinske pravice in se vedno zahteva o izvršilnem predlogu neposredna odločba sodišča, nimamo za nasprotno stranko drugopisov v tehničnem pomenu besede, kakršni so le tkzv. pripravljalne vloge (tožba, pritožba itd.), pač pa je v izvršbi, kjer so tkzv. določujoči (dispozitivni = končni) spisi (kot n. pr. pri rekurzu, dovolitvi siromaške pravice, postavitvi skrbnika itd.), možno govoriti le o osnutkih sklepa, ki ga naj sodišče neposredno izda brez vsakega predhodnega pripravljalnega postopanja.

Po določbi § 591 sp., ki je specialna za izvršbo, je 1) v prvi vrsti dovolilno oz. izvršilno sodišče samo dolžno izdelati zadostno število odpravkov izvršilnih sklepov, 2) šele v podrejeni vrsti pooblašča § 146 sp. sodišče, da sme zahtevani sklep izdati v skrajšani obliki v onih primerih, ko je stranka

predlagateljica izvršilnemu predlogu priložila zadostno število pravih osnutkov zahtevanega sklepa brez obrazložitve.

K 1.) Razpis ministrstva pravde z dne 20. VI. 1938 št. 62.228, ki pa nima klavzule avtentičnosti iz § 43 zst., pravi pod toč. 8, da v primerih, ko se izvršilna vloga ni predložila v več izvodih in mora sodišče odpravke sklepa samo izdelati, ni uporabiti opomba 2 k tar. št. 1, po kateri je obvezno taksiranje le (pripravljalnih) drugopisov v pravdi.

K 2.) Določba § 180 odst. 4 cpp., ki jo je po § 68 ip. smiselno uporabljati tudi na izvršbo, predpisuje, da naj stranka-predlagateljica v primerih, ki so prikladni za odpravke sodnih določb v skrajšani obliki (kot n. pr. za izvršilne sklepe, za sodbe zbog izostanka tožene stranke itd.), vstavi v priložene rubrike poleg označbe sodišča in strank namesto predmeta še celoten zahtev (pri odpravkih za zamudno sodbo) oz. da v izvršbi napravi pravih osnutkov zahtevanega sklepa brez obrazložitve, katerega potem sodišče ali 1) osvoji in izda v skrajšani obliki ali 2) izda v neskrajšani obliki ali 3) pa zavrne. Ker so rubrike v smislu § 180 odst. 4 cpp. (oz. vloge, ki nadomeščajo te rubrike § 59/V sp) povsem ustrezne za odpravke izvršilnih sklepov v skrajšani obliki in tudi za vročitev nasprotni stranki, povrh tega pa so po opombi II tar. št. 1 in po op. I k tar. št. 4 oproščene takse, bi bila v izvršbi vsaka konstrukcija drugopisov v tehničnem pomenu besede, kakršne imamo le v pripravljalnem pravnem postopanju in se nanje nanaša določba § 180 odst. 1 cpp. in opomba I k tar. št. 1, nedosledna in bi kazala preveč šablonsko prenašanje predpisov pravnega postopanja na izvršbo. Zadevnega avtentičnega tolmačenja še nimamo, pa tudi predvidevati se ne da, če bo morda prevladal fiskalni moment.

IV.

A. **Vpisnina.** Taksa za vknjižbo (in predznambo) stvarnih pravic v zemljiški knjigi iz tar. št. 44/2a je procentualna (1%) — (pri neocenjenljivih pravicah je stalna po tar. št. 44/2b) ter podobna sklepni (iz tar. št. 6/4) v tem, da se za isto terjatev plača samo enkrat (toč. 3 op. X k tar. št. 44); toda pri naknadni vknjižbi prisilne zastavne pravice, če je bila doslej vknjižena zgolj pogodbeno zastavna pravica, je po op. X (3) k tar. št. 44 doplačati le ev. 1% presežek, če je vrednost pravice postala večja n. pr. vsled pravih in izvršilnih stroškov itd.

Za vpis opravičbe predznanbe se taksa iz tar. št. 44 ne plača (op. VII k tar. št. 44), ampak je kolkovati le vlogo po tar. št. 42.

B. Zaznambe. Pri zaznambi uvedbe prisilne uprave ali prisilne dražbe nepremičnin (ki sta si glede taksiranja zenačeni) predvideva zst. dvoje taks in razlikuje dva primera:

1.) če je bila v zavarovanje iste terjatve že vknjižena (pogodbena ali prisilna) zastavna pravica, je plačati stalno takso iz tar. št. 44/4 (= din 50.—).

2.) če pa še ni bila v zavarovanje iste terjatve vknjižena zastavna pravica, je plačati procentualno takso iz tar. št. 44/4a (= ½%), ki se pa pri naknadni vknjižbi (prisilne) zastavne pravice upošteva v primerih, ko se vknjižba pred izbrisom zaznambe.

Pri istočasnem vpisu dveh zaznamb, n. pr. zaznambe izvršljivosti terjatve in zaznambe prisilne dražbe, je plačati stalno takso za zaznambo iz tar. št. 44/4 (= din 50.—) samo enkrat, ker gre vsled istočasnosti dejansko le za eno zaznambo dveh dejstev. Zst. tega primera ne predvideva.

Novost predstavljata opombi II. in V. k tar. št. 44 v tem, da so po zst. tudi vpisi po uradni dolžnosti zavezani taksi iz tar. št. 44 (n. pr. zaznamba prepovedi odsvojitve in obremenitve, prisilne dražbe ali prisilne uprave nepremičnin itd.), dočim so bili po starem zt. takse prosti.

V

Malotni postopek. Povprečna taksa iz tar. št. 9/2 velja za celotni izvršilni postopek (razen pravnih sredstev in vpisnine iz tar. št. 44) z vsemi vlogami, zapisniki, prilogami in odločbami. Uporabna je samo v izvršbi na podlagi odločb v postopku o malotnih stvareh, katerega pogoj pa je po § 543 cpp., da se je zahtevke, katerega vrednost ne presega din 500.—, ali ne gre za pravico na nepremičnini, uveljavljal s tožbo in ne zgolj s plačilnim poveljem. Zato povprečna taksa ni uporabna v primerih, ko so izvršilni naslovi n. pr. plačilna povelja, menični plačilni nalogi, sodne poravnave brez predhodne tožbe, rešitve in sklepi o stroških itd.

1% vpisnine iz tar. št. 44 za prisilno osnovo zastavne pravice (dočim prisilna dražba in uprava nepremičnin po § 69 ip. skoro ne prihajata v poštev,) povprečna taksa ne obsega tako, da jo je plačati poleg povprečne takse. Enako je treba taksirati tudi pooblastila po tar. št. 56 (Rozdmif z dne 11. VII 1934 št. 44.687). Za povprečno takso ne velja siromaška pravica (§ 8/A t. 1 zst. in § 189/II sp.) in jo je pri ponovni izvršbi v isti stvari po op. II k tar. št. 9 plačati iznova. Za rekurz velja tar. št. 9/3.

VI.

Vrednost. A. Glede ugotovitve za odmero taks merodajne vrednosti določa § 12 zst., da je za vrednost predmeta vzeti zahtevek, ki ga je izpolniti ali zavarovati in ki se ocenja po dol. §§ 11 in 12 zst. veljavnih tudi za pravdni postopek, kjer se pa v vrednost (spornega) predmeta ne računajo prirastki, obresti in stroški. Zato je po § 12/II zst. v primeru, če je v istem zahtevku že tekla pravda, vzeti v izvršilnem postopku za plačilo taks ono vrednost predmeta, ki je bila ugotovljena v civilni pravdi, torej z eno besedo: pri terjatvah le višino glavni- ce brez pripadkov. Navedeno ugotavljanje vrednosti velja po § 12 zst. za navadne (tar. št. 1/1) in zemljiškoknjižne (tar. št. 1/4 = tar. št. 42) vloge, za zapisnike (tar. št. 2), za priloge (tar. št. 3b) ter za sklepnico (iz tar. št. 6/4—2, 6/4—1 in 6/5—3).

B. Izjemo od gornjega pravila pa tvori vpisnina, t. j. taksa za vknjižbo stvarnih pravic (iz tar. št. 44/2). Za odmero 1% vpisnine je po op. IV. k tar. št. 44 vzeti celokupno terjatev z vsemi stranskimi dajatvami, pripadki, obrestmi do dneva vložitve izvršilnega predloga na sodišču in z določeno vsoto naznačenimi dotodanjimi stroški. Po § 28 zst, se pri odmeri procentualne takse taksna osnova zaokroži na cele stotice, samo da se zaokrožajo vsote do 50 na nižjo, vsote nad 50 pa na višjo stotico.

C. V premičninski izvršbi (premične stvari, terjatve, prejemki, deložacije itd.) so vloge (zapisniki in priloge) zavezane stranke zavezane samo onim taksam, ki so določene za vrednost do največ din 1000.—. Po navedenem znaša najvišja taksa za vlogo na prvi stopnji din 1.50, pri rekurzu največ din 4.50, pri revizijskem rekurzu pa največ din 10.50. Za odmero sklepnic na drugi ozir. tretji stopnji pa je vedno merodajna višina terjatve zahtevajoče stranke brez pripadkov in znaša polovico prvostopne sklepnic (tar. št. 6/5—3).

D. Za vloge tkzv. udeležencev (dolžnikovih dolžnikov, hipotekarnih upnikov, zdražitelja itd.) t. j. vseh oseb razen obeh strank, so v premičninski in nepremičninski izvršbi upoštevne samo one takse za vloge in priloge, ki so določene za vrednost do največ din 12.000.—.

E. Zapisnik naroka za razdelitev izkupila se kolkuje po višini celokupnega izkupila (op. V. k tar. št. 2), dočim je za vse takse vseh ostalih zapisnikov o narokih merodajna terjatev zahtevajoče stranke in se kolkujejo po tar. št. 1/1 brez ozira na čas trajanja.

F. Pri izvršbi zgolj za pripadke (stroške, pristojbine itd.) se upošteva le njihova višina (§ 12/II zst.). Pri rekurzih zoper odmero stroškov ali pristojbin pa je merodajna vrednost dela, t. j. višina zneska, ki se s pravnim sredstvom pobija (§ 14 toč. 6 zst.).

G. Pri prisilnih izpraznitvah stanovanja se za odmero taks jemlje znesek din 1000.— (§ 15 toč. 1 zst.) če ni zahtevajoča stranka navedla druge višje vrednosti.

H. Pri izločitvenih pravnih (§ 36 ip.) velja kot vrednost spora znesek terjatve, ki ji je treba z izvršbo zadostiti; če je pa vrednost premičnin, ki se izločajo, manjša, se vzame njihova manjša vrednost (§ 10 toč. 8 zst.).

I. Če zahtevajoča stranka v svoji vlogi ne navede za plačilo takse odločilne vrednosti, pa ta tudi sicer sodišču ni znana in se ne da ugotoviti po §§ 10 do 12 zst., je za odmero taks vzeti vrednost din 12.000.— (§ 13 toč. 4 zst.).

J. Brez ozira na vrednost se plača v nepremičninski in premičninski izvršbi stalna taksa za oglase na sodni deski v znesku din 7.50 (op. III. k tar. št. 1).

VII.

Zakon o taksah. Usoda starega zakona o taksah z dne 20. marca 1911 je določena v § 44/II zst.; velja še za vsa izvršilna postopanja, ki so bila uvedena pred 1. januarjem 1938 (tkzv. stare izvršbe) in so doslej nedokončana. Kolkovati je: 1) navadne vloge s takso din 5.— (t. p. 1), priloge din 2.— (pojasnilo min. fin. z 17. jan. 1938 št. 890), 2) zemljiškooknjižne vloge na ustavitve nepremičninske izvršbe s takso din 50.— (t. p. 139). Navedenih starih taks iz zt. 50% povešek fin. zak. za leto 1938/39 ni zadel, ker so bile tam izrečno zvišane le stalne takse iz novega zakona o sodnih taksah.

V predhodnih odredbah § 44/II zst. postavlja zakonodavec tudi fikcijo, da je bila pri tkz. starih izvršbah iz pred 1. jan. 1938 sklepina (iz tar. št. 6/4) že plačana, dasi (stari) zakon o taksah sklepine ni poznal.

VIII.

Siromaška pravica (§§ 189/II, IV, 194 toč. 3, 195/IV, sp.). 1) V izvršbi se priznava po §§ 164 do 174 cpp. v zvezi s § 68 ip.;

2.) v primerih pa, ko se predlaga izvršba v roku 6 mesecev po (tudi pred drugim sodiščem) pravnomočno končani pravdi, ostane že v pravdi priznana siromaška pravica v veljavi tudi za izvršbo ter za opozicijske, impugnacijske in izločitvene tožbe. Pri siromaški pravici gre za tkzv. osebnooprostitev plačila taks, zato se plačilo „idealne“ takse, ki bi jo

morala plačati siromašna, plačila taks oproščena stranka, naloži v plačilo nasprotni stranki. [Na popis taks (§ 195/IV sp.) je polagati važnost.]

Pri strankah ozir. osebah s stvarno oprostitevijo plačila taks iz § 8/B zst. kot n. pr. pri OUZD, ju, Pokojninskem zavodu za nameščence, Privilegirani agrarni banki, Bolniških blagajnah itd. je postopati kot s siromašnimi strankami (§ 9 zst.) s to razliko, da se neplačane takse ne izterjajo od nasprotnih strank. vsled česar odpade tudi popis taks. Po razpisu min. fin. od 28. V. 1935 št. 101.586/III plača OUZD samo sklepništvo iz tar. št. 6/4—2.

IX.

Praktičen pregled kolkovanja v konkretnih primerih:

A. Pri izvršbi (kakor tudi pri nasprotni izvršbi iz § 45 ip.) na premično imovino (t. j. na premične stvari, terjatve, prejemke, obrti in podjetja, prisilna izpraznitev stanovanja itd.) se plača (razen v malotnem postopku):

1.) ob časovno prvi dovolitvi izvršbe:

taksa iz tar. št. 1/1 (vloga) + tar. št. 6/4—2 (sklep),

2.) pri ponovni (drugi in nadaljnji dovolitvi izvršbe pa sklepništvo iz tar. št. 6/4—2 (ozir. 6/4—1) odpade (čl. 30 pravil. k zst. ozir. § 44/II zst.) in se plača samo taksa za vlogo po tar. št. 1/1.

Pripomniti pa je treba, da že na predlogu na rubež, hrambo in prodajo premičnin ni plačati takse za razglas dražbe na sodni deski v znesku din 7:50 (op. III, k tar. št. 1), ampak šele ob razpisu dražbe, ker je preje negotovo, če bo rubež sploh uspešen.

B. Pri izvršbi s prisilno osnovo zastavne pravice je plačati:

1.) ob prvi dovolitvi izvršbe v isti stvari:

taksa iz tar. št. 42a (vloga) + tar. št. 6/4—2 (sklep) + tar. št. 44/2a (vpis).

2.) v primeru, da je bila sklepništvo v isti stvari že plačana v premičninski izvršbi:

taksa iz tar. št. 42a (vloga) + tar. št. 44/2a (vpis = 1%).

3.) v primeru, da je bila sklepništvo že plačana v nepremičninski izvršbi (pri uvedbi prisilne dražbe ali uprave nepremičnin): taksa iz tar. št. 42a (vloga) + 44/4a (vpis) = ½ %).

4.) če je bila vknjižena samo pogodbeno (prostovoljna) zastavna pravica:

taksa tar. št. 42a (vloga) + tar. št. 6/4—2 (sklep) + tar. št. 44/4 (zaznamba izvrš. = 30 din) + event. 1% previšek po točk. 3 op. X. k tar. št. 44.

Pri vknjižbi nadzastavne pravice (§ 265 ip.) je od gorenjega razlika le v tem, da znaša taksa za vlogo samo polovico takse iz tar. št. 1/4 = ½ tar. št. 42. (op. IV. k tar. št. 1).

C. Pri izvršbi s prisilno dražbo ali s prisilno upravo nepremičnin (ki sta si v kolkovanju zenačeni), je ločiti tri primere:

1.) če je sklepna v isti stvari že plačana (ali če je bila terjatev že vknjižena s prisilno zastavno pravico pred 1. jan. 1938) se plača:

taksa iz tar. št. 42b (vloga = din 15.—) + tar. št. 44/4 (zaznamba pris. dražbe ali uprave = din 50.—),

2.) če sklepna v isti stvari še ni bila plačana, pa tudi terjatev ni bila zavarovana ne s prisilno niti s pogodbeno zastavno pravico, se plača:

taksa iz tar. št. 42a (vloga) + tar. št. 6/4—2 (sklep) + tar. št. 44/4a (zaznamba pris. dražbe ali uprave = ½ %),

3.) če sklepna v isti stvari še ni bila plačana, terjatev pa je bila zavarovana samo s pogodbeno (prostovoljno) zastavno pravico (ali s predzambo) se plača:

taksa iz tar. št. 42a (vloga) + tar. št. 6/4—2 (sklep) + tar. št. 44/4 (zaznamba izvršljivosti in uvedbe prisilne dražbe ozir. uprave = din 50.—) + event. 1% previšek po toč. 3 op. X. k tar. št. 44.

D. Pri začasnih odredbah (§ 329 in sl. ip.) se plača:

1.) za dovolitev: taksa iz tar. št. 1/1 (vloga) + tar. št. 6/4—3 (sklep),

2.) za oporek (§ 346 ip.): taksa tar. št. 1/1 (vloga) + tar. št. 6/2—3 (sklep),

3.) za rekurz: taksa iz tar. št. 1/3—1 (vloga) + tar. št. 6/5—1 (sklep).

E. Pri taksiranju pravnih sredstev (razen v malotnem post. in pri začasnih odredbah) je prvenstveno ločiti, če so naperjena 1) zoper prvo dovolitev izvršbe ali pa 2) zoper ostale izvrš. sklepe (op. XI. k tar. št. 6).

K 1) Rekurz zoper časovno prvo izvršbo dovoljujoči sklep v isti stvari je kolkovati:

po tar. št. 1/3—1 (vloga = trikratna taksa iz tar. št. 1/1) + tar. št. 6/5—3b (sklep = polovica prvostopne sklepnine iz tar. št. 6/4—2).

K 2) Rekurz zoper vse ostale izvršilne sklepe je kolkovati samo po tar. št. 1/3—1 (vloga = 3 × tar. št. 1/1).

3.) Pri revizijskem rekurzu je razlika od navedenega samo v tem, da je po tar. št. 1/3—3 taksa za vlogo sedemkratna taksa iz tar. št. 1/1, sicer pa je revizijski rekurz glede načina kolkovanja zenačen z navadnim rekurzom.

Književna poročila.

Dr. Milovanović Milorad: Le droit privé de l'assurance. L'assurance contre l'incendie. Edition Pierre Bossuet, Paris, 1935. Strani 241. Cena?

Pisec v 1. poglavju splošno obravnava zasebno zavarovalno pravo z vidikov zakonodavstva, običajnega prava, sodstva, prakse zavarovalnic in doktrine. V ti zvezi se bavi z osnovnimi pojmi z. z. prava in z medsebojnim vplivom imenovanih virov, navaja najvažnejše tuje sodobne zakone in govori o veljavnosti in tolmačenju vsebine občin zavarovalnih pogojev. Svoja izvajanja v vsakem oddelku končuje z opisom stanja v naši Kraljevini. 2. do 6. poglavju je predmet požarno zavarovanje: pravni pomen predloga za zavarovanje, sklep, oblika, dokaz, vsebina, začetek učinkovanja pogodbe, njena pravna priroda, sposobnost strank, napačne izjave, interes zavarovalca, premija, riziko, zavarovalniha (indemnité), dolžnost zarovalca v teku zavarovanja in ob nastopu nezgode, ugotovitev škode in odškodnine, vstop zavarovalčeve pravice zoper tretje osebe, zastaranje, ugasnitev zavarovalne pogodbe. Vsak posamezni oddelek obdeluje v posebnih odsekih srbsko, hrvaško (-ogrsko), avstrijsko (torej slov. dalm.), nemško, švicarsko, francosko in švedsko pravo (to kot vzorec nordijskih prav), ne samo zakonsko stanje, nego zlasti tudi obče zavarovalne pogodbe, na kraju pisec povsod daje svoje predloge de lege ferenda.

Milovanovićevo delo treba označiti za jako zaslužno, ne samo zato, ker je z njim lepo obogačena naša tako siromašna literatura o z. z. pravu, nego zlasti zato, ker daje jako pregledno informacijo o pravnem stanju pri nas in drugje. Zlasti je važno za naše sodstvo, pa tudi za širše občinstvo, da so pokazane znatne razlike v občin zavarovalnih pogojih zavarovalnic po raznih naših pravnih področjih in njihove nepravilnosti — tudi o. z. pogoji zavarovalnic s sedežem v našem pravnem področju niso brez njih —, in da je zlasti za srbsko in hrv.-ogrsko pravno področje navedena najvažnejša judikatura, za srbsko tudi zveza z občin drž. pravom. Trditve in izvajanja sicer ne gredo vedno prav globoko, vobče pa so pravilna in kažejo piščev čut za pravično razdelitev dolžnosti in pravic med stranke pri zavarovalni pogodbi. Kot sistematska hiba bi se moglo označiti, da pisec splošne pojme in splošni dejanski stan v vsakem oddelku očrtuje v zvezi s srbskim pravom, da torej nekako za osnovo jemlje pravno stanje prava onega področja, ki ima najmanj danih, zakonskih določb za zavarovalno pogodbo. Boljše, vsaj preglednejše bi morda bilo vzeti za temelj stanje onega pravnega področja, ki je glede z. z. prava najbolj napredovalo, ali pa izrečno v vsakem oddelku dati splošne pojme in potem predočiti, kaj velja posebnega po poedinih pravnih področjih. No stvarna škoda za delo ni znatna. Knjiga je spisana jako lahko razumljivo, vendar je obžalovati, da ni izšla v piščevem domačem jeziku; zaslužila bi, da se bolj razširi. M. š.

Dr. Brajković Vladislav: Étude historique sur le Droit Maritime Privé du Littoral Yougoslave. Société anonyme du sémaphore de Marseille, 1935. Strani 348. Cena?

Pri nas menda sploh neopažena doktorska teza, ki pa zasluži, da se vsaj omeni tudi v Slov. Pravniku, saj se za morje zanimamo tudi pri nas, ali ne? V prvem delu kratko, pa jako zanimivo opisuje politično in gospodarsko zgodovino celega našega primorja, v drugem se bavi z zgodovino pravnih virov. Nato sledi glavna vsebina dela:

zasebno pomorsko pravo v času (mestnih) statutov: brod in osobje, stvarne pravice na brodu, kapitan, „pisar“, službene pogodbe posadke, posebne vrste osobja, pravni posli in pravni položaji v plovstvu (prevozna pogodba, havarija, posebne pogodbe — collegantia, entega, rogantia, pomorsko zavarovanje, trk, rešavanje, pomoč). V dodatku so priloženi izpisi statutarnih določb, ki se tičejo pomorskega prava (Dubrovnik, Split, Hvar, Krk, Rab, Korčula, Senj itd.) in listine o pomorskih pravnih poslih, ki jih je pisec našel v dubrovniških in kotorskih arhivih, slednjič bogat seznam literature, ki svedoči za temeljitost piščevega dela. Statuti in listine so natisnjeni v izvirniku — večinoma latinski, pa tudi italijanski.

Delo je predvsem pravnozgodovinsko in v tem oziru, kolikor smem jaz soditi, jako uspelo, da, za mene eno najlepših v naši strokovni literaturi. Svoj pomen pa ima tudi za kodifikacijo našega pomorskega prava. Pomorsko pravo zlasti obalnih zemelj Sredozemskega morja je sicer v glavnih potezah dokaj slično, saj je prometno pravo, v podrobnostih pa seveda ima mnogo posebnosti, in zasledovanje njihovega nastanka more le koristiti razumevanju in presoji, ali jih kaže obdržati, kolikor niso povsem zastarele. Piščevo delo je tudi v tem pogledu jako zaslužno, obžalovati je le, da, kakor pisec sam opozarja, še niso povsem izkoriščeni obilni viri, zakopani v dalmatinskih in drugih arhivih.

M. š.

„Die deutsche Reichsjagdgesetzgebung“, obdelali dr. Albert Behr, Georg Rudolf Ott in Heinrich Nöth, München 1937, Verlag F. C. Mayer, Str. 811, z dodatkom München, Juli 1937.

Dobro leto po tem, odkar je prevzel oblast narodni socializem, je dobila Nemčija enotni državni lovski zakon z dne 3. julija 1934. K temu je izšla 27. marca 1935 prva, spremenjena in dopolnjena z drugo izvršilno uredbo z dne 5. svečana 1937, odnosno za Bavarsko 12. julija 1935 in 23. marca 1937. Partikularni zakoni za čas pred 1. aprilom 1935, ko je stopil zakon v moč, so razveljavljeni.

To je snov, katero avtorji na komentatorični način po najnovejšem znanstvenem stanju prinašajo v podrobno temeljiti in dasi obsežni, v zelo pregledni obdelavi. Po historičnem razvoju lova in lovske pravice se podaja snov v 12 poglavjih, ki se pečajo z lovsko pravico, lovskimi okraji, pravicami tretjih oseb pri izvrševanju lova, lovskim listom, posebnimi pravicami in dolžnostmi pri izvrševanju lova, njegovimi omejitvami, lovsko zaščito, lovsko škodo, trgovanjem z divjačino, sestavo in postopkom pri lovski upravi. Enajsto poglavje donša lovsko kazensko pravo, končno poglavje pa v glavnem določbo o organizaciji oblasti. V dodatkih so še zbrane različne določbe civilnega in kazenskega prava, ki se tičejo lovskih interesov in končno zadevni socialnopolitični in fiskalni predpisi.

Že ta pregled vsebine dela kaže, da gre za vsestransko obdelavo lovskega vprašanja na pravnem polju. Značilno je, da niso zaščiteni samo lovski interesi v korist lova, ampak enako temeljito interesi prebivalstva napram izvrševanju lova, vse v smotru, urediti lov kot kulturno in gospodarsko narodno dobrino.

Zanimiva za sodne pravne kroge so predvsem izvajanja avtorjev glede pravnega značaja lovske pravice, o zakupni izvršitvi lova na določbe zasebnopravnega značaja osobito glede poravnave lovske škode.

Lovsko pravico smatrajo avtorji za izključno okupacijsko pravico s posledico, da zamore na lovni divjadi pridobiti lastnino le lovski

upravičenec, ki obdrži to pravico tudi v slučaju prilastitve divjadi od lovskega neupravičenca.

Dasi po nemškem pravu lastninska pravica pristoji zemljiškemu lastniku in je s to lastnino tako združena, da kot samostojna stvarna pravica ne more obstajati, so avtorji v nasprotju z večinskimi mnenjem, da je lovska pravica vsebina zemljiške lastnine, mišljenja, da gre za pripojitev posebne hasnovalne pravice, ki izvira iz zemljiške lastnine, torej del iste. S tem odklanjajo naziranje, da je divjad plod zemljišča, pač pa smatrajo lovski blagor kot pravni plod; ker glede pridobitve na pravnih plodovih ni zakonitih določb, se lastnina na ničiji divjadi pridobi lahko le z okupacijo. (Proti temu Rudloff I. W. 1931.) Ker je glede zemljišč, ki niso v zasebni lastnini (take določbe naš lovski zakon nima) lovska pravica pridržana državi, in se na lovsko pravico, kot samostojno pravico izvršilnim potom ne more poseči, je po nemškem pravu večinsko mnenje prepričevalnejše.

Proti teoretičnemu mnenju avtorjev je bila uzakonjena določba, da sme lovski upravičenec prisilne poti za sebe, lovsko osobje in goste uporabljati na tujem zemljišču le s privoljenjem lastnika, ali na osnovi neizpodbojne odločbe prvostopne upravne oblasti, ker je drugače kazniv. S tem je bilo odklonjeno naziranje, da je lovska zasilna pot stvarna pravica kakor prisilna pot vobče. V našem lovskem zakonu slično določbo pogrešamo, ako se ne smatra, da je v opredelbi lovske pravice implicite izražena pravica, stopiti na tuje zemljišče, kot legalna služnost.

Odškodnino za lovsko škodo določa na prijavo krajevno policijsko oblastvo, sodna pot je dopustna.

Knjiga bo kot izvrsten vir za spoznavanje lovskega prava in ureditve lova vobče tudi za naše prilike dobro došla ne samo praktičnim pravnikom, ampak tudi lovcem.

Dr. Stuhec.

Dr. Meichsner Eugen: Zakon o izvršenju i obezbedjenju. Geca Kon. Beograd. 1938. XII — 772. Cena 180 din.

V prvi vrsti del, ki obravnavajo novi jugoslovanski izvršilni postopnik, moramo imenovati tudi Meichsnerjevo prireditev zakona o izvršbi in zavarovanju za prakso. Knjiga je izšla v novi zbirki, imenovani „po Manzovem sistemu“, ki jo je pridružil podjetni beograjski založnik drugim zakonskim zbirkam, izhajajočim v njegovi založbi. S tem pa je označena prireditev samo deloma, kajti že površen pogled v knjigo nam pokaže, da prekaša znano zakonsko zbirko tako po vsebini kakor tudi po obsegu. Prireditelj se namreč ni omejil samo na kratke navedbe zakonskih določb, ki kažejo zvezo z drugimi določbami, marveč je dodal tudi izčrpnjšo razlago k posameznim paragrafom. V tem pogledu nadaljuje prireditelj s tradicijo, ki se začena z njegovo uspešno izdajo sodnega poslovnikar, in postavlja knjigo na isto črto s podobnimi inozemskimi izdanji, ne samo z onimi dunajske založbe Manz.

Po kratkem uvodu, kjer popisuje nastanek ip., sta natisnjena na prvem mestu uvodni zakon k ip. in novela z dne 4. junija 1937. Tema sledi izvršilni zakon sam z uredbo o izvršbi zoper samoupravna telesa in zoper javne in občekoristne ustanove ter s pravilnikom o dolžnostih in pravicah izvršilnih organov. (Uredba o postavljanju in izbiranju izvedencev za cenitve nepremičnin itd. z dne 24. junija 1932 pa ni sprejeta v zbirko.) Vsem naštetim zakonom in uredbam so dodana izčrpnna napotila na skladne zakonske predpise in obširna razlaganja ter navedbe vseh drugih zakonov in uredb, na katere se nanaša besede

dilo zakona samega ali ki prihajajo ob uporabi v poštev. Tem pojasnilnim dostavkom se ne more nič prigovarjati, kajti pri takšni obilici zakonskega gradiva, ki napravlja celo materijo za skoro nepregledno, skoro ni moči uiti kakemu manj pomembnemu pogršku. Tako bi v tem pogledu zgolj zaradi tega, da bi preprečili nejasnost pri uporabljanju, ne pa morda iz volje, popravljati kaj, navedli le, da je nadomestil na str. 129 cit. § 52 št. 5 fin. zak. 1952/53 že § 62/2 fin. zak. za 1953/54 z določbo, ki se ponavlja odslej v vsakem naslednjem fin. zak., tudi v letošnjem (§ 95 št. 10), po kateri nastopa kot vrhovno sodišče delavskega zavarovanja kasacijsko sodišče na sedežu SUZORja, praktično tedaj oba oddelka stola sedmorice v Zagrebu. Prav tako bi bilo navesti besedilo zakona o pokojninskem zavarovanju nameščencev (str. 151) po prečiščeni izdaji, razglašeni v Sl. N. 285 — LXXXIV/801, po kateri so dobili posamezni paragrafi tudi nove številke. Mednarodno konvencijo z dne 3. oktobra 1924 (str. 137) je zamenila lansko leto (zakon z dne 2. oktobra 1957, Sl. N. 255 — LXX/529) konvencija z dne 23. aprila 1955. Na strani 564 bi bilo vsaj omeniti delno derogacijo § 57 zak. o izvrševanju kazni na prostosti. Kaj dobro bi bilo, če bi bili navedeni tudi izvršilni naslovi, ki so priznani pri nas s pravnomočnimi pogodbami, kajti po teh se priznava v prvi vrsti le izvršljivost tujih s o d n i h izvršilnih naslovov, ne pa tudi drugih.

V uvodu pravi prireditelj skromno, da izdaja neče veljati kot nekakšen komentar. Ta trditev ni povsem točna. V knjigi res ni kratkih teoretičnih pojasnil, kakršna so običajna v komentarjih, zato je pa drugo gradivo obdelano tako izčrpno, tako jasno in vsestransko, da prekaša marsikako krajše eksegetično delo. Prireditelj ne navaja samo vsega zakonskega gradiva, marveč prinaša tudi odlomke iz obrazložitve k ip., odlomke iz predhodnega načrta za naš novi jugoslovanski odz., odgovore bivšega avstrijskega pravosodnega ministrstva, pri tem pa važnejše avstrijske in jugoslovanske odločbe, kolikor jih je v Themisu in zbirki Vragović - Milanović. (Gotovo pa bi se našle primerne tudi v Pravnikovi zbirki!) Nekatero omenjenih pripomb so prav obsežne, tako so navedeni obširno vsi predpisi iz cpp., ki se naj uporabljajo tudi v izvršbi, dalje vsi možni izvršilni naslovi, predpisi o dovolitvi prisilne dražbe. Kot primer naj pokažemo samo na točno analizo, kdaj se sme upoštevati nadponudba. Skratka, prireditev izvršilnega zakona v Meichsnerjevi izdaji je uspelo delo, ki bo služilo odlično praktiku, s tem pa zagotovitvi enotne prakse pri naših sodiščih.

Dr. Rudolf Sajovic.

Internationales Arbeitsrecht, gestaltet durch die Internationale Arbeitskonferenz. Mednarodni urad dela, Ženeva 1958, str. 475.

Mednarodna organizacija dela je nastala iz spoznanja, da je moč trajen mir samo na socialni pravici, ki se more zagotoviti le na mednarodni osnovi. Uvod k statutu organizacije proglašja, da „ovira odklonitev res človeške ureditve dela s strani katere koli države tudi napore drugih držav, ki so voljne, izboljšati položaj delavcev.“ To delo za enotno in napredno delovno zakonodajo vrši organizacija s tem, da razpravlja in sprejema njena vsakoletna Mednarodna konferenca dela bodisi načrte mednarodnih konvencij, ki naj bi jih države sprejele in uresničile v svoji zakonodaji, ali pa priporočila, ki naj bi vplivala na pristojne organe držav, da usmerijo svojo zakonodajo in upravo po načelih, ki jih priporočila izražajo.

Vse načrte konvencij in priporočila, ki so jih sprejele Mednarodne konference dela od l. 1919 do 1957, je pravkar izdal Med-

narodni urad dela v enotni zbirki, namreč 62 načrtov konvencij in 55 priporočil. Poleg besedila je v opombah omenjen čas, ko so stopile konvencije v veljavo, in so tudi našteje države, ki so dotično konvencijo ratificirale. Uporabo obsežne zbirke olajšuje dobro stvarno kazalo.

Jugoslavija je ratificirala 21 konvencij, ki so v znatni meri vplivale na njeno delovno zakonodajo. Zato je pričujoča zbirka zanimiva za vsakogar, ki se bavi s to panogo. S. B.

Dr. Ilić Mihajlo: Šta treba izmeniti u zakonu o štampi. [8. zvezek: Biblioteka: politika i društvo]. Knjižara A. M. Popović, Beograd. Str. 35.

Brošurica je pisana popularno. Čita se gladko. Nekateri stavki so plastični: N. pr. utemeljitev potrebnosti svobodnega tiska. „Narodbolnik naj pove sam, kaj ga boli!“, ali „molk o parlamentu, kmalu bo molk v parlamentu“. Možnost spremembe zakona o tisku je dana; vlada ima že pooblastilo v finančnih zakonih iz l. 1935. do 1938. In vendar se nič ne zgane. Nujno je, pravi Ilić, da naj smejo govoriti tudi drugi, ne samo oni, ki vladajo. Avtor priporoča, da se naj iz sedanjega zakona o tisku odpravijo cenzura, ki se sedaj dejansko izvaja pred izdajo časopisov; prepoved pravnega sredstva zoper zabrano razširjanja in prodajanja novin; zabrana izhajanja novin, če se v enem mesecu pripeti zabrana (to je „najtežja obremenitev svobode tiska“); prisilna dolžnost priobčitve popravkov brez omejitve glede obsega, ki jih pošlje javno oblastvo; možnost objektivnega objavljanja vsega dela v skupščini in senatu; solidarna kazensko-pravna odgovornost oseb, ki sodelujejo pri novinah. Lek, ki ga avtor nasvetuje, je, da naj se vrnemo na pravno stanje, kakor je obstajalo v zakonu o tisku z dne 6. avgusta 1925. Ako bi se ta avtorjeva pobuda uvaževala, bi bilo treba pač predvsem odgovornost krivcev, ki zagrešijo po tisku ustanovljen zločin, postaviti na drug, predvsem določnejši temelj, poleg tega pa ves postopek v tiskovnih stvareh urediti po načelih novega formalnega postopnika. Škoda, da se v tem pogledu brošura niti z besedico ne izraža, kaj hoče. V ostalem pa ima Ilić prav, ko se sklicuje pri kraju na reklo: „Država more biti vznemirjena zbog tega, kar novine pišejo, zbog onega, kar ne povejo, pa utegne propasti.“

Dr. Metod Dolenc.

Donnedieu de Vabres H.: Traité élémentaire de droit criminel et de législation pénale comparée. Paris 1937. Sirey, IX + 1066 str.

Pisec, ki je profesor na pariški pravni fakulteti, obravnava v svojem obširno zasnovanem delu francosko kaz. pravo, ki ga pa primerja z odgovarjajočimi določbami raznih tujih kaz. zakonov in načrtov. Celo delo je pisec sestavno razporedil na tri dele: v prvem delu obravnava materialno kaz. pravo, pri čemer pa se zgolj omejuje na obči del kaz. prava; v drugem o procesnem, v tretjem delu pa govori o časovnem in krajevnem področju kaz. zakonov.

Po dokaj obširnem zgodovinskem uvodu prehaja pisec na poe-dine določbe in ustanove kaz. prava. Na mnogih mestih se je še posebej dotaknil vprašanj, ki utegnejo zadevati današnjo kazensko pravno problematiko.

K vsakemu vprašanju je zavzel svoje stališče, ki ga je skušal tudi jasno in prepričevalno utemeljiti. Naj omenimo samo nekatera vprašanja, ki nas utegnejo najbolj zanimati.

Kot pristaš liberalnega kaz. prava — kakor pisec sam nazivlje kaz. pravo demokratičnih držav, dočim imenuje ono totalitarnih držav

kot avtoritarno (s. 61) — dosledno vztraja na očuvanju načela: *nullum crimen sine lege*. Kakor na med. kongresu kaz. prava v Parizu l. 1937. tako zastopa tudi v svoji knjigi naziranje, ko pravi, da brez tega načela ni več kaz. prava in „la justice pénale serait une justice de circonstance, d'occasion, abandonnée à l'influence des passions individuelles“ (s. 67). Kazenski zakoniki — kakor zakoni sploh — ki so brezdvomno v času svoje promulgacije najbolj ustrezali dejanskim potrebam in razmeram, v današnji dobi ne morejo biti popolnoma prikladni za vse možne nepredvidene slučaje, ki nastajajo zaradi silno naglega napredka na vseh toriščih človeške delavnosti. Zaradi te časovne neskladnosti med kaz. zakonom in potrebami socialne zaščite, je zakonodavec pred izbiro: ali opusti načelo prepovedi analogije ali pa zakonodaja vztrajno in naglo sledi novim, prej še nepredvidenim slučajem ter tako onemogoča spor med zaščito individualnih pravic in družabnim interesom. To slednjo možnost zagovarja tudi pisec ter radi tega zavrača dopustnost analogije, ki bi v skrajni doslednosti lahko dovedla do ukinitve posebnega dela kaz. zakonika, kakor je to predlagal Krylenko v svojem sovjet. načrtu kaz. zak. iz l. 1930.

Pri vprašanju kazenskopravne odgovornosti se je pisec izrekel tudi za kazensko odgovornost pravnih oseb, kakor jo že pozna kubanski kaz. zakonik (čl. 66, 96) in kot jo uvaja načrt franc. kaz. zakonika iz l. 1934. (čl. 115), ko pravi, „Les personnes morales ne peuvent être condamnées qu'à des peines pécuniaires et à des mesures de sûreté d'ordre patrimonial.“

Našo trodelno kazenskopravnih sankcij moti stališče, ki ga zavzema pisec, ko prišteva vzgojne odredbe (*les mesures d'éducation destinées aux mineurs*) očevalnim odredbam, ki so torej poleg kazni edina vrst kaz. sankcij.

V delu, kjer govori pisec o kaz. procesnem pravu, se nam zdijo posebno važna njegova izvajanja o poroti (*cour d'assises*, dočim se imenuje zbor porotnikov *le jury*). Načeloma je tudi pisec zagovornik porote, ki daje poleg drugih ustanov še posebej močan demokratičen poudarek francoskemu kaz. sodstvu. Iz cit. statistike je razvidno, da število oprostitev pred porotnim sodiščem od leta do leta pada, dočim obratno število oprostitev pred ostalimi kaz. sodišči narašča. Že v tem moremo opaziti tendenco, da postajajo neupravičene oprostitve pred porotnim sodiščem zelo redke in da nikakor ne gre odpraviti poroto, marveč jo je treba še izpopolnjevati v smislu sodobnih zahtev.

Nad vse zanimiv pa je zadnji del, kjer razpravlja pisec o mednarodnem kaz. pravu. Že pred tem delom je pisec izdal dvoje pomembnih del iz področja med. kaz. prava, tako l. 1922 „*Introduction à l'étude du droit pénal international*“ in l. 1928 „*Les principes modernes du droit pénal international*.“ Zavedajoč se, da je popolno zenačenje kaz. prava spričo prevelikih kulturnih, verskih, socialnih itd. razlik med posameznimi narodi nemogoče, je definiral med. kaz. pravo kot pravo, ki naj — slično kot med. zas. pravo — določa, katera norma kaz. zakonika se naj uporablja za primer kolizije dveh ali več kaz. zakonikov. Pisec namreč zavrača striktno uporabo teritorialnega načela ter daje izvestnim kaz. pravnim normam, ki jih imenuje kot „*lois de garantie individuelle*“, osebni značaj, kar ima za posledico, da sledijo onim osebam, v katerih zaščito so postavljeni. Pisec pojmuje torej med. kaz. pravo kot formalno pravo v nasprotju z onimi pravniki, ki pojmujejo pod med. kaz. pravom vsebinsko zenačeno, torej kot svetovno kaz. pravo (tako Francoz M. Travers, Italijan Fr. Cosentini, Romun V. Pella).

Na prav mnogih mestih navaja pisec ustrezne določbe jugosl. kaz. prava, in to povsem točno ter pravilno, kar je spričo dejstva, da dosedaj še nimamo nobenega prevoda našega kaz. zakonika v kak svetoven jezik, še posebej omembe vredno. V posebnem poglavju in še na mnogih mestih pod črto je pisec navedel ogromno strokovne književnosti. Zato se nam tem bolj zdi pomanjkljivo, da je za Jugoslavijo omenil eno samo delo (Živanovićevo iz l. 1929), dasi citira za ostale države mnogo več del. Vendar pa to ne zmanjša vrednosti in pomembnosti te knjige, ki je nam zlasti sedaj, ko je naše dosedaj najbližje inozemsko kaz. pravo na potu istosmeritve, več kot potrebno.

Dr. Rudolf Trofenik.

Spomenica osme glavne skupštine Kongresa pravnika Kraljevine Jugoslavije u Novom Sadu 10 i 11 septembra 1938 god. Uredio dr. Ilija Pržić, Beograd. Izdanje Kongresa pravnika, 1938. Str. 328. Cena 25 din.

Spomenica obsega referate za pravniški kongres v Novem Sadu in sicer: 1) Uloga Vojvodine u razvoju našeg prava — dr. I. Pržić. — 2) Kako da se u novom gradjanskom zakoniku uredi pravni položaj vanbračne dece? — dr. D. Arandjelović, dr. Bertold Eisner, M. Jovičić. — 3) Koje se zakonodavne mere mogu preporučiti za održanje nedeljivosti seljačkog poseda? — dr. M. Ivšić, dr. Ž. Perić, dr. A. Urbanc, J. Dimitrijević, dr. M. Rudžić. — 4) Reforma propisa gradjanskog parničnog postupka o presudi usled izostanka i propuštanja — dr. J. Savković, dr. S. Zuglia, dr. M. Muha, dr. V. Blagojević, B. Plakalović, dr. D. Godina. — 5) Treba li povišavati kazne u krivičnom zakoniku za izvesna dela i da li treba smanjivati razmak izmedju maksimalne i minimalne kazne — dr. M. Acimović, B. Goslar, dr. T. Vasiljević, dr. B. Petrović. — 6) O potrebi kodifikacije radnoća prava — dr. I. Politeo, dr. M. Bartoš, dr. S. Bajić, dr. J. Köstl. — 7) O upotrebi stručnog pravnog osoblja — dr. R. Andrejka, S. Jovanović. — Popis tema i referenata na dosadašnjim skupštinama Kongresa pravnika. Registar članova stalnog odbora Kongresa pravnika.

Han Tomislav: Tablice po zakonu o sudskim taksama. Tipografija. Zagreb. 1938. Cena 40 din.

Za olajšanje pri uporabi zakona o sodnih taksah je izšlo že več pripomočkov. Med najnovjšimi je naznanjena knjiga, obstoječa iz 61 preglednih tabel. Za vsako tarifno postavko je sestavljena posebna tabela, na kateri so izračunane takse po kakršni koli višini spornega predmeta tako v pravnem, izvršilnem, nepravdnem, stečajnem, poravnalnem postopku, za vpise v javne knjige in za postopke pred izrednimi sodišči ter razsodišči. Predmet, za katerega je treba plačati takso, se poišče v kazalu, obsegajočem 26 strani. Tamkaj je označena upoštevana tar. p. oz. tabela, v tej pa znesek predpisane takse. Tabele bodo torej nedvomno olajšale, če ne že odpravile zamudno izračunavanje sodnih taks.

Dr. Žilić Franjo in dr. Šantek Miroslav: Propisi o naslednoj i darovnoj taksi. Tipografija. Zagreb. 1938. Str. 91. Cena 20 din.

V zvezi s svojim tolmačem o nepravdnem postopku in kot dodatek k temu sta izdala pisca vse predpise, ki se tičejo izvršitve št. 10 § 20 min. zak. za leto 1937/38 glede dedne in darilne takse in takse za prenos nepremičnin vsled smrti ali vsled darovanja med živimi, t. zv. uredbo o brezplačnih prenosih imovine. Te predpise sta opremila s svojimi opazkami, z nadaljnimi državnimi, banovinskimi, mestnimi predpisi, s pojasnili ministrstva in še nekaj razpisi, spadajočimi v to materijo. Tako sta podala zopet popoln tolmač za uporabo uredbe, kar bo nedvomno v veliko pomoč sodiščem, ki sodelujejo pri odmeri teh taks, kakor tudi davčnim uradam, javnim beležnikom in odvetnikom.

Dr. Bilimović Aleksander: Einige Bemerkungen zur Theorie der Planwirtschaft. Posebni odtis iz Zeitschrift für Nationalökonomie, IX, 2. Wien 1958.

Dr. Brlić Ivan: Hrvatsko seljačko zadrugarstvo i medjunarodne poljoprivredne i zadružne ustanove. Zagreb 1958. Str. 72.

Del Vecchio Giorgio: Giandomenico Romagnosi nel primo centenario della sua morte. Roma 1958. Str. 24.

Del Vecchio Giorgio: Riforma del codice civile e principi generali di diritto. Seconda edizione. Roma 1958. Str. 10.

Del Vecchio Giorgio: Il problema delle fonti del diritto positivo. Seconda edizione riveduta. Roma 1958. Str. 21.

Del Vecchio Giorgio: Sulla involuzione nel diritto. Roma 1958. Str. 26.

Istituto di Studi legislativi. 1) **Annuario di diritto comparato e di Studi legislativi.** XIII, 5. Vseбина: Lagarde G., Les tendances actuelles du droit français; Vialleton H., Regards sur quelques problèmes d'organisation successorale. Francosko civilno pravosodstvo iz let 1955—1956. 2) **Legislazione Internazionale V — anno 1956.** Vseбина: Zakonodaja Jugoslavije za l. 1955 v prireditvi dr. Kukmana, Litavske za l. 1955, Bolgarske za l. 1955.

Dr. Korošec Viktor: O razporoki. Poseben odtis iz Casa, Ljubljana, 1958. Str. 502—509.

Dr. Kušej Rado: Die Form der Einweisung in Amt und Pfründe in den katholischen Diözesen Jugoslawiens. Posebni odtis iz Kirchenrechtliche Abhandlungen 117/118. Stuttgart 1958. Str. 430—449.

Dr. Matijević Ivo: O zakonskom založnom pravu porabodavca. Beograd 1958. Stamparija Svetlost. Str. 98. Cena 30 din.

Ročenka slovanského ústavu IX za rok 1956. Praga 1957. Str. 207.

Dr. Stjepanović S. Nikola: Opšta teorija o glavnoj kontroli Kraljevine Jugoslavije. Drugo izdanje. Beograd, Geca Kon, 1958. Str. 180.

Dr. škerlj Milan: Nekoliko pitanja iz novog zakona o privrednim zadrugama. Posebni odtis iz Pravosudja 1958. Beograd. Str. 20.

Dr. Vošta Ladislav: Mezidarní řeky. Praha 1958. Str. 628.

Članki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv LIII, 6: Struve P.: Ekonomsko tumačenje istorije i istorisko shvatanje društvenog, naročito ekonomskog života. Tasić Dj.: Je li moguća politička geografija. Mirković Dj.: Odlučivanje o udaljavanju od dužnosti člana uprave deoničkog društva zbog stavljanja pod sudsku istragu. Bučić M.: Kriminalni pobačaj i socialne indikacije pobačivanja. Kukuljac M.: Sudsko i administrativno izvršenje odluka upravnih vlasti i drugih javnopravnih ustanova. Bartoš M.: Reciprocitet kod država sa više pravnih područja. Pržić I.: Prilog teoriji o subjektima medjunarodnoga prava. Marković T.: Demonetizacija zlata. — Arhiv LIV, 1—2: Spektorski E.: Sopenhauer i savremena kultura. Arandjelović D.: Ugovor o usvojenju dece po građanskom pravu. Lazarević A.: O pojmu parnične legitimacije. Majstorović B.: Postanak jedne zakonske odredbe o postupku kod Državnog saveta. Rosendorf R.: Novo jugoslovansko deoničko pravo. Pantelić D., Šef. Cvetković Z.: Solidarizam kao etički princip. Ristić A.: Granice vojnog krivičnog i vojnog disciplinskog prava. Bartoš M.: Ograničavanje svojine i prometa ziratnog zemljišta. Novaković M.: Solunski protokol. Marković T.: Monetarna situacija u svetu. — **Branić 6:** Re-

ferat na Skupštini Saveza Advokatskih komora od 29 maja 1938 u Dubrovniku. Vukčević R.: Odnos između sudske i upravne vlasti. Petrović V.: Da li se dostavljanjem saopštavaju državnom tužiocu osudjujuće presude sreskih sudova o delima za koja se goni po službenoj dužnosti a koje su donete i objavljene u odsutstvu državnog tužioca? Petrović B.: Osnovi Izvršnog Krivičnog Prava. Pavlović V.: Potreba reforme instituta formalne odbrane u vojnom krivičnom postupku. — **Branik** 7—8: Radović J.: O pravnim lekovima i prigovorima u Ip. Filipčević S.: § 215 Kz. u teoriji i praksi. Zimonjić M.: Konvencionalna kazna. Čkonjević R.: Može li sreski sud jednom presudom izreći protiv jednog lica veću kaznu zatvora od godinu dana? — **Mjesečnik** 6, 7—8: Katičić N.: In memoriam Rudolf Stammier. Stanojević J.: Rješenje sporova o postojanju, visini ili prirodi nesmanjenih zemljirodnjčkih dugova po propisima grpp. Svarc V.: Nedostaci u krivičnom postupku protiv mladih maloletnika. Legradić R.: O primjeni § 166 kz. Lenac R.: Troškovi izlučnih parnica. Kun I.: O pravu služboprimca za vrijeme spriječenosti. Špehar M.: Odgovornost brodarara radi šteta nastalih iskorišćivanjem broda. Ščetinec J.: Problem suvremenog korporativizma. Dabinović A.: Havarija u suhozemnom saobraćaju. Perić Ž.: Eugenika u srpskom bračnom pravu. Koritnik B.: Ovlaštenništvo u izvlaštenim šumama. — **Policija** 6: XIV redovno zasjedanje međunarodne kriminalne policijske komisije u Bukureštu. Selte F.: Nemačka štiti radnu snagu svoje omladine. Kulaš R.: Rasmatranja o uslovnoj osudi. Stanić D.: Ko je opasniji kao zločinac: čovek ili žena? Kecojević S.: Projekat zakona o istupima. Oekoļjić N.: O važnosti III časti kaznenog zakonika za Kraljevinu Srbiju. Jarockij S.: Socijalna zaštita dece i kriminalitet maloletnika. — **Policija** 7—8: Kulaš J.: Projekat zakona o istupima. Petrović B.: Slihtanje krivičnih sankcija u uporednom pravu krivičnom sa gledišta de lege ferenda. Pavlović V.: Da li za lica nezakonito uzeta u vojnu službu važe vojni krivični zakoni. Kulaš J.: Rasmatranja o uslovnoj osudi. Gudac F.: Međunarodna policijska služba. Petrović A.: Otkrivač laži zakonito sretstvo pred sudom. Kamarić M.: Primena odredaba za državne službenice na gradske službenike. — **Pravna Misao** 3—4: Avramović M.: Socijalne funkcije zadrugarstva. Dukanac Lj.: Odnos političkog uređenja i poreskog sistema. Vučković M.: Radnička klasa i zadrugarstvo. Pašukanis E.: Pravo i država. — **Pravna Misao** 5—6: Lovčević J.: Devizni fondovi. Avramović M.: Socijalne funkcije zadrugarstva. Dukanac Lj.: Institucionalna ekonomija Džona Komonsa. Jovanović Ž.: Dimitrije Davidović kao diplomata i pisac prvog ustava obnovljene Srbije. — **Pravosudje** 6: Mintz P.: Organizacija sudova i državnog tužiotstva u Letoniji. Škerlj M.: Nekoliko pitanja iz novog Zakona o privrednim zadrugama. Jeremić St.: Zamena dužničkih isprava novim obligacijama. Sardelić F.: O suparničarstvu. Pinterović M.: Razlikovanje između djela iz 204 i 205 kz. Petrović B.: Rad prof. T. Živanovića na Nauci Krivičnog Prava i ostalim naučnim disciplinama. Kravina L.: Kedaj gre priznati zasebnemu udeležencu legitimaciju subsidiarnega tožilca? Joksić S.: Isključenje sudije Sreskog suda. Bauer H.: Tužioc i postupku pred sreskim sudom i subjekti potpunog priziva. Jovanović F.: Ugled Pravosudja i kriminalitet. — **Pravosudje** 7: Denmark S.: Sudstvo u švedskoj. Škerlj M.: Nekoliko pitanja iz novog Zakona o privrednim zadrugama. Kukoljac M.: Protivizvršenje po novom Izvršnom postupku. Turina A.: O izjednačenju položaja vanbračne dece u porodično-pravnom i nasledno-pravnom području. Petrović B.: Rad prof. dr. T. Živanovića na nauci Krivičnog prava i ostalim naučnim disciplinama. Nikolić M.: Derogacija § 375a srp. Kz. Stanojević D.: Tu-

mačenje propisa §§ 548 i 549 kz. i § 366/1 br. 5 kz. Dželošević B.: Zbirno krivično delo. — **Pravosudje 8:** Dolenc M.: Uloga sudije u borbi protiv kriminalitete i njegova kriminološka priprema. Vasiljević T.: Pitanje opšteg maksimuma novčane kazne u jugoslovenskom Krivičnom zakoniku. Klajn Dj.: Princip legaliteta u krivičnom pravu. Vuković M.: O privatnopravnom režimu na rekama. Branković S.: Granice trajanja odvojenog života, za slučaj dosudjenog ili uskraćenog privremenog izdržavanja žene. Turina A.: O izjednačenju položaja vanbračne dece sa položajem bračne dece u porodično-pravnom i nasledno-pravnom sistemu. Vujošević I.: Zamena dužničkih isprava novim obligacijama. — **Pravosudje 9:** Sajovic R.: Si in ius vocat ito ali sodba zbog izostanka. Urošević L.: Samo amo po Predosnovi budućeg Gradjanskog zakonika Kraljevine Jugoslavije. Muha M.: Činjenična utvrdjenja i pravna ocjena. Vuković M.: O privatnopravnom režimu na rekama. Čurčija J.: Blanko menica. Vesic D.: O izvršenju mandata novčanih iznosa na osnovu odluka redovnih sudova. Djuričić M.: Istupno samovlašće. Lalević R.: Slabi li vera u sudove, odnosno opada li ugled današnjeg pravošudja? Jovanović S.: Pripremanje sudiskog podmlatka.

Razne vesti.

Jubileji. V mesecu juliju je praznoval sedemdesetletnico življenja dr. Anton Švigelj, odvetnik v Ljubljani in dolgoletni član društva „Pravnika“. Še kot mlad odvetniški koncipient je postal član odbora l. 1901. Prevzel je blagajniške posle z nalogo, da upravlja društveno blagajno in zagotovi v njej ravnotežje, kar je bila v tistih časih zelo težavna stvar. Ni primanjkovalo samo naročnikov in članov društvenega glasila, društvo je v tistih letih tudi založilo Kavčnikov izvršilni red. Blagajnik je moral paziti, da se je v dolgih letih stekala naložena glavnica nazaj v društveno blagajno in od tam v tiskarno. Dr. Švigelj je opravljal svoj posel z vnemo in z uspehom skozi deset let, dokler ga ni leta 1911. zamenjal dr. Lavrenčič. Društvenim poslom se tudi poslej ni odtegnil in je bil v letih 1911. do 1920. odbornik, ter je med tem časom v l. 1912. po smrti Štefana Lapajnetta prevzel začasno zopet društveno blagajno. Po prevratu ni v društveni odbor več kandidiral, češ naj prevzamejo delo v njem mlajše moči. Po prevratu je vstopil kot „Pravnikov“ odposlanec v vseučiliško komisijo. Razen tega se je udeleževal živahno v javnem življenju in sodeloval odlično pri mnogih ustanovah. V zadnjih letih je posvetil dr. Švigelj mnogo dela organizaciji odvetniškega stanu in je prevzel po Pirčevi smrti vodstvo odvetniškega in notarskega Pokojninskega fonda. Celo vrsto let vrši tudi funkcije izpraševalca civilnih predmetov pri pravosodnih državnih izpitih, za kar ga posebno usposablja temeljita teoretična izobrazba z bogatimi praktičnimi izkustvi. Čestitajoč svojemu uglednemu članu, želi društvo, da bi bile njegove moči ohranjene še dolgo njegovemu stanu, našemu pravniškemu naraščaju in pravosodstvu sploh!

Dne 30. avgusta t. l. je praznoval šestdesetletnico dr. Josip Wilfan, bivši odvetnik v Trstu. Wilfanovo javno delovanje se je pričelo že l. 1906., ko je bil še kot odvetniški koncipient izvoljen za tajnika političnega društva „Edinost“ v Trstu. Delovanje tega društva se je glede na prednostno vlogo tržaškega mesta v gospodarskem in političnem oziru izžarevalo na vse Primorje. Kot deželnozborski posla-

nec je nastopal dr. Wilfan neustrašeno in odločno povsod, kjer je šlo za slovenske kulturne in gospodarske interese, zlasti v vseh proračunskih razpravah in raznih odborih. Njegove zasluge v zmagovitem pohodu narodnega podviga so neprecenljive. Omenimo naj le ponovne zmage pri občinskih in državnoborskih volitvah, uspehe pri ljudskem štetju 1910., pri volitvah v razsodišče in upravne svete Zavoda za zavarovanje delavcev, njegovo borbo za enakopravnost slovenskega jezika v javni upravi in pri sodiščih. Nove razmere po l. 1918. so postavile Wilfana pred nove in težke naloge. Že l. 1919. so se pojavili prvi sunki fašizma, ki ni bil v Julijski krajini od vsega početka samo proti svojemu socialnemu nasprotniku, marveč zlasti proti slovanskemu življu sploh. Navzlic težki atmosferi, ki so jo večale negotovost končne razmejitve, zbežanost in zmedenost mas, je Wilfan kot nosilec slovensko-hrvatske liste l. 1921 zmagal in priboril pet mandatov. Na eni prvih sej rimskega parlamenta je podal v imenu jugoslovanske delegacije svečano izjavo, s katero so Slovenci in Hrvatje za večne čase proglasili nedotakljivost in neprekršljivost svojih narodnostnih pravic. Ta izjava, ki jo je sprejela italijanska večina z razdraženimi medklici in ki jo je izrabljala vladna stranka za sovražne protiizjave, je opozarjala v zgodovinsko najbolj važnem trenutku znova svetovno javnost na legitimnost slovenskih in hrvatskih pravic, kakor jih je bil Wilfan ustanovil že takoj po okupaciji v znanem manifestu, ki ga je izdalo Politično društvo Edinost v Trstu.

Kot poslanec in kot delegat na zasedanjih Interparlamentarne Unije je dr. Wilfan nadaljeval neustrašeno in odločno borbo za pravice svojega naroda. L. 1925. je sklical prvo konferenco evropskih narodnosti v Ženevo in bil izvoljen za predsednika. To funkcijo je obdržal do danes in je kongresu posvetil vse svoje sile, posebno potem, ko je l. 1928. moralo prenehati njegovo parlamentarno delovanje v Rimu. Tako je sodeloval pri delu kongresa za opredelitev narodnostnih pravic in dolžnosti in za pravično rešitev narodnostnega problema v okviru obstoječih državnih razmejitev. Narodnostno vprašanje je najvažnejše vprašanje sodobnosti. Dr. Wilfan je poudarjal pri tem vedno znova in znova na nevarnosti, ki lahko nastanejo zbog tega, ker narodnostni problem ni pravično rešen. Z zatiranjem svobodnega razmaha narodovega izživljanja in z odmiranjem narodove individualnosti je združena nevarnost občega zastrupljanja in razkrajanja, ki lahko zajame ves kontinent. Zaradi tega ni raznaroditev samo etično zločinstvo, ampak tudi dokaz politične nerazboritosti.

Omeniti moramo tudi Wilfanove zasluge pri organizaciji in izdaji „Pravnega Vestnika“, slovenskega pravniškega glasila, ki je začel izhajati v Trstu l. 1921., ko se je tamošnja podružnica „Pravnika“ morala spremeniti v samostojno društvo. V teh osmih letnikih je cela vrsta večjih in manjših njegovih člankov in razprav. Razen tega je izdal tudi več samostojnih knjig, ki se bavijo z narodnostnim in manjšinskim vprašanjem.

Društvo „Pravnik“ izraža svojemu odličnemu članu in sodelavcu najiskrenejše čestitke z željo, da bi pripomoglo njegovo delo k zadovoljivi ureditvi narodnostnega problema in se končno izražalo tudi v pozitivnih določbah mednarodnega prava ter v prekrojeni in očiščeni pravni zavesti Evrope.

Še tretjo obletnico moramo omeniti. V mesecu septembru je praznoval redki jubilej osemdesetih let v polni telesni in duhovni čistosti dr. Matej Pretner. Rojen na Bledu, se je naselil po dovršenih štu-

dijah in praksi v Trstu, kjer je l. 1892. odprl lastno pisarno kot prvi slovenski odvetnik. Skozi njegovo pisarno so šle cele generacije slovenskih odvetnikov, njegova šola je postala tradicija za slovenske tržaške odvetnike: praksa, osnovana na temeljitem teoretskem študiju. Njegova pažnja, ki jo je posvečal vzgoji in oblikovanju mladih koncipientov v svoji pisarni, je obrodila bogat sad ter dala Slovincem mnogo odličnih odvetnikov. Dr. Pretner se je udejstvoval politično, posvetil pa se je predvsem gospodarskim vprašanjem in ekonomski organizaciji tržaških Slovencev. Bil je med ustanovitelji Tržaške posojilnice in hranilnice, Kmetijske družbe, zavarovalnice proti nezgodam goveje živine, Jadranske banke, podružnice Slovenskega Planinskega društva. Ko se je po svetovni vojni spremenila podružnica ljubljanskega „Pravnika“ v samostojno društvo, je bil dr. Pretner njegov predsednik vse dotlej, dokler ni v Primorju sploh prenehalo vsako društveno delovanje. Njegovo literarno delovanje obsega mnogo gospodarskih in pravniških člankov: v tržaški Edinosti, v Slovenskem Pravniku, v Pravnem vestniku in Planinskem vestniku. L. 1926. so mu italijanska oblastva zavrnila opcijo italijanskega državljanstva, in po toliko letih plodnega delovanja se je moral izseliti v Ljubljano. Italijani niso mogli pozabiti, da je bil dr. Pretner prvi slovenski uradujoči odvetnik v Trstu, dalje so mu očitali, da je sodišča preveč „sloveniziral“. Želimo mu iskreno, da bi njegove dragocene sposobnosti ostale še dolgo ohranjene našemu narodu!

Dr. Fran Žižek. Iz Frankfurta je prišla maja t. l. vest, da je tam nenadoma umrl dne 20. maja učenjak evropskega slovesa, univerzitetni profesor dr. Fran Žižek v 62. letu.

Profesor Žižek se je rodil 15. januarja 1876 v Gradcu. Njegov oče je bil vojaški zdravnik, doma na večji kmetiji pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah. Gimnazijo in vseučiliške študije je dokončal v Gradcu, kjer je bil l. 1898. promoviran za doktorja prava. V dijaških letih se je živo zanimal za slovensko dijaško življenje, bil tudi odbornik akademskega društva Triglava in slovel po svoji spretnosti v mečevanju. Njegova rodbina v Gradcu je bila zavedno slovenska in je rada podpirala slovenske dijake.

Dr. Žižek je sprva stopil v službo pri sodišču na Dunaju, odtod pa je kmalu prešel k avstrijski centralni statistični komisiji in odtod v trgovinsko ministrstvo. L. 1909. se je habilitiral za privatnega docenta statistike na dunajski univerzi, l. 1916. pa je bil izbran za rednega profesorja statistike na novo ustanovljeni univerzi v Frankfurtu na Majni in prevzel edino takratno specialno stolico statistike v Evropi, na kateri je vzgojil cele generacije statističarjev.

Ime si je pridobil že s prvim delom: „Statistične srednje vrednosti“ („Die statistischen Mittelwerte“ Leipzig 1908), s katerim se je bil habilitiral in ki velja še danes za najboljšo delo o tem vprašanju. Tudi naslednje njegovo delo „Temeljni statistike“ („Grundriss der Statistik“ 1921) je bilo prevedeno na razne jezike in je postalo upoštevana učna knjiga statistike v mnogih državah. L. 1922. je napisal knjigo „Fünf Hauptprobleme der statistischen Methodenlehre“, pozneje (1924) pa še knjigo „Meinen Kritikern, Erläuterungen und Ergänzungen zum Grundriss der Statistik“. V vseh njegovih knjigah se zreali njegovo globoko poznavanje stvarine in njegov klen in vsakemu umljiv slog. Zadnje njegovo delo je knjiga: „Kako nastanejo statistična števila“ (Wie statistische Zahlen entstehen, die entscheidenden methodischen Vorgänge), ki je izšla l. 1937. Razen omenjenih knjig je napisal še nešteto člankov in razprav po raznih revijah: tako v Allgemeines Statistisches Archiv, Jahrbücher für

Nationalökonomie und Statistik, Deutsches Statistisches Zentralblatt ter v mednarodnih časopisih Metron in Revue de l'Institut International de Statistique. Tudi v slovenskem jeziku je napisal za zbornik Vedo 1911 (s. 14—17) temeljito razpravo „O ljudskem štetju“. Dr. Žižek je postal že leta 1915 redni član Mednarodnega statističnega instituta v Haagu; bil je tudi član mnogih drugih statističnih ustanov ter častni član madžarskega statističnega društva.

Po zedinjenju je bil l. 1921. poklican v Beograd, kjer je dal nasvete za izvršitev prvega ljudskega štetja. Pozneje (1928) je prišel še enkrat v Beograd, da izdela načrt za reorganizacijo jugoslovanske statistike. Beograjska univerza se je pogajala z njim, da ga pridobi zase. Dr. Žižek je bil na to pristal pod pogojem, da bi bil takoj imenovan, kar pa se takrat iz proračunskih razlogov ni moglo izvršiti.

Dr. Rudolf Andrejka.

Osebnosti. Pri okrožnem sodišču v Murski Soboti so postavljeni za predsednika dr. Žihar Franc, za sodnike dr. Tombak Josip, Lenart Josip, Komotar Metod, Moškon Stanko, Prohinar Viktor, Planinšek Odon, Kramer Emil, za državnega tožilca dr. Juhart Albin, za namestnika drž. tožilca Groznik Ivan. Postavljeni so za pristave Turk Bogomir (Kočevje), dr. Omladič Franc (Marenberg), dr. Dougan Danilo (Škofja Loka), Furlan Franc (Tržič), premeščen je pristav Kunič Josip v Laško. — Za policijskega višjega komisarja je postavljen Krajnovič Štefan, pristav dr. Makar Franc je premeščen k sreskemu načelstvu v Križevcih. — Umrli so: javni beležnik Škrabar Viktor, starešina okrajnega sodišča v pok. Hutter Ivan, odvetnika dr. Kimovec Ivan in dr. Klepec Josip.

Resolucija društva „Pravnika“ v zadevi pravne fakultete v Ljubljani. Kot izvršitev resolucije, ki jo je sprejela skupščina dne 5. februarja 1938., je bila poslana kr. vladi, ministrom, senatorjem in narodnim poslancem ta-le resolucija:

Pravna fakulteta univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani izpolnjuje svojo nalogo kakor druge, da podaja slušateljem potrebno teoretično podlago v pravnih, državoslovnih in gospodarskih vedah z obveznimi predavanji in praktičnimi vežbanji, temeljitejšo poglobitev znanja in navajanja za samostojno znanstveno delovanje pa jim skuša dati v posameznih seminarjih, katerim so pridružene posebne seminarске knjižnice. Teh seminarjev je bilo doslej pet in sicer: civilnopravni, javnopravni, kazenskopravni s kriminalističnim institutom, narodnogospodarski seminar in oni za mednarodno zasebno pravo. Poleg tega obstoji na fakulteti še posebna fakultetna biblioteka za potrebe docentov in slušateljev. Pripomniti je namreč takoj, da ljubljanska licejska ali od letošnjega leta nadalje univerzitetna knjižnica ne obsega skoro nobene pravne literature in da zato ne more služiti niti najmanjšim praktičnim potrebam, kamoli še znanstvenim svrham.

Teh pet seminarjskih zavodov, ki vsaj že obstoje, so organizirani in delujejo, pa ne moremo s polno pravico imenovati kot take. V tem pogledu se ti zavodi znatno razlikujejo od podobnih na ostalih pravnih fakultetah v naši državi in od onih v inozemstvu, pa tudi od podobnih zavodov na ostalih fakultetah v Ljubljani. Zdi se, da prevladuje mnenje, da za pravno fakulteto v Ljubljani zadostuje par predavalnic in nekaj zbirke zakonov. Do tega zaključka moramo priti, ako upoštevamo dejstvo, da noben omenjenih seminarjev nima lastnega prostora, dalje da na ljubljanski pravni fakulteti še do danes ni kreirano ne eno mesto univerzitetnega asistenta, ki bi bil v pomoč docentu pri semi-

narskih vežbanjih. Končno pa je opomniti, da je vsakoletna dotacija za vseh omenjenih šest zavodov v znesku okroglo din 27.000 tako skromna, da ne more zadoščati za nabavo potrebne literature. Tako so ljubljanski pravni zavodi prisiljeni, da naročajo samo par inozemskih periodičnih pravnih publikacij in da se tudi pri nabavi druge literature omejujejo v taki meri, da ne zadošča niti za najskromnejše znanstveno delovanje. S tem se seveda to otežkoča in omejuje, znanstvena tekma z drugimi zavodi, ki edina zagotavlja resničen napredek, pa se skoro onemogoča ali izključuje.

Po daljšem prestanku je leta 1937. bila dovoljena sicer ustanovitev seminarja za mednarodno javno pravo, letos pa še seminarji za narodno pravno zgodovino, za cerkveno pravo, za civilnoprocesno in stečajno pravo, za prometno pravo in za upravno pravo. Ždelo bi se, da se s temi ustanovitvami stvar obrača na bolje. Toda kaj, ko za organizacijo teh novih zavodov in seminarjev ni nobenih sredstev, ko je ostala državna dotacija ista kakor poprej, ko je namenjenih okroglo 27.000 din za še enkrat večje število, kakor je bilo doslej. In pri tem treba upoštevati, da zahteva že sama ustanovitev novega zavoda znatno večje izdatke, že da se mu položje potrebni temelji, kakor pa poznejše vsakoletne dotacije.

Društvo „Pravnik“ v Ljubljani, ki združuje pod svojim okriljem zlasti vse slovenske pravnike, mora voditi računa tudi o tisti znanstveni ustanovi, iz katere se mu dopolnjuje glavno število njegovih članov. Lasti si pravico, podpirati predvsem ljubljansko pravno fakulteto, sklicujoč se na zgodovinsko dejstvo, da ni pripravljalo svoj čas samo ustanovitve te pravne fakultete, ampak vodilo iniciativno borbo za ustanovitev univerze v Ljubljani sploh. Društvo „Pravnik“ si šteje zato tudi danes v svojo dolžnost, da podpira moralno ljubljansko fakulteto v njenih težnjah za izboljšanje njenega položaja.

Zato je sprejelo društvo na svoji redni skupščini v Ljubljani dne 3. februarja 1938. soglasno naslednjo resolucijo:

„Upoštevaajoč, da učni in znanstveni zavodi kakor instituti, muzeji, seminarji, fakultetna knjižnica in drugo, ki edino zagotavljajo resnično in uspešno znanstveno delovanje univerze pri juridični fakulteti univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani, še niso ustanovljeni, kolikor pa so, še niso izgrajeni v tolikšni meri, da bi se dosežali želeni uspehi, pričakujemo, da bo visoka kraljevska vlada izgraditi učnih in znanstvenih zavodov na juridični fakulteti v Ljubljani, ki so predpisani z univerzitetno uredbo, posvetila svojo posebno pozornost.“

Odbor društva „Pravnik“.

Kongres jugoslovanskih pravnikov se je vršil dne 10. in 11. septembra t. l. v Novem Sadu in dovršil uspešno svojo nalogo. Udeležba iz Slovenije je bila jako častna. Po končanem delu so se vršili izleti na Fruško goro, Borovo, Subotico in Beograd. Prihodnji kongres se bo vršil v Mariboru—Rogaški Slatini. Sprejete resolucije priobčimo prihodnjč.

Popravek. Na str. 184 zadnjega snopiča „Slovenskega Pravnika“ se je pripetila huda tiskovna napaka, ki naj jo blagovolijo čitatelji popraviti. Zadnje štiri vrste te strani, ki se pričenjajo z „Nekaj strožjih norm...“ naj se uvrste za četrto vrsto od zgoraj.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tja-kaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravnik l. 1909 do 1922 à 36 Din, posamezne številke à 3 Din.

Slovenski Pravnik l. 1923. dalje à 70 Din, posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din, št. 11 do 12 l. 1935 po 25 Din.

Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh, II. knjiga po 70 Din, posamezne pole, kolikor so v zalogi, po 3 Din.

Mnenja o Predhodnem načrtu državljanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 70 Din. Posamezne pole po 3 Din.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 25 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — po 15 Din.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 12 Din.

Uporedna slavenska pravnička terminologija — po 30 Din.

Dr. E. Votič: Takse v sodni izvršbi — po 8 Din.

Izšel je

Sodni kazenski postopnik.

Novembra izide

Civilni kazenski postopnik.